

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Проблеми розвитку законодавства і правозастосовчої практики

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

9 квітня 2013 р.

Проблеми розвитку законодавства і правозастосовчої практики:
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. -
Тернопіль, 2013.- 106 с.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на
інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Каретнікова Вікторія Валеріївна

*студентка групи «Г» Економіко-правового факультету Донецького
національного університету*

Партії є суттєвим елементом політичної системи суспільства. Вони виступають носієм конкуруючих друг з другом політичних курсів, служать виразниками інтересів, потреб і цілей певних соціальних груп, ланцюгом між громадянським суспільством й державою. Завдання партій - перетворення приватних інтересів у єдиний сукупний політичний інтерес. Через партії та виборчі системи відбувається формалізація участі громадян, у політичному житті. Партії беруть активну участь у функціонуванні механізму політичної влади. Досить важливою рисою діяльності партій є їх ідеологічний вплив на населення, формування політичної свідомості і культури. В цьому аспекті особливого значення набувають визначення політичних партій та їх значення в суспільстві, оскільки перспективи модернізації всіх сфер життя залежать саме від них.

Таким чином, метою дослідження є - визначення поняття політичних партій.

К. Ісаєв вважає, що політичні партії - це, як правило, досить формалізовані політичні організації зі своєю структурою (керівні органи, регіональні відділення, рядові члени), що виражають інтереси тих чи інших класів, соціальних прошарків, груп, об'єднують найбільш активних їх представників, мають на меті завоювання політичної влади для реалізації певної програми соціальних, економічних, політичних перетворень [1, с.2].

На думку О.В. Зайчук політичні партії – це громадські об'єднання, створенні з метою участі громадян у політичному житті суспільства засобами формування і виразу їх політичної волі, участі у громадських і політичних акціях, у виборах і референдумах, а також з метою представництва інтересів громадян в органах державної влади та органах місцевого самоврядування [2, с.156].

Також є легальне визначення політичних партій, а саме, Закон України «Про політичні партії в Україні», політичні партії - це зареєстровані згідно з законом добровільні об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що мають своєю метою сприяння формуванню і вираженню

політичної волі громадян, беруть участь і виборах та інших політичних заходах [3].

Належність різних поглядів, підходів щодо визначення політичних партій свідчить про те, що проблема поняття політичних партій є складною та має багатоаспектний характер. У зв'язку з чим, набуває необхідність виявлення ознак політичних партій для їх визначення.

Першою ознакою є те, що політичні партії - об'єднання громадян, тобто добровільні громадські формування, створені на основі єдності інтересів. (Наприклад, політична партія «Нова політика» ставить на меті об'єднати небайдужих громадян і відповідальних політиків навколо актуального завдання – формування нового загальнонаціонального порядку денного для розвитку країни в ХХІ столітті [4]).

Другою ознакою є те, що вони виражають інтереси тих чи інших класів, соціальних прошарків, груп. (Наприклад, «Нова політика», закликає всіх, хто виступає за прагматизм, відповідальність та чесність в політиці, підтримати прагнення їхньої партії заново розбудувати українську державу, а також виражати свої інтереси у побудуванні демократичної країни [4]).

Третя ознака – мета, тоб то сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян. (Наприклад, політична партія «Удар», ставить на меті такі завдання: знищити підвалини корупції; забезпечити ефективний захист людини; посилити роль громадян у виборах; створити можливості для гідного заробітку та гармонійного розвитку людини та ін. [5]).

Четверта ознака - формування органів влади. (Наприклад, природа політичних партій полягає в тому, що вони об'єднують у своїй структурі громадян певних соціальних верств і груп, а також завдяки цій структурі партії беруть участь у процесах здобуття, утримання та впливу на державну владу, тим самим впливають на формування державних та місцевих органів влади).

На основі вище наведеного, можна зробити висновок, що політичні партії - це об'єднання громадян, які виражають інтереси тих чи інших класів, соціальних прошарків, груп і які мають на меті формування і вираження політичної волі громадян, вироблення державної влади та формування органів влади.

Література:

1. Ісаєв К.А. Політичні партії в системі державної влади: автореф. дис...канд. політ. та філос. наук: 08.02.09/Харків. регіон. ін.-т держ. управл.-Харків, 2010.-11с.
2. Теорія держави і права: підручник/ О.В Зайчук, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінкум Інтер, 2002. – 156 с.

3. Про політичні партії в Україні: Закон України від 27 лист. 2003р., №1349-IV//Відомості Верховної Ради України.-2003.-№15.-Ст.218.
4. Виборча программа Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» [Електронний ресурс].-Режим доступу:- <http://klichko.org/ua/about/viborcha-programa>
5. Статут політичної партії «Нова політика» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://new-politics.org.ua>

ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ЯК СПОСІБ УСУНЕННЯ ПРОГАЛИН В ПРАВІ

Левчук Світлана Вікторівна

викладач Східноєвропейського університету економіки і менеджменту

Актуальність даної теми зумовлена рядом факторів, що склалися в державі, які стосуються вдосконалення законодавства в тій частині, що відносяться до прогальності вітчизняного права. За два десятиліття незалежності вся нормативно-правова база так і не змогла стабілізуватися. Правотворчі органи із року в рік приймають зміни та вносять доповнення, скасовують та перероблюють закони. Цей процес став звичним явищем правового життя суспільства. У зв'язку з цим виникають такі несприятливі наслідки в праві як поява прогалин, колізій.

В своїй роботі я б хотіла приділити такій проблемі, як прощальність права та детально дослідити один із способів подолання прогалин, як правозастосування. Проблему прогалин в праві досліджували та вивчали такі науковці, як Уранський Ф.Р., Марченко М.Н. «До питання про поняття та види прогалин у праві» «, Недбайло П.Є., який дав своє визначення прогалин в праі, Вільнянський С.І., щ розкрив ще один підхід до сутності прогалин в праві, Лазарєв В.В., Лейст О.Е., Бережнов А.Г. та інші. Проблема появи прогалин в праві була завжди і кожна епоха вимагала свого рішення. Зміна соціально-політичних орієнтирів, форм власності, перетворення всіх основ життя суспільства, стрімкий ріст інформаційної сфери призводить до стрімкого перетворення всіх сфер життя суспільства та держави. В таких умовах важко відреагувати на певні ситуації, що потребують вдосконалення та змін, навіть при ідеальній постановці нормотворчої діяльності. За часи Аристотеля вважалося, що прогалини в праві можна заповнювати законами природи. У XVII-XVIII столітті при більш поглибленому вивченні питань права і його ідеалізації та визначенні як вищим явищем в суспільстві була закріплена позиція пріоритету закону, при чому, абсолютного, без прогального права [1] Різні підходи до розуміння права визначали й по-різному прогалини в ньому.

Так, прихильники позитивістського право розуміння вбачали вирішення проблеми усунення відсутніх правових норм в рамках чинного законодавства. Нормативісти стверджували, що прогалин в праві нема. Однак, прихильники соціологічного право розуміння заперечили позицію про відсутність прогалин.

В наш час прогалини визнаються в праві і робляться кроки та визначаються способи їх подолання, як негативного та небажаного явища. Дається різне тлумачення прогалин. Зокрема, Вільнянський С.І. визначає прогалину в праві як повну або часткову неврегульованість суспільних відносин правовими нормами [2, 31]. Лейст О.Е. визначає прогалину в праві як ситуацію, в якій відносини чи факти законом не оцінюються, проте існує необхідність їх юридичної кваліфікації [3]. Як би там не було, однак велика кількість підходів до визначення прогалин в праві не відображає поглядів в різних сферах суспільного життя, одні з яких потрапляють в рамки законодавчого регулювання, а деякі – ні. При вивченні прогалин в праві виділяють дві основні причини їх появи: відставання законодавства від динамічного розвитку суспільних відносин чи їх зміну, перетворення, помилки та упущення законодавця, його низький рівень правової культури. Якщо ж перша причина є нормальним явищем, яке притаманне всім правовим системам, то останнє є проблемою, яка підлягає усуненню. Задача є складною, оскільки саме законодавчі органи наділені правомочностями усувати прогалини шляхом правозастосування. А якщо говорити про їх не кваліфікованість чи необізнаність з об'єктивних чи суб'єктивних причин, то їх діяльність з усунення прогалин права піддається сумнівам. Правозастосування є основним способом подолання прогалин в праві. Правозастосуванням є діяльність компетентних органів держави та посадових осіб з розробки, підготовки та прийняття юридичного рішення на основі юридичних фактів та конкретних правових норм. Даний процес є складним і довготривалим. Тому при усуненні прогалин в праві відповідні органи, зокрема, суди, використовують метод правозастосування інституту аналогії. Питання про те, чи може інший орган, крім суду, застосовувати інститут аналогії є спірним. Рішення Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення» від 29 грудня 1976 року №11 [4], надає судам правомочності із застосування інституту аналогії у відповідності з нормами матеріального права, або виходячи з засад і змісту законодавства України. Заповнення прогалин у праві шляхом правозастосування є специфічним методом застосування чинного права, в якому проблемна юридична справа вирішується відповідно до волі законодавця, що не знайшла вираз в конкретних юридичних приписах. Це означає, що за відсутності чіткої норми, яка б регулювала ті чи інші суспільні відносини, компетентні органи вправі застосовувати аналогічну чи схожу норму в тій

самій галузі для вирішення ситуації. Це застосування аналогії закону. Проблема застосування аналогії закону свідчить про те, що неврегульованість суспільних відносин тягне за собою «перероблення» або ж «пристосування» норм закону до життєвої ситуації, що є нетиповим регулятором, не якісним і не точним по відношенню до прогальної ситуації. Застосування аналогії права дає ще більший простір для зловживання правом, оскільки закон застосовується на загальних засадах принципів права, без уточнень, конкретизації, пояснень, тлумачень, тощо.

Виходячи з положень вищевикладеного, можна зробити висновки про те, що прогалини в праві виникають завжди і всюди й в кожному випадку врегульовуються відповідно до вимог часу. Українське законодавство не є виключенням. Основним способом усунення прогалин є правозастосування на основі інституту аналогії. Якісним же важелем подолання прогалин є діяльність уповноважених на те державних органів, але цей процес є тривалим, складним та комплексним, що унеможливорює швидке розв'язання проблеми. Тому правозастосування є єдиним врегульованим та швидким засобом усунення прогалин в праві. В нашій державі із недосконалістю політичної системи, не урегульованістю компетенцій та функцій між органами і посадовими особами, постійною адаптацією національного законодавства до законодавства ЄС, ратифікацією нових норм виникає складна, постійно змінна ситуація щодо встановлення точних норм використання закону до вимог суспільних відносин. За таких умов, при усуненні прогалин в праві відбувається зловживання правом та службовим становищем, породжуються корупційні діяння та, як наслідок, порушення основних прав та свобод людини і громадянина, гальмується розвиток договірних відносин та підприємницької діяльності тощо. На мою думку, для боротьби з негативними явищами вправі потрібно виробити жорстку процедуру прийняття законів та чіткі правила внесення змін та поправок до них, для стабільності та не прогальності права. Правотворчий процес повинен бути основним інструментом запобігання та заповнення прогалин в праві. А правозастосовчий – бути крайнім проявом вдосконалення норм права.

Література:

1. Явич Л.С. Загальна теорія права. – Львів. – ЛГУ. – 1976. – с.140.
2. Вільнянський С.І. Тлумачення і застосування цивільно-правових норм. Методичні матеріали ВЮЗИ. – М., 1948. – с.34.
3. Юридичний енциклопедичний словник / За ред.. Сухарєва А.Я. – М.: Радянська енциклопедія, 1984. – с.300.
4. Рішення Пленуму ВСУ «Про судові рішення» [Електронний ресурс]: від 29.12.1976 №11. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS76003.html

«УКРАЇНА ЖИВЕ Й БОРЕТЬСЯ ТА СИЛОЮ ЗДОБУВАЄ ПЕРЕМОГУ» УКРАЇНСЬКИЙ САМОСТІЙНИЦЬКИЙ РУХ В БОРОТБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ (1940-1950 роки)

Ухач Василь Зіновійович

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і
права юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Після проголошення державної незалежності в Україні спостерігається поступова інституалізація нового, україноцентричного погляду на історію держави і права України, а увага науковців закономірно зосереджується на вузлових, кардинальних проблемах українського державо та правотворення, а особливо тих, які тривалий період фальсифікувалися, або замовчувалися.

В умовах сьогодення важливим і необхідним є вивчення історичного досвіду будівництва Української держави, зокрема відображеного у програмових положеннях та практичній діяльності Організації українських націоналістів, боротьбі Української повстанської армії, що ставили перед собою кінцеву і незмінну за весь період їх боротьби мету - побудову Української Самостійної Соборної Держави (далі - УССД), мали чітке бачення її постанов та розбудови. В умовах сьогодення довкола цих сил українського самостійницького руху точаться гострі дискусії не лише в наукових, а й у широких громадських колах.

Українська держава докладает зусиль щодо справедливої історичної та правової оцінки цього складного феномену українського визвольного руху. Важливим кроком на цьому шляху став і Указ Президента України від 14 жовтня 2006 року «Про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» [7, с. 2]. Він зокрема висуває завдання «всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення», «здійснення ґрунтовних наукових досліджень...», «видання історичної та науково-популярної літератури з цих питань» з метою розробки законопроекту про український національно-визвольний рух 20-50-х років ХХ ст. [7, с. 2; 1, с. 130; 2, с. 123].

Переконані, що системне дослідження державно-правових ідей в українському визвольному русі окресленого періоду ще попереду, хоча окремі аспекти піднятої наукової проблеми висвітлювалися у працях Д. Веденєєва, Г. Биструхіна, О. Здіорук, А. Каменського, О. Лисенка, В. Мороза, А. Рибак, І. Патриляка, Г. Стародубець, В. Трофимовича та інших.

У пропонованій науковій розвідці здійснено короткий огляд двох важливих проблем самостійницько-державницького руху у 1940-1950-х роках – Акту проголошення відновлення Української держави (30 червня 1941 р.) та державотворчої діяльності УПА.

Діапазон і спектр оцінок подій 30 червня 1941 року у вітчизняній історіографії є досить широким: вкрай ризикована гра, зухвалий крок, що межував з нерозсудливістю (О. Субтельний), подія, що містила в собі елементи і відбиток молодечого авантюризму (Я. Грицак, Ю. Киричук), присяга націоналістичних верховодів на вірність фашизму (А. Ткачук), державна фікція, самозванча диверсія і явна отаманія групи С. Бандери (Т. Бульба-Боровець), життєва необхідність, неоціненний вклад в історію національно-визвольної боротьби, відоцтво нашої національної зрілості і політичної мудрості (П. Дужий, В. Кук) [4, с. 98].

Одним із питань є проблема легітимності Акту 30 червня 1941 року про відновлення державної незалежності. Передбачаючи це керівництво ОУН (б) домоглося створення Українського національного комітету в Кракові, який об'єднав представників більшості емігрантських організацій і своєю декларацією від 14 червня 1941 року фактично «благословив» людей із групи Я. Стецька на проголошення Акта. Поділяємо позицію київського дослідника І. Патриляка, що в умовах війни організувати «більш легітимне» з юридичної точки зору проголошення незалежності було абсолютно нереально. Не слід також забувати, що Акт 30 червня 1941 р. був підтриманий численними зборами громадян, проведеними у різних куточках Західної та Правобережної України, що підтверджується архівними даними.

Також важливо звернути увагу на третій пункт львівської декларації, який у повоєнних виданнях на Заході досить часто свідомо упускався. Йдеться про співпрацю з «Великонімецьчиною», що «під проводом А. Гітлера творить новий лад у Європі» та про «союзну німецьку армію». На підставі цих згадок, і в умовах сьогодення, робиться висновок про маріонетковість новопроголошеної держави, оунівську колаборацію тощо. Розвиток подальших подій, а саме арешт лідерів бандерівської організації, ліквідація Українського державного правління та нижчих ланок адміністрації, чітко продемонстрував, що про жоден колабораціонізм не йшлося.

Таким чином, по-перше, проголошення відновлення Української державності Актом 30 червня 1941 року змусило нацистів ще на початку окупації частково виявити свої справжні колонізаційні плани щодо окупованих земель на Сході, що розвіяло у значної частини українських політиків ілюзії про «визвольну» місію гітлерівської Німеччини; *по-друге*, проголошення, а потім відважне відстоювання незалежницької декларації дало ОУН (б) морально-політичну перевагу для того, щоб очолити

національний рух опору (І.Патриляк); *по-третє*, Актом 30 червня ще на початку війни було задекларовано бажання національно-патріотичної частини українського народу перетворити свою Батьківщину на суб'єкт міжнародної політики, а не лише на «мовчазне» поле бою чужих армій.

На весні 1943 р. на Волині і Поліссі для впорядкування та налагодження суспільного життя, керівництво УПА встановлювало органи влади - військову адміністрацію. Першим актом, який фіксує постановня «найвищої єдино-суверенної влади України» у вигляді новоствореного Головного Командування УПА стало розпорядження Клим Савура від 1 травня 1943 року.

На звільнених УПА територіях Волині у т. зв. «повстанських республіках» від весни того року почали стихійно створюватися місцеві органи влади у різних формах, у тому числі - самоврядних. Впорядкувати ситуацію був покликаний наказ командування УПА ч. 7 від 27 серпня 1943 року за підписом тодішнього командира Клим Савура та шефа політичного штабу Романа Галини, що також передбачав «...негайно приступити до вибору сільських і районних Рад...» [6, с. 175]. У продовження цього наказу вийшло розпорядження «Про встановлення адміністрації на терені України», видане Головною Командою Української Повстанчої Армії, як найвищої і єдино суверенної влади на звільнених землях України, з дня 1 вересня 1943 р., підписане командиром УПА Климом Савуром» [3, с. 126].

Важливим кроком повстанської влади на шляху державотворення стало «Розпорядження в земельній справі Головної Команди УПА з дня 15 серпня 1943 року», в якому йшлося про наступне:

- «Всі землі з їх водами, надземними і підземними багатствами України становлять добро Українського народу» [5, с. 189];
- запроваджувалася приватна власність українських селян на землю.

Розподіл та надання землі у власність згідно наказу № 7 від 27 серпня 1943 р. мали проводити місцеві громадські управи, затверджені УПА і земельні комісії, вибрані громадськими зборами. Норма наділу для одноосібного приватного господарства мала бути така, щоб була змога вести самовистарчальне господарство, і скільки зможе обробити українська сім'я. Приватні землі селян української нації і національностей, які загинули під час воєнних дій, або були замордованими, віддавалися у володіння їх рідні до 4-го покоління. Актуальною була і вимога повстанців, що земля «не сміє лежати облогом, а має бути вся оброблена і засіяна» [5, с. 189].

Черговим кроком творення основ української державності став санкціонований УПА наказ про вибори у вересні 1943 р. первинних ланок місцевої адміністрації - сільських і районних Рад.

Визвольна боротьба вимагала від військової адміністрації (ГК УПА) поладження багатьох нагальних військових господарських, суспільно-політичних та інших потреб. Зокрема, особливу увагу військова влада приділяла налагодженню системи освіти - запроваджувалося загальне навчання шкільної молоді.

Наприкінці літа 1943 року УПА, після часткової розконспірації, перейшла на воєнний стан та поділялася на фронт (діяльність УПА) і запілля (військово-адміністративна діяльність ОУН).

Від початків організації ГК УПА встановлювалися певні правові норми та організовувалися судові органи. Єдиним відомим юридичним нормативним актом стало підписане командиром УПА Климом Савуром 15 травня 1943 року «Розпорядження ГК УПА про карні злочини та встановлення воєнно-польових судів і революційних трибуналів на теренах України, підпорядкованих УПА» [3, с. 127].

На весні 1943 р. на теренах Волині почали формуватися так звані «повстанські республіки», тобто регіони, відмінною рисою яких була повна відсутність контролю над ними з боку окупаційних органів влади. На зламі 1943-1944 рр. на Волині та Поліссі, Галичині діяли Антонівецька (Крем'янецьчина), Колківська (Луччина), «Січ» (Володимирщина), у Сеульських лісах на Ковельщині та ін. Основною ознакою кожної повстанської республіки була наявність (в межах певної території) своєрідного «суверенітету», що виявлявся у неподільному пануванні української влади у вигляді УПА та незалежності від зовнішніх чинників.

Отже, по-перше, «повстанські республіки», які активно функціонували на території Волині, Галичини та Прикарпаття впродовж 1943-1945 рр., відіграли важливу роль в українському визвольному русі; по-друге, основними причинами їх творення була необхідність тилового забезпечення УПА; по-третє, їх існування є беззаперечним свідченням здатності українського народу до високого рівня самоорганізації у критичні періоди історії.

Література:

1. Веденєєв Д., Биструхін Г. Військова діяльність руху ОУН та УПА й їх противників у світлі норм міжнародного гуманітарного права / Д. Веденєєв, Г. Биструхін // Підприємство, господарство і право. – 2007. - № 4. – С. 130.
2. Веденєєв Д. В. Лисенко О. Є. Військово-політична діяльність ОУН та УПА у світлі норм міжнародного гуманітарного права / Д. В. Веденєєв, О. Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2007. - № 3. - С. 123.
3. Вовк О. Державотворча діяльність УПА / О. Вовк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2004. – Вип. 11. – С. 126-127.

4. Ленартович О. Ю. Акт відродження української державності 30 червня 1941 р. в контексті програмних принципів ОУН-б / О. Ю. Ленартович // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія: Історичні науки. – 2008. - № 11. – С. 98.
5. Стародубець Г. Українське повстанське запілля (др. пол. 1943 – поч. 1946 р.): монографія. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. - С. 189.
6. УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942 – 1950 рр.: Збірник документів. Ч. 1.: ЗЧ ОУН, 1957. - С.175.
7. Шлях перемоги. – 2006. – 18 жовтня. – С. 2.

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА**

Короєд Сергій Олександрович

*кандидат юридичних наук, заступник начальника науково-дослідної
частини Відкритого міжнародного університету розвитку людини
«Україна» (м. Київ)*

Проблема ефективності правосуддя підлягає вирішенню комплексно, як організаційними шляхами (рівномірне навантаження на суддів, належне матеріальне забезпечення судів, достатня кількість кваліфікованих суддівських кадрів тощо), так й шляхом вдосконалення цивільного процесуального регулювання, адже ефективність правосуддя залежить від якості процесуального регламенту всіх стадій процесу.

Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (2006 р.) визначила, що дальший розвиток правосуддя в Україні має бути спрямований на утвердження верховенства права через забезпечення, зокрема, доступності правосуддя, справедливої судової процедури та ефективності судового захисту. При цьому, як відзначив Конституційний Суд України, правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах (Рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 та від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004). Отже, щоб захист прав відбувся і був реальним, правосуддя має бути ефективним.

В результаті судової реформи 2010 року було вдосконалено судову діяльність в цивільних справах в плані підвищенні її ефективності, – запроваджено наказне провадження і заочний розгляд, змінено порядок вручення судових повісток тощо. Проте, як справедливо зауважує О.Д. Крупчан, наразі досить актуальним є питання підвищення ефективності цивільного судочинства та забезпечення своєчасності вирішення цивільних справ за рахунок внутрішніх резервів судової системи в межах існуючого порядку судочинства, а також удосконалення такого порядку [1].

Як зробити правосуддя в цивільних справах більш ефективним, які існують перешкоди цьому, які чинники сприятимуть підвищенню ефективності правосуддя і які критерії її оцінки – мають стати основними питаннями науки цивільного процесуального права.

Так, ефективність будь-якої діяльності, в тому числі й правової, являє собою співвідношення між визначеною метою та досягнутим результатом, тобто ефективність визначається тим, наскільки в ході здійснення діяльності реалізуються ті завдання, які визначено як результативні для відповідного виду діяльності.

Ефективність правосуддя в цивільних справах, на думку А.В. Цихоцького, є здатністю (властивістю) правосуддя як виду здійснення судом у встановленій законом цивільній процесуальній формі державної діяльності щодо розгляду і вирішення конкретних судових справ з ухваленням в них законних, обґрунтованих і справедливих постанов, забезпечуючи за певних умов досягнення соціально значущих цілей. Ця здатність характеризується відношенням фактично досягнутого правосуддям рівня цілей до нормативно встановленого законом [2].

З викладеного вище випливає, що ефективність правосуддя в цивільних справах визначається тим, на скільки ефективно суди захищають порушені права та інтереси. Водночас захист прав та інтересів є метою правосуддя в цивільних справах. Тому ефективність цивільного судочинства є засобом досягнення мети – захист порушених, невизнаних, оспорюваних прав та інтересів через цивільну процесуальну судову діяльність.

А оскільки ефективність правосуддя є показником його якості, тому при визначенні сутності ефективності варто виходити із сутності правосуддя, яке являє собою дії суду, спрямовані на досягнення передбачених цілей.

Таким чином, найвищий ступінь реалізації судами завдань цивільного судочинства й являтиметься ефективністю цивільного судочинства. Це головний критерій і сутність ефективності цивільного судочинства.

З цього випливає перший крок підвищення ефективності – варто чітко сформулювати мету і завдання цивільного судочинства. Раніше ми вже досліджували завдання цивільного судочинства та обґрунтували висновок, що, поряд із закріпленими у ст. 1 ЦПК завданнями, якими є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ, варто закріпити в якості одного із визначальних складових чинників завдань цивільного судочинства "правильність вирішення справи". На нашу думку, правильний розгляд і вирішення справ означає, що цивільна справа має бути розглянута згідно із нормами матеріального права, всебічно і об'єктивно, з урахуванням інтересів всіх осіб, які беруть участь у справі, твердженням і запереченням яких треба дати належну юридичну оцінку [3]. Саме через "правильність" вирішення справ досягатиметься мета правосуддя – захист порушених, невизнаних,

оспорюваних прав та інтересів, а відтак забезпечуватиметься ефективність правосуддя в цивільних справах.

Наступне коло проблем ефективності цивільного судочинства пов'язане з якістю процесуального законодавства. Мова йде, перш за все, про запровадження такого процесуального механізму, який має прискорити і полегшити здійснення якісного цивільного судочинства. Суди повинні мати в своєму арсеналі належні правові механізми для забезпечення виконання завдань цивільного судочинства задля досягнення його мети. Так, зокрема, нами вже зверталась увага на те, що поряд з давно відомими процесуальними інститутами заочного розгляду і наказного провадження виникає об'єктивна необхідність пошуку нових спрощених (прискорених) судових процедур, які б дозволили судовим органам швидко вирішувати велику кількість справ, оперативно захищаючи порушені права суб'єктів цивільних правовідносин. При цьому, мова має йти не про запровадження нових проваджень чи видів цивільного судочинства, а саме про прийняття правових норм, які регламентуватимуть особливості застосування правил позовного провадження цивільного процесу до окремих категорій цивільних справ, які визначатимуться в кожному конкретному випадку з урахуванням критеріїв складності справи та характеру спору [4].

Ефективність правосуддя в цивільних справах залежить також й від строку розгляду справи. Адже із часом особа може втратити інтерес до тих благ, задля отримання яких було пред'явлено позов, або взагалі понести значні збитки. На нашу думку, забезпечення своєчасного вирішення спору має забезпечуватися, зокрема, активним характер дій судді на стадіях підготовки та судового розгляду [5].

Приймаючи Рекомендації від 14.05.1981 № R (81) 7, від 28.02.1984 № R (84) 5, Комітет міністрів Ради Європи виходив з того, що деякі норми і процедури цивільного судочинства, прийняті в державах-членах, в певних випадках виступають перешкодою ефективному відправленню правосуддя. Такі норми (процедури) можуть вже не відповідати потребам сучасного суспільства і, по-друге, ними можуть зловживати учасники процесу з метою затягування судового розгляду. З метою припинення подібних зловживань суд має відігравати активну роль в забезпеченні швидкого судового розгляду, поважаючи при цьому права сторін.

У зв'язку з цим, ми приєднуємось до думки А.В. Цихоцького про необхідність збереження активності суду, його прагнення виконати завдання щодо захисту порушеного права [6].

Крім того, варто підтримати й В.В. Комарова в тому, що ефективність судочинства іманентно пов'язана з судовим керівництвом процесом, яка спрямовує розгляд судової справи у спосіб, що більш відповідає характеру справи, та забезпечує застосуванням належних

процесуальних засобів для досягнення мети судочинства. При цьому активність судді у такому аспекті не протирічить тому визначальному положенню, що природа цивільного процесу залишається приватною [7].

Таким чином, забезпечення конституційного права на судовий захист багато в чому залежить від ефективності діяльності суддів, від реальності доступу до правосуддя тих осіб, чиї права порушені або оспорені.

Література:

1. Проблеми оптимізації цивільного процесу в Україні : монографія / Берестова І. Е., Бичкова С. С., Бобрик В. І. та ін., за ред. академіка НАПрН України О. Д. Крупчана. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. – С. 6.
2. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам. – Новосибирск : "Наука", 1997. – С. 152.
3. Короєд С. О. Завдання цивільного судочинства за законодавством України та країн СНД: аналіз складових чинників / С. О. Короєд // Порівняльно-правові дослідження. – 2012. – № 1–2. – С. 236–242.
4. Короєд С. О. Спрощення судових процедур як окремий напрям оптимізації цивільного процесу України / С. О. Короєд // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 57. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 328–332.
5. Короєд С. О. Окремі питання своєчасного розгляду цивільних справ / С. О. Короєд // Судова апеляція. – 2011. – № 3 (24). – С. 107–115.
6. Цихоцкий А. В. Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам. – Новосибирск : "Наука", 1997. – С. 159.
7. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : Монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишников, В. В. Баранкова та ін. ; За заг. ред. професора В. В. Комарова. – Х. : Харків юридичний, 2008. – С. 9.

АНАЛІЗ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Торута Людмила Павлівна

адвокат, студентка магістратури Академії адвокатури України, м. Київ

Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Вона створюється на підставі шлюбу, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства, але на жаль більшість шлюбів розпадається, що в першу чергу негативно впливає на дітей.

В Україні непоодинокі випадки розлучень, які травмують не лише психіку одного із подружжя, а й психіку маленької дитини. Однак розірвання шлюбу не звільняє батьків від морального обов'язку – турботи про свою дитину, її виховання та розвиток. Одним із способів такої турботи є надання матеріальної допомоги дітям, що не досягли повноліття, повнолітнім непрацездатним дітям, та неповнолітнім дітям, які продовжують навчання [1, с. 42].

Згідно зі ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття.

Аліментні обов'язки покладені на обох батьків, відповідальність матері перед дітьми не може бути скільки-небудь меншою, ніж відповідальність батька. Закон встановлює правову рівність матеріальних обов'язків батька та матері [2, с. 61]

Що стосується добровільного виконання аліментного обов'язку, то батькам надано право укласти договір про сплату аліментів на дитину (ч. 1 ст. 189 СК України). У такому випадку в договорі необхідно зазначити наступне: розмір аліментів, строки їх виплати, строк дії договору). А сам договір не повинен порушувати права дитини. Розмір аліментів сторони визначають за домовленістю між собою, але за жодних обставин він не може бути меншим ніж 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку (ч. 2 ст. 182 СК України). Якщо ж розмір аліментів визначено у твердій грошовій сумі, до договору треба включати умови про індексацію (ч. 2 ст. 184 СК України).

Договір має бути укладений письмово та підлягає нотаріальному посвідченню. У разі невиконання батьком (матір'ю) свого обов'язку за договором стягнення аліментів здійснюється не за судовим рішенням, а на підставі виконавчого напису нотаріуса органом державної виконавчої служби.

Однак, нажаль, досить рідко батьками добровільно виконуються батьківські обов'язки щодо утримання дитини: коли аліментнозобов'язана особа надає необхідну суму коштів уповноваженій особі з власної ініціативи (шляхом подачі заяви про відрахування аліментів за місцем роботи), домовляються про розмір аліментів в позасудовому порядку (укладається договір про плату аліментів на дитину), а більшості випадків один із подружжя (мати чи батько дитини), в залежності від того, з ким залишилась проживати дитина, намагається відстояти право на матеріальну підтримку іншим із подружжя. Таким способом захисту права дитини на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку є їх належне утримання батьками. Головним джерелом утримання дитини є кошти її батьків [3, с. 81]. Тобто аліментний обов'язок батьків перед дітьми, який

реалізується шляхом подання позову до суду про стягнення аліментів на дитину.

На практиці є непоодинокі випадками, коли дохід аліментнозобов'язаної особи є нерегулярним. В такому разі управомочна особа звертається до суду із позовом про стягнення аліментів в твердій грошовій сумі (ст. 184 СК України).

Відповідно до ст.182 СК України при визначенні розміру аліментів суд має враховувати: стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; інші обставини, що мають істотне значення.

Якщо аліментнозобов'язана особа в суді не доведе того, що вона має стабільний дохід, а також із урахуванням вимог ст. 182 СК України, в більшості випадків судами ухвалюється рішення про задоволення вимог управомочної особи. Тобто стягуються аліменти в розмірі, якій зазначений в позовній заяві.

Що стосується справ про стягнення аліментів в частці від заробітку (доходу) матері, батька (ч. 3 ст. 181 СК України), то управомочна особа має право звернутися до суду із такими вимогами, якщо аліментнозобов'язана особа має регулярний дохід. У такому разі необхідно надати суду довідку про доходи платника аліментів, а у випадку неможливості надання такої довідки, заявити клопотання про направлення судового запиту до податкового органу про витребування інформації про дохід аліментнозобов'язаної особи.

При зверненні до суду із позовом про стягнення аліментів необхідно враховувати те, що максимальний розмір аліментів, який може стягуватися із боржника, відповідно до ч. 3 ст. 70 Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV "Про виконавче провадження" не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати цієї особи.

Однак, обов'язок батька, матері з утримання дитини не обмежується участю у вирішенні лише її звичайних, побутових потреб чи розрахунками на нормальне, зважене існування у суспільстві. Адже досить часто в житті особи чи сім'ї бувають ситуації, які важко назвати звичайними, ординарними (хвороба дитини, особливі здібності дитини). Тому не випадково закон покладає на батьків обов'язок брати участь у додаткових витратах на дитину [4, с. 233].

Управомочна особа може звернутися до суду не лише із вимогою про стягнення аліментів, але й з вимогою про стягнення додаткових витрат на утримання дитини (ст. 185 СК України), викликаних особливими обставинами (розвитком її здібностей, хворобою, каліцтвом тощо). У цих випадках ідеться про фактично зазанані або передбачувані

витрати, тому їх необхідно визначати у твердій грошовій сумі, а також підтвердити належними доказами (документами).

У випадку, якщо розглядаються вимоги про стягнення аліментів і додаткових витрат в одному судовому провадженні, їх має бути визначено у рішенні окремо.

Управомочна особа має враховувати те, що аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду від дня пред'явлення позу. Аліменти за минулий час можуть бути присуджені лише в тому разі, якщо управомочною особою (позивачем) будуть надані докази суду, що нею вживалися заходи щодо отримання аліментів із аліментнозобов'язаної особи, але не змогла їх отримати в наслідок ухилення останнього від їх сплати. В такому разі суд може постановити рішення про стягнення аліментів за минулий час, але не більше, ніж за три роки (ст. 191 СК України). Такими заходами є звернення до органів міліції, органів прокуратури з проханням про сприяння в розшуку аліментнозобов'язаної особи чи звернення до самої аліментнозобов'язаної особи

Стягнення аліментів за минулий час , з одного боку, дозволяє врегулювати сімейний конфлікт без шкоди для інтересів дітей, аз другого, стимулює батьків до належного виконання своїх обов'язків без застосування до них заходів державного примусу [5, с. 64].

Таким чином, стягувач аліментів, а у більшості випадків - мати дитини, має знати, що в вихованні та утриманні дитини беруть участь обоє із батьків рівних долях. У випадку невиконання батьківського обов'язку одного із них, інший має турбуватися про дитину, користуватися правами управомочної особи в повній мірі та не забувати про те, що законодавством України передбачена примусове стягнення аліментів із батьків, які не надають їх добровільно. Обов'язок з утримання дитини до досягнення нею повноліття , має виконуватися батьками незалежно від їх соціального статусу та матеріальних можливостей.

Література:

1. Сапейко Л. В., Кройтор В. А.: Аліменти дітям та батькам: Монографія.- Х.: Еспада, 2008.-160 с.
2. Свердлов Г. М. Советское законодательство о браке и семье.- М.:Госюриздат, 1961.-96 с.
3. Богданова Г. В. Права и обязанности родителей и детей.-М.:Книга сервис, 2003.-112 с.
4. Сімейне право України: Підруч./За ред. Гончаренко В. С.- К.: Істина, 2002.- 304 с.
5. Сапейко Л. В., Кройтор В. А.: Аліменти дітям та батькам: Монографія.- Х.: Еспада, 2008.-160 с.

6. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар.- К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003.- 532 с.
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. - К.: Преса України, 1996. - 80 с.
8. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах та з загальних питань. – Харків.: Одісей., 2000 – 368 с.

**ГЛАСНІСТЬ І ВІДКРИТІСТЬ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
ВРЕГУЛЮВАННЯ**

Багнюк Галина Іванівна

*аспірант кафедри правосуддя та кримінально-правових дисциплін
Національного університету “Острозька академія”*

У правовій державі судочинство ґрунтується на засадах, які забезпечують права учасників судового процесу, гарантії їх реалізації в такий спосіб, щоб кожній зацікавленій особі створити реальну можливість для здійснення свого основоположного права на судовий захист. Основні засади судочинства у правовій державі мають демократичну і правозахисну спрямованість. Так, до основних засад судочинства в Україні пунктом 7 частини третьої статті 129 Конституції України віднесено гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Це означає, що гласність і повне фіксування судового процесу технічними засобами є невід'ємними та обов'язковими складовими судового процесу в межах, установлених Конституцією України та деталізованих у процесуальному законодавстві. Особливої актуальності набуває проблема зазначена у ст. 27 КПК України. Її положення вимагають ґрунтовного дослідження з метою належного застосування на практиці.

Не дивлячись на те, що питанню принципу гласності у вітчизняній юридичній літературі приділялась значна увага, при цьому, враховуючи положення зазначені в ст. 27 КПК України, все ж таки досить суперечливими залишаються поняття та зміст принципу гласності і відкритості кримінального провадження, зокрема щодо поділу гласності судового процесу на «внутрішню» і «зовнішню», та входження до її змісту інституту участі громадськості у здійсненні правосуддя.

Досить неоднозначними й відносини суду та ЗМІ, питання щодо повного фіксування судового процесу технічними засобами.

Під засадою гласності кримінального судочинства розуміють звернену до суду конституційно-правову вимогу про відкритий розгляд справ, яка визначає спрямованість та напрямки реалізації певної групи норм кримінального процесу, впливає на порядок провадження у справі на різних його стадіях, спрямована на реалізацію завдань кримінального судочинства, і є засобом формування громадської думки про судочинство (правосуддя), підвищення соціальної активності громадян, рівня їх

правової, моральної та політичної культури, гарантією прав і законних інтересів громадян, реалізації інших засад кримінального судочинства [1. – С.88].

Професор В.Малярєнко, розкриваючи сутність конституційних засад судочинства, між гласністю і відкритістю судового процесу не проводить ніяких меж [2. – С. 84-100].

Автори юридичної енциклопедії вважають, що гласність – це один з принципів судочинства, що полягає у відкритості діяльності судових органів при розгляді кримінальних і цивільних справ [2. – С.84-100].

Інші автори стверджують що, поняття відкритості судового розгляду і гласності, хоча і мають багато спільного, але є різними. Зокрема, відкритість означає доступність кримінального судочинства для всіх громадян, а гласність – не тільки доступність, але й можливість обговорення ходу і результатів кримінального провадження громадськістю, тобто спосіб формування громадської думки, її оцінки діяльності суду і правоохоронних органів, яку останні повинні врахувати з метою удосконалення своєї роботи. Іншими словами, гласність – це голос громадськості, який не може бути байдужим для учасників процесуальної діяльності. Гласність, таким чином, означає також, що діяльність, спрямована на порушення, провадження, розгляд та вирішення кримінальних проваджень знаходиться під громадським контролем [3. – С.170].

До предмету гласності кримінального процесу відносять інформацію про хід розслідування і судового розгляду кримінального провадження, проміжні і кінцеві результати такої діяльності. Якщо на досудовому розслідуванні та при ухваленні вироку в нарадчій кімнаті ця інформація повинна бути процесуально оформленою, цілісною та завершеною, то в процесі судового розгляду вона, крім того, полягає і в розголошенні цього змісту показань, матеріалів, документів тощо, тобто характеризуватися ще й повнотою та послідовністю.

Отже, предмет гласності кримінального судочинства складає інформація, яка безпосередньо пов'язана із реалізацією правових норм у судовій діяльності.

Російські дореволюційні юристи розрізняли, а деякі радянські та й сучасні вітчизняні і східноєвропейські юристи і в наш час поділяють гласність для сторін (учасників процесу) – внутрішню гласність і гласність для всіх громадян – гласність для суспільства, гласність в широкому розумінні, або загальну, зовнішню гласність. Останні ж наукові розробки з цього питання хоча і надають перевагу визначенню гласності кримінального судочинства лише як зовнішнього явища, все ж таки залишаються суперечливими: “гласність учасників судового розгляду є необхідним елементом їх процесуальної рівності, гарантією забезпечення

їх прав, а не гласністю кримінального судочинства” (З.В. Макарова); “гласність сторін є складовою частиною гласності кримінального судочинства, але не є елементом змісту принципу гласності” (М.І. Сірій) [4. – С. 25].

На даний час серед процесуалістів немає єдиної точки зору щодо визначення змісту засади гласності кримінального судочинства. Одні автори визначають зміст даної засади, як сукупність правових вимог, що встановлюють права та обов'язки для учасників процесу, спрямовані на конкретизацію конституційної вимоги проведення відкритого судового розгляду. Інші відносять до змісту засади гласності судового процесу сукупність елементів, які передбачені процесуальним законом і кожен із яких так чи інакше відображає її суть [5. – С. 562].

Причиною цього є різні підходи щодо питання реалізації засади кримінального судочинства.

Зміст засади гласності кримінального судочинства складають правові вимоги звернені прямо до суду (процесуальний зміст) і положення, які закріплюють права громадян (публіки), що виникають у зв'язку з проведенням відкритого судового розгляду[1. – С. 89].

Таким чином, у зміст даної засади, якщо підсумувати наведене, входять наступні елементи:

- розгляд справ у всіх судах відбувається відкрито;
- повідомлення про час і місце розгляду справи ;
- повне фіксування судового розгляду кримінальних справ технічними засобами;
- підстави та загальний порядок здійснення розгляду кримінальної справи у закритому судовому засіданні;
- прилюдне оголошення вироків, ухвал і постанов, якими закінчується розгляд справи.

Розкриття їх змісту – тема окремого дослідження.

Якщо звернутися до нормативних актів, які так чи інакше стосуються проблеми гласності, то слід констатувати наступне:

1) в статті 10 Загальній декларації прав людини, прийнятої і проголошеної Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, зазначено, що кожна людина для визначення своїх прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості висунутого проти неї кримінального обвинувачення, має право на підставі повної рівності на те, щоб її справа була розглянута незалежним і неупередженим судом прилюдно і з дотриманням всіх вимог справедливості;

2) частиною 1 статті 14 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року, визначається, що преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий

процес чи на частину його по мотивах моралі, громадського порядку або державної безпеки в демократичному суспільстві, або якщо цього вимагають інтереси особистого життя сторін, або в тому випадку, в якому, на думку суду, це є суворо необхідним, – при особливих обставинах, якщо публічність порушила б інтереси правосуддя;

3) у частині 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, прийнятої Радою Європи 4 листопада 1950 року, зазначено, що кожний у випадку спору про його громадянські права та обов'язки або при висуненні проти нього будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і відкритий розгляд впродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону;

4) аналогічне право кожної людини закріплене в статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод;

5) пунктом 7 частини третьої статті 129 Конституції України закріплено, що однією із засад судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

6) стаття 27 КПК України регулює поняття засади гласності і відкритості судового провадження та його повне фіксування технічними засобами.

З огляду на вище викладене, слід зробити такі висновки що, засада гласності і відкритості в кримінальному судочинстві: а) забезпечує виконання судом його виховної і попереджувальної функцій; б) дозволяє громадськості здійснювати контроль за діяльністю державних органів, що підсилює почуття відповідальності в останніх і піднімає рівень ефективності їхньої роботи; в) підсилює зв'язок суду з громадськістю, спрямовує його на усунення причин і умов вчинення злочинів і їхнє попередження; г) підвищує силу і переконливість судового вироку як акту правосуддя; д) зміцнює гарантії прав і законних інтересів особистості; е) є знаряддям пропаганди моральності і права.

Література:

1. Кримінально – процесуальне право України.: Підручник / За заг. ред. Ю. П, Аленіна . – Х.: ТОВ « Одіссей », 2009. – 816 с.
2. Маляренко В. Т. Конституційні засади кримінального судочинства. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
3. Дуда В.Я. Засада гласності і відкритості судового провадження за новим КПК України.// Митна справа. № 6 (84) 2012, частина 2, книга 1.
4. Король В.В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2002.

5. Король В. Зміст засади гласності кримінального судочинства.// Вісник Львівського університету. Юридична серія. – 2001. – вип. 36. – С.562 – 567.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЛЬНОСТІ В МЕЖАХ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ

Босий Дмитро Миколайович

курсант ІПЮК для СБУ НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Основне призначення кримінально-виконавчих установ – виправлення та ресоціалізація засуджених, проте реальна дійсність показує, що, нажаль, такі місця є лише «розсадниками» злочинності, що саме тут відбувається остаточне формування злочинної свідомості особи, шляхом засвоєння норм злочинної субкультури, здобуття злочинної професії.

Незважаючи на те, що засуджені до позбавлення волі знаходяться під постійним контролем, кількість злочинів, що вчиняються в місцях позбавлення волі лише зростає, при цьому, слід говорити про розповсюдженість такого явища, як латентна злочинність в місцях позбавлення волі.

Лише цілеспрямована, ефективна та комплексна робота адміністрації установ виконання покарань дасть змогу боротись з цим явищем. Найважливішу роль у виявленні, попередженні та розкритті кримінальних правопорушень, що вчиняються в колоніях покладена саме на оперативно-розшукові підрозділи.

В статті 5 закону України «Про ОРД» визначено перелік підрозділів, що мають право проводити відповідний вид діяльності, в тому числі органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори Державної пенітенціарної служби України. Звичайно, що ОРД, яка проводиться зазначеними підрозділами має свою специфіку, пов'язану з місцем та умовами проведення такої діяльності, об'єктно-суб'єктним складом, формами, засобами та методами роботи, специфічними цілями її проведення, отриманими результатами, правовою базою її регулювання. Тобто ОРД, яка проводиться органами та установами виконання покарань та слідчими ізоляторами Державної пенітенціарної служби України, слід розглядати, як самостійний різновид ОРД, дослідження та вивчення основних особливостей якої дасть змогу якісніше та ефективніше забезпечувати боротьбу з протиправною діяльністю в межах виправних установ.

Правове регулювання ОРД в межах колоній здійснюється на підставі статті 104 КВК України, яка визначає, що відповідно до закону в колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є

пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою: забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб; попередження і виявлення злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання; вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень; надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні злочинів.

Зазначений перелік цілей оперативних підрозділів колоній потребує аналізу і коментаря, що дозволить більш повно і точно з'ясувати зміст, об'єм і межі їх оперативної роботи.

Першочерговою метою оперативних апаратів колоній є забезпечення особистої безпеки засуджених, персоналу колонії і інших осіб, що обумовлене перш за все загостренням оперативної обстановки у виправних установах, великою кількістю зафіксованих в них фактів насильницьких злочинів проти співробітників та засуджених.

Вирішення цієї задачі забезпечується за рахунок здійснення цілеспрямованого оперативного пошуку відомостей, що свідчать про потенційну небезпеку посягань на засуджених, працівників колонії чи інших осіб, попередньої перевірки достовірності таких даних, з тим щоб своєчасно використовувати перевірену інформацію для запобігання вчиненню протиправних діянь. Враховуючи конкретні умови і обставини, що склалися, спрямованість намірів та дій засудженого (групи засуджених), дії оперативних співробітників можуть мати різноманітний характер та інтенсивність: від схилення до відмови від злочину, до затримання злочинців на місці злочину у момент замаху.

Важливим завданням оперативних відділів є виявлення, попередження і розкриття злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання. Зміст цього завдання полягає в своєчасному виявленні таких злочинів і осіб, що їх вчинили, встановленні всіх обставин вчинених злочинів, збиранні доказів, що дозволить викрити злочинців і притягнути їх до кримінальної відповідальності. Головною умовою розкриття злочинів, що вчинились в місцях позбавлення волі є комплексна та скоординована взаємодія оперативних підрозділів колоній з слідчими підрозділами, що будуть здійснювати досудове розслідування по даному кримінальному провадженню, що може полягати у проведенні оперативними підрозділами колонії слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на підставі письмового доручення слідчого, проведення нарад, планування спільних заходів, розробка тактичних прийомів, що можуть бути використанні в рамках кримінального провадження, взаємне інформування.

Покладено на оперативні підрозділи колоній і задачі по вивченню причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень. Незважаючи на те, що виявлення причин і умов не є законодавчо закріпленим завданням кримінального провадження, однак спрямоване на запобігання вчиненню нових суспільно небезпечних діянь.

Під причинами злочину розуміють ті діючі обставини реальної дійсності, які викликали у особи спонукання, мотив, мету для вчинення злочину (наприклад – незадовільне матеріально-побутове забезпечення колонії), а під умовами – ті обставини реальної дійсності, наявність яких уможливила, полегшила вчинення злочину (наприклад – відсутність належного контролю та нагляду над засудженими). Крім того, оперативні підрозділи мають виявляти криміногенні причини, тобто обставини, що несуть у собі можливість вчинення у майбутньому злочину, які можуть виявитись за наявності певних умов. Виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів, як правило, проводиться під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в рамках кримінального провадження. Проте в кожному конкретному випадку, оперативний підрозділ має враховувати інформацію щодо причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, з метою налагодження власної більш ефективної та дієвої роботи, яка б мала випереджаючий характер, спрямований на недопущення вчинення інших злочинів.

Оперативні підрозділи колоній активно взаємодіють з іншими правоохоронними органами, які вповноважені на провадження оперативно-розшукової діяльності. Така взаємодія має на меті надання взаємної допомоги в розкритті, припиненні та попередженні злочинів, обумовлена тим, що з одного компетенція оперативних підрозділів колоній обмежується кордонами відповідної колонії, а з іншого покладенням на них обов'язку щодо проведення оперативно-розшукових заходів щодо ознак будь-яких злочинів, за умови, що до них мають причетність засуджені відповідної колонії.

Слід звернути увагу і на таке важливе завдання оперативних підрозділів колоній, як участь оперативних апаратів у виправленні засуджених, зокрема, при проведенні з ними соціально-виховної роботи, яка законодавчо закріплена як один з основних засобів їх виправлення і ресоціалізації. Не дивлячись на значну завантаженість та наявність інших завдань, оперативні працівники зобов'язані виконувати ці заходи внаслідок того, що вони також є учасниками процесу виконання покарання.

Оперативні працівники безпосередньо приймають участь у заходах виховного характеру відносно конкретних засуджених. Більш конкретно ця робота ведеться щодо засуджених, що залучені до співпраці на конфіденційній основі, із застосуванням своєрідних форм, засобів і методів, що виступає одним з елементів оперативної роботи. Сприяння співробітникам інших відділів і служб в проведенні соціально-виховної роботи із засудженими

виявляється, наприклад, в оперативному пошуку первинних даних про процеси і явища, що відбуваються в середовищі засуджених, в попередній перевірці цих даних і їх скерування іншим співробітникам для аналізу і оцінки обстановки на окремих об'єктах установи.

Таким чином, зазначені вище особливості завдань оперативних підрозділів колоній визначає специфіку їх реалізації. Як вже було сказано, ці завдання, з однієї сторони спрямовані на виявлення, попередження та припинення злочинів, а з іншого - на активну співпрацю з іншими правоохоронними органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Крім того, як завдання оперативних підрозділів колоній виступає і боротьба з порушеннями встановленого порядку відбуття покарання, що також відрізняє їх діяльність від практики інших оперативних підрозділів. Певну специфіку має і компетенція оперативних апаратів колоній і правове положення оперативних працівників. Вони, як працівники установи виконання покарання володіють певними повноваженнями відносно засуджених, що дозволяють їм ефективніше вирішувати свої безпосередні завдання. Слід також підкреслити, що оперативні апарати колоній мають ширші можливості для запобігання злочинам, ніж оперативні підрозділи інших правоохоронних органів. Наприклад вони мають право: здійснювати контроль за дотриманням режимних вимог на об'єктах колонії і територіях, прилеглих до неї; здійснювати відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність; вимагати від засуджених і інших осіб виконання ними обов'язків, встановлених чинним законодавством, і дотримання правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань; застосовувати по відношенню до правопорушників передбачені законом заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброї; проводити огляд і обшук засуджених, інших осіб, їх речей, транспортних засобів, що знаходяться на території колонії, прилеглої до неї території, на якій встановлені режимні вимоги, а також вилучати заборонені речі і документи; здійснювати реєстрацію засуджених та інші.

Специфіка оперативно-розшукової діяльності, що проводиться оперативними підрозділами колоній, полягає і у об'єктах оперативної зацікавленості. У більшості випадків ці засуджені, правове положення і статус яких протягом строку відбуття покарання визначається кримінально-виконавчим законодавством. На відміну від об'єктів оперативної роботи інших правоохоронних органів (громадян, що володіють всією повнотою прав і свобод) засуджені, що відбувають покарання в колоніях, користуються правами і свободами громадян України з обмеженнями, встановленими чинним законодавством. Це знаходить своє вираження в ізоляції їх від суспільства, регламентації способу життя від підйому до відбою, в контролі і нагляді за їх поведінкою і способом життя. Дані обставини дозволяють оперативним підрозділам колоній приймати тактично доцільні рішення для виконання покладених на них завдань.

Отже є всі підстави стверджувати, що оперативна обстановка в колоніях є достатньо складною та напруженою, що полягає в першу чергу в значній кількості порушень режиму, встановленого в межах установи, безпосереднім вчиненням засудженими різноманітних нових злочинів.

Саме на недопущення, припинення та розслідування цих протиправних проявів і спрямована діяльність оперативних підрозділів колоній. Організація їх роботи принципово не відрізняється від аналогічної діяльності інших правоохоронних органів. В той же час має істотні особливості, обумовлені специфікою завдань, що вирішуються ними, а також своєрідністю їх правового статусу по відношенню до основного контингенту засуджених, який, у свою чергу, також вельми специфічний.

Сучасний стан оперативно-розшукової діяльності виправних колоній перебуває на рівні, який не в повній мірі дозволяє вирішувати оперативним підрозділам цих установ завдання, що виникають перед ними в повсякденній діяльності.

В умовах колоній на стан і ефективність оперативно-розшукової діяльності впливає цілий ряд чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, облік інтенсивності яких і можливих наслідків їх дії необхідний при організації і здійсненні оперативно-розшукової діяльності. Серед них можна виділити наступні чинники: якісний склад засуджених колонії; функціонування мікросередовища і кримінальної субкультури; професійна підготовленість оперативного складу колоній до вирішення оперативних завдань; роль керівників кримінально-виконавчих установ і їх оперативних підрозділів; стан та динаміка злочинності у колоніях.

Лише комплекс заходів правового, організаційного, економічного, професійно-освітнього, ідеологічного, виховного, політичного та соціального характеру дасть змогу забезпечити належне, ефективне та своєчасне виконання завдань, покладених на оперативні підрозділи, зниження рівня злочинності в межах колоній, недопущення вчинення рецидивів, розвитку та поширення злочинної професіоналізації.

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Буз Віталій Володимирович

*здобувач кафедри кримінального права та кримінології Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Кінець XX – початок XXI століття на євразійському континенті та й у світі в цілому ознаменувався масовими міграційними процесами. Загалом, даному явищу сприяло відкриття кордонів для громадян

пострадянського простору внаслідок розпаду СРСР, етнічні збройні конфлікти в балканському регіоні, бойові дії на близькому сході, північній Африці, терор у ряді країн «третього світу» і т.п. Окрім цього, не менш впливовими факторами є соціально-економічні, технічні процеси, стрімкий розвиток ринкових відносин, глобалізація економічної, політичної, релігійної сфер, науково-технічний прогрес, транскордонне поширення Інтернет павутини.

У випадках бойових дій міграція є крайньою необхідністю, чи не єдиною умовою виживання. У переважній решті випадків, міграція є свідомим, хоча й не рідко вимушеним, кроком до забезпечення належного соціально-економічного рівня життя. Однак, усі ці фактори призводять до спільного – руху народів.

В умовах сьогодення глобалізація міграційних процесів, як і глобалізація інших суспільно важливих сфер несе в собі як позитивні, так і негативні перспективи. Міграційні процеси, яким притаманні глобалізаційні ознаки, по суті, є й носіями криміногенної складової в частині криміналізації світу. Зокрема із поширенням таких, спостерігається ріст окремих та разом із тим тяжких злочинів - торгівля людьми, зброєю, наркотиками, з'являються та мають місце елементи ксенофобії, акти тероризму, що часто пов'язано із породженням міжнаціональної ворожнечі та проявів нацизму і т.п. Злочинність інтегрується і глобалізується в усьому світі [1, ст. 300].

Новий хімічний компонент, доданий у певну речовину, якщо не кардинально змінює формулу зазначеної, то щонайменше впливає на якість такої. Подібне відбувається й при міграційних процесах. Мігрант, будь він легальним чи не легальним, у соціум, в якому він з'явився, вносить (свідомо, чи напівсвідомо) притаманні йому елементи культури, мови, поведінки, норм моралі, релігійних поглядів, традицій, ідеології і т.д. Схожі до місцевих або ж відмінні, але позитивні риси в елементах поведінки мігранта, як правило, сприймаються та вітаються господарями, як і мігрант в цілому, що сприяє процесу адаптації, асиміляції та ресоціалізації з фактичним початком нового життя за нормами закону та моралі приймаючої території. У випадку ж не розуміння та не сприйняття «багажу мігранта» відбувається формування, так званого, комунікативного бар'єру, що в подальшому, залежно від морально-психологічних якостей мігранта, сприяє формуванню девіантної поведінки або ж віктимізації прибульця.

Сучасна криміногенна ситуація, в частині скоєння протиправних та злочинних дій іноземцями в Україні, викликає занепокоєння, оскільки на перший погляд незначний відсоток від загальної кількості злочинів в державі, в цифровому значенні становить понад 3,5 тис. злочинів щорічно. Офіційна статистика МВС [2] свідчить, що кількість злочинів, скоєних

іноземцями, з кожним роком стабільно зростає: 2008 рік – 2788, 2009 рік – 2998, 2010 рік – 3524, 2011 рік – 3778. При цьому, наведені дані відображають виключно офіційну статистику правоохоронного відомства без врахування так званої латентної злочинності. Фіксується така як злочинність мігрантів лише у випадку розкриття злочинів та встановлення винної особи, тобто після того, коли встановлено, що винна особа – мігрант [3, ст. 711].

Збільшення потоків іноземців, що намагаються відкрити для себе нашу країну, як туристичну, сприятливу для інвестування, бізнесу, тимчасового працевлаштування, проживання та подальшої міграції країну, по суті є одним із факторів впливу на криміногенну ситуацію в цілому. Для демократичної, соціально розвиненої країни процеси напливу мігрантів є невідворотними.

Разом із тим, здавалося б абсолютно логічні та такі, що відповідають умовам сучасності, злочинні процеси в частині участі у них іноземців можуть мати не лише стабільно прогресуючу шкалу, а й повинні мати регресуючі зміни. До прикладу, сусідня Республіка Польща, яка з 1955 року була учасником Варшавського договору (Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу), притримувалась соціалістичного вектору розвитку, в 90-х роках, як і Україна, зіштовхнулася з проблемними питаннями ринкових відносин, демократичних змін, загального занепаду економіки, витоку своїх громадян та масового притоку іноземців із менш розвинутих країн. Однак, ситуація зі злочинністю іноземців у Польщі виглядає дещо іншим чином. В період з 1998 по 2002 роки (за даними статистики поліції Польщі [4]) кількість злочинів скоєних іноземцями стабільно коливалась в межах 6 – 7 тис. щорічно (1998 рік – 6390, 1999 рік – 6017, 2000 рік – 5106, 2001 рік – 7061, 2002 рік – 6815). З 2003 в Польщі спостерігається стабільний спад злочинності іноземців, а саме: 2003 рік – 5591, 2004 рік – 3870, 2005 рік – 3146, 2006 рік – 2478, 2007 рік – 2293, 2008 рік – 2141, 2009 рік – 2034, 2010 рік – 2319. При цьому Польща не стала в цей період закритою чи ізольованою країною, а навпаки, відкрила кордони для громадян Європейського союзу. З 2009 для громадян України, Білорусі (з частини прикордонних районів) спрощено в'їзд в рамках дії Угод про малий прикордонний рух.

Виходячи з викладеного, варто зауважити, що легковажне ставлення до проблемного питання породжує розвиток значної проблеми. Комплексний підхід до дослідження та вивчення причин, передумов виникнення злочинних явищ очевидно дозволяє локалізувати проблему на стадії її загострення з подальшим виведенням, як мінімум, до контрольованого рівня, що не впливатиме на соціально-економічні, культурні, політичні процеси розвитку суспільства.

Незважаючи на потенційні загрози, що несуть із собою міграційні процеси (в особі мігранта) з усіма супутніми явищами глобального характеру, які у нашому випадку впливають та корегують рівень криміналізації українського суспільства, належної уваги в частині комплексного вивчення конкретного питання, причин, передумов злочинності іноземців в Україні, а також шляхів та методів попередження, подолання такої, на даний час ні в науковій сфері, ні в сфері практичної юстиції нашої держави, не приділяється.

Література:

1. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Стратегія і тактика протидії злочинності: монографія / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов. – Х.: НікаНова, 2012. – 318 ст.;
2. Офіційний сайт МВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004\(717134\)](http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004(717134));
3. Криминология. Учебник для вузов / Под общей редакцией доктора юридических наук, профессора А.И. Долговой. – М.: Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2000. – 784 с.;
4. Офіційний сайт Поліції Республіки Польща. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.statystyka.policja.pl/portal/st/932/50867/Cudzoziemcy__przestepczosc.html.

ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ, ЩО ВІДБУВАЮТЬ ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Дуюнова Тетяна Василівна

молодший науковий співробітник Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, м. Харків

1. Минуло вже понад десять років, як виконується в Україні покарання у виді довічного позбавлення волі. Однак до теперішнього часу залишається дискусійним питання про можливість досягнення такої мети покарання, як виправлення засуджених. Засуджені до даного виду покарання, з одного боку, формально залишаються членами суспільства, але водночас назавжди з нього виключаються, що неминуче приводить до втрати ними соціально - корисних зв'язків і, як наслідок, повного відчуження від суспільства. Чи можливо взагалі говорити про виправлення та соціальну реабілітацію особливо небезпечних злочинців, до яких суд застосував найсуворішу міру покарання?

2. Відносно досягнення мети виправлення щодо засуджених до довічного позбавлення волі висловлюються доволі різні точки зору,

причому чимало фахівців взагалі відкидають таку мету стосовно засуджених до даного виду покарання. І мабуть навряд чи можна погодитися з позицією тих авторів, які вважають що питання про виправлення засудженого, який відбуває довічне позбавлення волі, втрачає сенс. Проте соціальні, політичні, економічні перетворення в суспільстві неминуче ведуть за собою переоцінку багатьох положень теорії і практики виконання кримінальних покарань. Змінюється відношення суспільства до реалізації права людини на життя, змінюється законодавство, змінюється і сам засуджений в залежності від умов та середовища в якому відбуває покарання, а також і від відбутого терміну покарання.

3. При розгляді порядку виконання покарання у виді довічного позбавлення волі не можна відкидати виправну мету покарання, зокрема, з таких підстав:

а) аналіз статей 1, 6, 123 КВК України, що стосуються мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства, засобів виправлення й ресоціалізації, завдань, форм та методів соціально-виховної роботи, не виключає засуджених до довічного позбавлення волі з числа об'єктів виховного впливу;

б) недопустимо ігнорувати такі принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування кримінальних покарань, як диференціація та індивідуалізація виконання покарань, раціональне застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом (ст. 5 КВК України);

в) особи, що відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, все ж таки являють собою переважно найбільш небезпечну категорію засуджених, а тому з огляду на їх підвищену суспільну небезпеку вони потребують так би мовити підвищеного виховного впливу. Тобто вести мову про виправлення нехай у мінімальному ступені потрібно. Водночас дослідження показало, що значна частина осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, здатні стати на шлях виправлення;

г) не слід ігнорувати наявну у засуджених до довічного позбавлення волі можливість умовно-дострокового звільнення від відбування покарання після заміни цього покарання позбавленням волі на певний строк у порядку помилування;

4. При оцінці особистості та, зокрема, при оцінці факту виправлення засудженого завжди мають бути враховані індивідуальні психологічні особливості, що відбиваються у більшому чи меншому ступені на його поведінці. Тому більш коректним визначенням поняття «виправлення» видаються положення ст. 6 КВК України, за якими воно розуміється як процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють

у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки. Термін процес (від лат. *processus* - просування) означає рух уперед, послідовну зміну станів, стадій розвитку; сукупність послідовних дій з метою досягнення якогось результату. Як справедливо зазначає А.Х. Степанюк, те, що даний процес відбувається в особистості, вказує на те, що виправлення представляє собою перш за все психологічну категорію, тобто такий процес, який далеко не завжди можна побачити під час однієї зустрічі чи розмови, тому висновок психолога з цих питань повинен мати одне з ключових значень. Головним у визначенні поведінки сумлінною є фіксування процесу позитивних змін.

5. Адміністрація УВП повинна забезпечити не безумовне досягнення виправлення як абсолютної категорії, а створити умови для того, щоб засуджений показав наявність процесу позитивних змін. І такі зміни у поведінці та особистості повинні розглядатися як виправлення у розумінні кримінально-виконавчого права.

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Ковальов Василь Володимирович

кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу організації роботи з техніко-криміналістичного забезпечення органів внутрішніх справ НДЕКЦ при ГУ МВС України в Донецькій області

В загальному розумінні взаємодію можна визначити як реалізацію активності двох і більше суб'єктів спільної діяльності з метою досягнення спільної мети в конкретній сфері науки чи практики. Взаємодія є самостійною системою, в якій виділяють її структурні елементи і визначають властиві їй особливості в рамках тієї діяльності, стосовно якої вона розглядається. Елементами структури такої системи є взаємодіючі суб'єкти, відносини які виникають в процесі їх спільної діяльності, об'єкти і цілі діяльності взаємодіючих суб'єктів.

Інститут взаємодії слідчих і працівників експертної служби, тобто їх погоджена діяльність в ході розкриття та розслідування злочинів, давно уведений в науковий обіг та займає чільне місце в наукових публікаціях, широко використовується практикою. У криміналістиці взаємодія розглядається як злагожденість дій учасників розкриття й розслідування злочинів. Такі дії засновані на законі і погоджені між суб'єктами взаємодії за цілями й завданнями, силами, засобами, місцем та часом їх проведення. Дослідниками даної проблеми з'ясовано сутність і значення взаємодії, ви-

значені вихідні поняття, принципи та форми (Карнєєва Л.М., 1965 р., Танкевич О.В., 2003 р., Сокиран М.Ф., 2011 р.).

Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби – є певним видом діяльності, принципами якої є загальні положення, що визначають її сутність, форми і методи, специфічні риси, тощо. Будучи частиною досудового розслідування, а також кримінально-процесуальної діяльності, взаємодія слідчого з працівниками експертної служби має будуватися відповідно до її загальних засад. До таких, інколи, відносять : принцип законності; повноти, всебічності й об'єктивності дослідження обставин вчиненого злочину; публічності та плановості розслідування тощо.

Науковці вважають, що взаємодія слідчого й працівників експертної служби повинна будуватися на принципах : постійного контакту й обміну необхідною інформацією; погодженості й координації дій; найоптимальнішого поєднання наявних сил і засобів, яке виключає дублювання і підміну; знання умов, прийомів, засобів і можливостей у виконанні конкретних завдань (Танкевич О.В., 2003 р.).

На нашу думку, як і будь-яке соціальне явище, взаємодія слідчого з працівниками експертної служби має основні ідеї або принципи. Принцип – це особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось-небудь, спосіб створення або здійснення чогось.

Узагальнення думок науковців щодо окремих принципів взаємодії слідчого з працівниками експертної служби дозволило виділити серед таких принципів : розподіл компетенції та посадових обов'язків; єдине керівництво й організуюча роль слідчого; самостійність учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї діяльності; комплексне використання засобів і методів, які є в розпорядженні слідчого та працівників експертної служби; оптимальне і раціональне використання можливостей, які мають суб'єкти взаємодії; незалежність працівника експертної служби та ін.

На нашу думку, в ході організації взаємодії й координації діяльності названі сторони повинні керуватися загальними, вихідними положеннями (принципами). Під принципами взаємодії ми розуміємо основні положення, які визначають сутність, мету, зміст і форми ділового партнерства і які забезпечують виконання завдань, відповідно до законів і підзаконних актів. В силу своєї значимості вони виступають свого роду орієнтиром в ході організації та здійснення ділового співробітництва.

Принципи взаємодії слідчого та працівників експертної служби відображають об'єктивні закономірності ділового співробітництва й закріплені у відповідних нормативно-правових актах. Їх дотримання є обов'язковою умовою для всіх усіх учасників залучених до сфери реалізації повноважень взаємодіючих сторін.

Виходячи з нормативних положень і правозастосовної практики, яка склалася в сучасних умовах у процесі реалізації повноважень слідчими та працівниками експертної служби, на нашу думку, варто виділити такі загальні принципи взаємодії: 1) принцип законності, дотримання прав і свобод людини та громадянина; 2) принцип паритетності (рівності); 3) принцип обопільної корисності; 4) принцип довіри; 5) принцип плановості.

Принцип законності, поваги прав і свобод людини й громадянина є універсальним загальправовим принципом. Він є вихідним, керівним для усіх видів діяльності державних органів і посадових осіб. Законність можна визначити як неухильне, безумовне й точне виконання вимог законів і заснованих на них підзаконних актів органами державної влади й управління, посадовими особами. Законність, повага прав і свобод людини й громадянина є основними в діяльності усіх органів держави.

Стосовно взаємодії даний принцип означає, що спільна діяльність слідчого та працівників органу дізнання повинна відповідати вимогам закону й підзаконних актів, будуватися на повазі й дотриманні прав і свобод людини й громадянина, які закріплені в чинному законодавстві. Взаємодіючі сторони не можуть планувати й здійснювати заходи, заборонені відповідними нормативними актами, виходити за межі своєї компетенції. Вони можуть в процесі взаємодії використовувати тільки ті форми, засоби й методи, які передбачені чинним законодавством, або безпосередньо впливають із нього. Причому не тільки самі повинні виконувати вимоги нормативно-правових актів у процесі ділового співробітництва, але й вимагати, у межах своєї компетентності, їхнього дотримання громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами та організаціями. Рішення, прийняті з метою реалізації загальних завдань, не повинні порушувати або яким-небудь чином обмежувати права і свободи громадян.

Принцип паритетності (рівності) означає, що кожний з учасників взаємодії в ході співробітництва не втрачає своєї самостійності, не надходить у підпорядкування один іншому, а має рівні права в ході вирішенні всіх питань спільної діяльності. Хоча цей принцип частково може обмежуватися керуючою роллю слідчого під час огляду місця події складом слідчо-оперативної групи.

Суб'єкти взаємодії в рамках повноважень самостійні у виборі найбільш ефективних прийомів і методів вирішення конкретних проблем і відповідають за результати своєї діяльності.

Сторони не можуть передоручати один одному виконання невласливих їм функцій. Так, слідчі не мають права доручити працівникам експертної служби самостійно провести огляд місця події, а працівники експертної служби виконувати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі

(розшукові дії). Спроби окремих суб'єктів запозичити конкретні прийоми й методи роботи, або вирішувати виниклі питання силами й засобами, які виходять за межі їх компетентності, ведуть до порушення законності. Реалізація принципу рівноправності на практиці не дозволяє висувати підвищені вимоги або встановлювати які-небудь переваги однієї сторони над іншою, виключає дублювання й допомагає за рахунок раціонального й комплексного використання різних за характером заходів домогтися виконання поставленого завдання.

Принцип обопільної корисності є об'єктивним відображенням реальної дійсності. Сторони повинні здійснювати обмін криміналістично значимою інформацією, яка отримується під час розслідування злочину. За потреби працівники експертної служби повинні знайомити слідчого з прийомами виявлення, збирання та дослідження окремих об'єктів, можливостями та методиками їх експертного дослідження. Знайомити слідчих з можливостями використання окремих науково-технічних засобів. У свою чергу слідчі повинні сприяти працівникам експертної служби у виконанні поставлених перед ними завдань, зокрема за потреби надавати допомогу в перевезенні до місця слідчої (розшукової) дії техніко-криміналістичних засобів, сприяти у залученні до огляду місця події фахівців потрібного профілю, за проханням, наприклад, експертів-криміналістів. Реалізація даного принципу дає можливість взаємодіючим суб'єктам в ході виконання поставлених завдань заощаджувати свої сили, засоби та матеріальні витрати, ефективніше їх використовувати під час оперативного вирішення тих або інших питань (Перч В.О., 2003 р.).

Принцип довіри містить у собі дві умови: перша – суворе дотримання взаємодіючими сторонами державної, службової та слідчої таємниці; друга – забезпечення повноти й вірогідності інформації, якою взаємодіючі суб'єкти діляться між собою.

Будь-яке співробітництво слідчого та працівників експертної служби неможливе без виконання зазначених умов. При цьому сумлінна поведінка сторін у процесі взаємодії набуває особливо важливого значення. Сторони повинні мати у своєму розпорядженні певні знання про можливості один одного, мету і завдання спільних заходів і ролі кожного з них в ході їх реалізації. Одночасно із цим сторони також повинні забезпечити необхідну конфіденційність, не допускаючи розголошення відомостей про спільні заходи, використовувані сили і засоби, зберігати й у встановленому порядку реалізовувати отриману інформацію й матеріали.

Повнота і вірогідність інформації, якою сторони діляться між собою, у значній мірі залежать від їхньої впевненості в тому, що передана їм інформація не буде розголошена.

Принцип плановості має на увазі доцільність узгодження як перспективного, так і поточного планування спільної діяльності по конкретним напрямам. Планування дає можливість сторонам забезпечувати системність і цілеспрямованість спільних дій, провести концентрацію сил і засобів на найбільш важливих напрямках. Одночасно із цим реалізація принципу плановості дозволяє налагодити контроль і облік проведених заходів, забезпечити єдність функціонування всіх ланок з метою досягнення результату.

Принцип плановості у взаємодії слідчого та працівників експертної служби повинен поєднуватися з розвитком ініціативи й самостійності, стимулювати оперативність в діяльності суб'єктів правовідносин.

Недотримання хоча б одного з принципів спричиняє порушення логічної низки узгоджених дій між слідчим та працівниками експертної служби, а порушення деяких принципів тягне за собою як дисциплінарну, так і кримінальну відповідальність.

ВИДИ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ КРАЇН СНД

Ковальов Василь Володимирович

кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу організації роботи з техніко-криміналістичного забезпечення органів внутрішніх справ НДЕКЦ при ГУМВС України в Донецькій області

Після розпаду Радянського Союзу між державами СНД були укладені двосторонні й багатосторонні угоди про взаємодію в сфері боротьби зі злочинністю. Одним із напрямів такої взаємодії була участь в обміні криміналістично значимою інформацією.

З ініціативи МВС Росії 25-26 листопада 1992 р. у Москві відбулася нарада представників МВС СНД, а також Латвійської й Естонської республік, на якій були обговорені заходи щодо вдосконалювання обміну інформацією між сторонами. Однією із центральних тем даної зустрічі було створення й розвиток Міждержавного інформаційного банку.

Відповідно до Угоди «Про взаємини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією» від 3 серпня 1993 р. (далі – Угода від 3 серпня 1993 р.) МВС РФ є власником централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних карт, автоматизованого банку даних, криміналістичних і інших обліків, а також архівної інформації. МВС інших республік надають необхідну інформацію на уніфікованих носіях для поповнення міждержавних оперативно-довідкових, дактилоскопічних, криміналістичних і інших обліків, які перебувають у веденні МВС Російської Федерації. Таким чином, формується Міждержавний

інформаційний банк на умовах пайової участі. Одержання відомостей здійснюється на безоплатній основі, і вони використовуються тільки по прямому призначенню.

Перелік інформації яка надається до Міждержавного інформаційного банку зазначений в особливому додатку до Угоди від 3 серпня 1993 р. Відповідно до нього обліку в Міжнародному інформаційному банку підлягають :

I. Особи (трупи) таких категорій : 1) засуджені, які відповідно до нормативних актів сторін підлягають обліку в Міжнародному інформаційному банку; 2) затримані за бродяжництво; 3) особи які переховуються від слідства й суду, ухиляються від відбування покарання, сплати аліментів або розшукувані по позовах підприємств, організацій і громадян; 4) зниклі безвісті; 5) невідомі хворі й діти; 6) невпізнані трупи; 7) особливо небезпечні рецидивісти; 8) кримінальні авторитети, організатори злочинних груп; 9) злочинці-«гастролери»; 10) які притягувалися до кримінальної відповідальності за вчинення з особливою жорстокістю статевих злочинів; 11) які притягувалися до кримінальної відповідальності за розкрадання культурних, історичних цінностей, антикваріату, а також за виготовлення, транспортування, збут і розкрадання наркотиків у великих розмірах; 12) судимі за тяжкі злочини, і які мають характерні відмітні ознаки.

II. Предмети злочинного замаху, втрачені, вилучені й безхазяйні речі : 1) нарізна вогнепальна зброя; 2) автомобілі й бронетехніка; 3) антикваріат; 4) радіо-, відео-, фото- і комп'ютерна техніка, що має індивідуальні номери; 5) номерні цінні папери й документи, що мають державний обіг.

III. Нерозкриті злочини : 1) убивства й тяжкі тілесні ушкодження зі смертельним результатом ; 2) статеві злочини, вчинені з особливою жорстокістю; 3) розбої, вчинені із застосуванням вогнепальної зброї; 4) шахрайство у великих розмірах, фальшивомонетництво, підробка грошей і цінних паперів; 5) розкрадання вогнепальної зброї, великих партій вибухових речовин, боєприпасів, наркотиків, отруйних речовин, радіоактивних матеріалів і рідкоземельних металів, автотранспорту й бронетехніки, з металевих сховищ, із квартир, вчинені характерним способом; антикваріату, культурних та історичних цінностей; пов'язані з фінансовими, біржовими й валютними аферами; пов'язані з викраденням людей; 6) вимагання, пов'язані з насильством.

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Ковальова Валентина Василівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу економіко-правового факультету Донецького національного університету

Професійна готовність випускника юридичного вузу є новим, досить актуальним явищем у професійній освіті, яке значно розширює, доповнює й конкретизує її зміст. Під професійною готовністю випускника юридичного факультету вузу варто розуміти своєрідну інтегративну якість фахівця, яка містить у собі такі компоненти як рівень оволодіння ним знаннями, навичками, уміннями професії, на основі сформованих здібностей до саморозвитку, творчості, оперативної адаптації у вкрай мінливій обстановці, а також виконання завдань, які виходять за межі основного виду професійної діяльності.

Сучасні умови висувають досить високі вимоги до тактичного мислення випускника юридичного вузу: воно повинне бути цілеспрямованим, гнучким, глибоким, мобільним, швидким і точним. Підвищилася роль самостійності мислення й передбачення, вміння знаходити правильне рішення при нестачі даних (відомостей). Ці вимоги поширюються на всі операції, форми й види мислення, які проявляються під час виконання завдання: в ході його з'ясування, оцінки обстановки, прийняття й реалізації рішення. Небезпека, раптовість, динамізм вносять значні труднощі в розумову діяльність майбутнього працівника правоохоронного органу, яким в подальшому може стати випускник юридичного факультету вузу (Амосов М. Ф., 2011 р.).

Показником і рисою тактичного мислення випускника юридичного факультету вузу є: доцільне варіювання способами виконання завдань; свобода від шаблонів; уміння перебудувати вже наявні знання; перехід від одного наміру до іншого; рухливість і гнучкість засвоєних процесів; здатність до переформування оцінок умов отриманого завдання; ясність, простота, економічність, добірність рішення.

Цього неможливо досягнути без використання в навчальному процесі юридичного факультету вузу сучасних методів навчання. Методи навчання – це способи роботи викладача й студента, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями й навичками, формується світогляд студентів, розвиваються їхні здібності.

Однією з важливих вимог до вибору методів навчання криміналістики є необхідність активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Активна розумова й практична їх діяльність у

навчальному процесі є важливим чинником підвищення засвоєння досліджуваного матеріалу. Безпосереднє залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності, в ході навчального процесу, пов'язане із застосуванням відповідних прийомів і методів, які одержали назву активних методів навчання.

В наукових публікаціях досить часто використовується умовний розподіл методів навчання на «активні» і «пасивні», хоча звісно – у людській діяльності активними або пасивними може бути сама людина, а не метод.

Саме активні методи навчання, використовувані при викладанні криміналістики, допомагають студентові юридичного вузу розкритися як особистості. Активні методи навчання – це методи навчання, які дозволяють втягнути студентів у конкретну ситуацію, занурити їх в активне контрольоване спілкування, де вони проявляють свою сутність і можуть взаємодіяти з іншими студентами (Левітес Д. Г., 2008 р.).

До методів активізації навчального процесу в ході викладання криміналістики відносяться методи проблемного навчання, методи ділової гри та дискусії. Вони вимагають таку організацію навчальних занять по курсу криміналістики, яка припускає створення викладачем проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність студентів щодо їх вирішення, в результаті чого відбувається відносно самостійне оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями й розвиток творчих здібностей.

Загальновідомо, що сучасні педагогічні технології акцентують педагога на вміння конструювати не тільки заняття, але й створювати особливе педагогічне середовище, в якому можлива реалізація активних методів навчання. Особлива увага приділяється інтерактивні методам – методам навчання, здійснюваним через спілкування. В інтерактивному навчанні робиться опора на особистий досвід, самостійність у прийнятті рішень, зміну діяльності й самостійний пошук помилок і відповідей, можливість реалізувати власний досвід.

Будучи одними з найбільш ефективних методів групової взаємодії в ході занять по криміналістиці, активні методи підсилюють розвиваючі й виховні ефекти навчання, створюють умови для відкритого вираження студентами своїх думок, позицій, мають можливість впливу на їхні погляди. Під час цього створюються умови, в яких студенти змушені оперувати поняттями різного масштабу, включати у вирішення проблеми інформацію різного рівня, знання, які відносяться до різних наук і дисциплін (кримінального процесу, юридичної психології, судової медицини, судової психіатрії, кримінального права та ін.). Поєднання в свідомості людини подій, до того не пов'язаних між собою, вимагає нових принципів і прийомів навчання. Навчати розумінню – це нове завдання й

новий пріоритет сучасної освіти. Активні методи допомагають створити таке освітнє середовище, в якому можливе досягнення розуміння проблеми.

В ході викладання криміналістики активні методи навчання можуть застосовуватися на тих заняттях, де обмін знаннями, думками й переконаннями може призвести до нового погляду на професійну діяльність, яке-небудь явище; оточуючих людей, а також для зміни моделей поведінки, організації інтенсивної розумової й ціннісно-орієнтуючої діяльності студентів, розвитку навичок міжособистісної взаємодії й забезпечення зворотного зв'язку.

Вибір активних методів навчання криміналістики повинен опиратися на вимоги до якості сучасної освіти, які визначаються освітніми досягненнями студентів, під якими науковці та практики розуміють: освоєння предметних знань; уміння застосовувати ці знання на практиці (у контексті навчальної дисципліни (криміналістики) й у реальній життєвій ситуації); оволодіння міждисциплінарними вміннями, комунікативними вміннями, уміннями працювати з інформацією, наданою у різному вигляді; оволодіння сучасними інформаційними технологіями і їхнє використання під час виконання різноманітних професійних завдань; уміння співробітничати й працювати в групах, навчатися вирішувати проблеми.

Активна розумова й практична діяльність студентів у навчальному процесі є важливим чинником підвищення ефективності засвоєння досліджуваного матеріалу на заняттях криміналістики. Активне навчання підвищує мотивацію і втягнення студентів у вирішення обговорюваних проблем, що дає емоційний поштовх до їх подальшої пошукової активності.

Ефективність забезпечується за рахунок більш активного включення студентів в процес не тільки одержання, але й безпосереднього використання знань. Якщо форми й методи активного навчання застосовуються в ході викладання криміналістики регулярно, то в студентів формуються продуктивні підходи до оволодіння інформацією, зникає страх висловити неправильне припущення і встановлюються довірчі відносини з викладачем.

Отже, відмітною рисою активних методів навчання криміналістики є, по-перше, те, що навчання проводиться в ситуаціях, максимально наближених до реальних, дозволяючи матеріал який підлягає засвоєнню увести в мету діяльності, а не в засоби, по-друге, здійснюється не тільки узагальнення знань, але й навчання вмінням практичного використання, що в свою чергу вимагає формування певних психологічних якостей фахівців, і нарешті, по-третє, організується формування нової, якісно

іншої установки на навчання в емоційно насиченому навчальному процесі криміналістики.

Емоційність викладу навчального матеріалу по криміналістиці повинна поєднуватися з атмосферою доброзичливості, творчого настрою. Формування пізнавальної активності студентів у процесі професійної підготовки, зокрема навчання криміналістики – є першорядним завданням професорсько-викладацького складу. Пізнавальна активність заснована на глибокому інтересі до майбутньої професії, до досліджуваної дисципліни. Пізнавальний інтерес до майбутньої професії студентів може бути сформований шляхом розкриття змістовної сторони діяльності, творчої її сутності, а також широкого використання в навчанні методів, які активізують пізнавальну діяльність.

З нашої професійної діяльності відомо, що пізнавальний інтерес до криміналістики формується за умови високої активності викладача, постійного вдосконалювання ним своїх професійних знань та методики викладання цієї дисципліни.

На нашу думку, викладач який збирається використовувати активні методи навчання в процесі викладання криміналістики повинен уміти : організовувати в процесі інтенсивної комунікації діяльність різних типів і груп людей; враховувати особливості ситуації яку моделює, її предметний зміст; моделювати процеси діяльності з використанням різних активних і нових форм і методів навчання; конструювати, оформляти й описувати власні освітні технології, розробляти конструкції, нові методи, форми, прийоми й засоби діяльності, мислення, способи одержання знань; виявляти й формулювати, створювати, системно вирішувати проблеми; виробляти попередній розумовий проект; створювати умови для самовизначення учасників діяльності (особистісного, операційно-діючого, групового, ігрового й т.ін.), володіти особистісним самовизначенням; забезпечувати в діях умови для мотивації студентів до їх зміни, саморозвитку; забезпечувати в діяльності умови для саморозвитку, самоосвіти людей, самоорганізації студентів і груп; адекватно реагувати на нестандартні ситуації, перебудовувати свою поведінку, взаємодію людей, діяльність, швидко пристосовуватися до нових сфер, типів, способів діяльності; контролювати, регулювати, управляти процесом будь-якої діяльності, ігровим режимом, собою; використовувати різні засоби, способи організації мислення, мови опису; уміти використовувати різні засоби, способи й форми організації рефлексії; критично оцінювати себе, групу людей, ситуацію, діяльність інших; оперативно знаходити, виявляти, обробляти й використовувати інформацію, володіти сучасними методами оперування нею.

КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОЗНАКИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Ковальова Валентина Василівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу економіко-правового факультету Донецького національного університету

Загальновідомо, що судова експертологія, на даному проміжку розвитку цієї науки, є розгалуженою системою окремих класів, видів і родів судових експертиз. Тому, природно виникає питання про те, чи існує певна закономірність в упорядкуванні тих або інших предметних експертиз, яке місце займає кожна з них та які ознаки взагалі повинна мати судова експертиза.

Істотним елементом загальної теорії судової експертології є системно-структурна побудова цієї науки. Судову експертологію необхідно розглядати як цілісну систему із вхідними до неї взаємозалежними предметними судовими науками, які в свою чергу упорядковані також в систему із зовнішніми зв'язками стосовно цілісної системи судової експертології, з іншими предметними судовими науками та із внутрішнім зв'язком тих елементів, з яких і складається дана конкретна предметна наука. Межі об'єкта різних предметних наук залишаються безумовними. У той же час, підпорядкованість окремим завдань предметної експертизи загальної експертної мети – одержання фактичних даних по розслідуванні й розглянутій справі (кримінальній, цивільній та ін.), може вказувати на заперечення цих меж. Таким чином, кожна предметна судова експертиза, будучи елементом загальної системи судової експертології, разом з тим є самостійною, тобто представляє свою власну завершеність або визначеність свого об'єкта.

Самостійність предметних експертиз визначається також тим, що «живильним» середовищем кожної з них є «материнська» наука, а технологія досліджень взагалі не носить правового характеру. Порядок призначення, форма висновку експерта, процедури його участі в розслідуванні й судовому розгляді є лише зовнішніми атрибутами експертної діяльності й не мають ніякого відношення до сутності експертного дослідження (Аверьянова Т. В., 2006 р.).

Взаємозв'язок предметних судових експертиз, які являють собою систему судової експертології, безпосередньо знаходить своє відображення в класифікації класів, видів і родів цих експертиз. Класифікація – це розподіл предметів, явищ і понять за класами, відділами, розрядами залежно від їх загальних ознак. Для класифікації важливий вибір її підстави, тобто необхідні ознаки, на основі яких буде

ґрунтуватися угруповання. Ці ознаки не повинні бути формальними, тобто відображати лише поверхневі зв'язки.

У чинному законодавстві України відсутня офіційна класифікація судових експертиз. У зв'язку із цим, види судових експертиз занадто численні, при цьому розвиток наукових знань робить межі «експертної номенклатури» вкрай рухливими й динамічними, що створює не стільки теоретичні, скільки практичні проблеми. Для слідчого або суду головним на рівні процесуального законодавства є не формальна назва виду експертизи, а науково-достовірне й повне вирішення експертами значимих для справи питань. Крім того, точне визначення форми експертизи для слідчого й суду в низці випадків є об'єктивно важким. Орган, який призначає експертизу, не може передбачати в кожному окремому випадку, знадобляться комплексні дослідження чи ні (Аверьянова Т. В., 2006 р.).

Існує чимало наукових публікацій, присвячених проблемі класифікацій у судовій експертизі, однак це питання дотепер є дискусійними.

Найбільш відома класифікація судових експертиз будується на розподілі експертиз за ступенем спільності й субординації на чотири основні рівні : класи, роди, види й різновиди (групи) судових експертиз. В її основі лежить характер галузі спеціальних знань, які використовуються в ході проведення експертиз. Однак дослідники критикують поділ експертиз на види, роди й навіть класи, і переконані, що питання про критерії поділу залишається відкритим. Проте, не оцінюючи цю класифікацію з погляду формальності або обґрунтованості, відзначимо її загальноприйнятність в експертній практиці. Крім того, така класифікація останнім часом перетерпіла певні зміни і в її основі тепер лежать не тільки спеціальні знання, але й характер досліджуваних об'єктів у сукупності з виконуваними завданнями (Россінская Є. Р., 2005 р.).

Клас експертиз – це безліч експертних досліджень, поєднаних загальністю знань, які слугують джерелом формування теоретичних і методичних основ судових експертиз. Так, виділяють такі класи експертиз, як криміналістичні, біологічні, судово-медичні та ін. Класи експертиз є найбільш динамічною, змінюваною категорією, яка найбільшою мірою залежна від інтеграції й диференціації знання, тому поділ на класи дотепер викликає наукові дискусії.

Роди експертиз — це підмножина експертиз певного класу. Віднесення судових експертиз до того або іншого роду визначається спеціальними знаннями й залежить від досліджуваних об'єктів і виконуваних завдань. Так, у класі судово-медичних і психофізіологічних експертиз на рівні роду виділяють експертизи : судово-медичну, судово-психіатричну, судово-психологічну, судову психолого-психіатричну (Полянская В. А., 2007 р.).

Види експертиз є елементи роду, які відрізняються специфічністю предмета у відношенні загальних для роду об'єктів і методик. Так, у судово-психологічній експертизі розрізняють такі види експертизи у відношенні обвинувачуваного (підсудного), як експертиза індивідуально-психологічних особливостей особи обвинувачуваного (підсудного), експертиза афекту в обвинувачуваного (підсудного), експертиза здатності неповнолітнього обвинувачуваного з відставанням у психічному розвитку, не пов'язаному із психічним розладом, повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій та ін. (Полянская В. А., 2007 р.).

Різновиди експертиз – це підвиди предметної експертизи, які відрізняються своєрідною групою завдань, характерних для предмета даного виду експертизи, і комплексами методу дослідження окремих об'єктів або їх груп. Так, основними складовими під час проведення судово-психологічної експертизи індивідуально-психологічних особливостей особи обвинувачуваного є: оцінка особистісної спрямованості, оцінка особливостей самосвідомості, оцінка особливостей мотивації та ін.

Сьогодні більшість науковців схилиються до такої класифікації судових експертиз: криміналістичні; медичні й психофізіологічні; інженерно-технічні; інженерно-транспортні; інженерно-технологічні; економічні; біологічні; ґрунтознавчі; сільськогосподарські; харчових продуктів; екологічні; мистецтвознавчі та ін.

Пропонуються й інші концепції й класифікації судових експертиз. При цьому робляться висновки про те, що висунуті положення далеко не безперечні, і, крім того, названі окремими авторами ознаки, що є підставою класифікації, можуть бути придатні для поділу класів і родів, але не видів, де потрібно щось більш спеціалізоване. Простий аналіз визначень предмета, об'єкта й методів експертного дослідження, дозволяє зробити висновок, що на базі цих визначень неможливо провести меж між родами або видами судових експертиз (Аверьянова Т. В., 2006 р.). Слід також погодитися, що такий критерій, як методи експертного дослідження, фактично взагалі не можуть вважатися критерієм для класифікації різнорідних експертиз.

До поняття судової експертизи звертаються в ході вирішення питань, які стосуються судових доказів. Судова експертиза є різновидом експертизи й має особливі ознаки, які закріплені в процесуальному законі. Ці ознаки є юридичними, визначають термін «судова», і відносяться до всіх видів судових експертиз.

До основних юридичних ознак судової експертизи відносять: процесуальний порядок призначення й проведення експертизи; певний правовий статус об'єктів і суб'єктів дослідження; індивідуальна

відповідальність (кримінальна, адміністративна й ін.); встановлення обставин, які мають значення для справи; оформлення в процесуальний документ (висновок експерта); доказове право висновку експерта. Ці процесуальні ознаки є основа правового статусу, який надано всі судовим експертизам.

Отже, слід відзначити, що остаточно загальноприйнята класифікація судових експертиз ще залишається відкритою. Слід погодитися, що для класифікації судових експертиз необхідний комплексний критерій, до якого повинні увійти об'єкти й завдання експертного дослідження й такий компонент критерію як історичний підхід або історично сформований розподіл функцій (Аверьянова Т. В., 2006 р.). Однак, найбільш переконливим є висновок про синтетичну природу загальної теорії судової експертизи, що дозволяє зняти ярлики з різних видів і родів експертиз, і розглядати будь-який вид і рід експертизи просто як судову експертизу.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ КРАЇН СНД

Ковальова Ольга Вікторівна

*експерт сектору Науково-дослідного експертно-криміналістичного
центру при Головному управлінні МВС України в Донецькій області,
здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної
академії внутрішніх справ*

Правовою основою міждержавного й міжнародного співробітництва держав далекого й ближнього зарубіжжя по використанню криміналістичних обліків і облікової інформації є такі угоди: 1) Конвенція про правову допомогу й правові відносини по цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р., укладена в м. Мінську країнами СНД, а також Протокол до неї, підписаний 26 березня 1997 р.; 2) Двосторонні й багатосторонні угоди, укладені МВС держав ближнього й далекого зарубіжжя, які передбачають співробітництво з метою попередження, припинення й розкриття злочинів; 3) Багатосторонні угоди МВС країн СНД «Про взаємини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією» від 3 серпня 1993 р.

За ініціативи МВС Росії 25-26 листопада 1992 р. у Москві відбулася нарада представників МВС СНД, а також Латвійської й Естонської республік, на якій були обговорені заходи щодо вдосконалювання обміну інформацією між сторонами, однією із тем даної зустрічі було створення й розвиток Міждержавного інформаційного банку.

Формування Міждержавного інформаційного банку здійснювалося на базі діючих централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних обліків, а також автоматизованого банку даних криміналістичних і інших обліків, у тому числі й архівної інформації ГІЩ МВС РФ (Ялишев С. А., 1999 р.).

Угода «Про взаємини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією» від 3 серпня 1993 р. передбачає, що МВС РФ є власником централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних карт, автоматизованого банку даних, криміналістичних і інших обліків, а також архівної інформації. МВС інших республік надають необхідну інформацію на уніфікованих носіях для поповнення міждержавних оперативно-довідкових, дактилоскопічних, криміналістичних і інших обліків, які перебувають у веденні МВС Російської Федерації.

МВС держав, які підписали угоду, здійснюють співробітництво в комп'ютеризації своїх відомств, удосконалюванні інформаційного забезпечення, а також створенні єдиної автоматизованої системи передачі відомостей. Перелік інформації, яка надається до Міждержавного інформаційного банку, зазначений в особливому додатку до Угоди від 3 серпня 1993 р., яка зазначалася нами вище. Відповідно до цієї угоди, обліку в Міжнародному інформаційному банку підлягають: 1) певні категорії осіб та трупів; 2) певні предмети злочинного замаху, втрачені, вилучені й безхазяйні речі; 3) певні види нерозкритих злочинів.

Продовженням співробітництва міністерств внутрішніх справ СНД є «Положення про Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю й іншими небезпечними злочинами на території СНД» (затверджене Радою глав урядів СНД 24 вересня 1993 р.) і відповідна Угода по даній проблемі, підписана міністрами внутрішніх справ СНД 17 лютого 1994 р. Відповідно до Положення Бюро є постійно діючим органом по координації боротьби з організованою злочинністю й створено з метою забезпечення ефективної взаємодії учасників СНД. До основних завдань Бюро віднесено: а) формування спеціалізованого банку даних на базі комп'ютерного центра й надання ініціативної інформації правоохоронним органам; б) сприяння в міжнародному розшуку учасників злочинних угруповань, осіб, які вчинили найнебезпечніші злочини й переховуються від кримінального переслідування; в) забезпечення погоджених дій у ході оперативно-розшукових заходів і комплексних дій, які зачіпають інтереси двох і більше держав.

Основні положення Угоди щодо функціонування обліків СНД полягають у такому: а) обмін оперативно-розшуковою, довідковою, криміналістичною й іншою інформацією, яка стосується будь-яких злочинів, як вчинених, так і підготовлюваних до вчинення на території країн СНД у складі організованої групи; б) подання інформації про

конкретні факти й події, здійснені як фізичними, так і юридичними особами, причетними до організованої злочинності; в) повідомлення відомостей про структуру, персональний склад, сферу діяльності організацій управління, структурних і зовнішніх зв'язках кримінальних угруповань, які носять міжнародний характер; г) інформування про передбачувані контакти, які мали місце між злочинними групами які діють на території СНД; д) повідомлення зацікавлених сторін про форми й методи злочинної діяльності організованих груп, включаючи відмивання коштів, отриманих від такої діяльності (Белов О. А., 2010 р.).

Обмін інформацією з перерахованих питань здійснюється на підставі запитів або з ініціативи однієї з держав. Запити й відповіді на них даються письмово, однак в екстрених ситуаціях можливий усний запит, який негайно повинен бути підтверджений письмово, в тому числі й з використанням технічних засобів передачі тексту.

Запит містить такі реквізити: найменування органа запитуючої сторони й того, до якого він звернений, прізвища й імена розшукуваних, підсудних, засуджених, інших осіб, їхнє громадянство, заняття, постійне місце проживання або перебування, а за необхідності – прізвища, імена й адреси їхніх законних представників; опис правопорушення й кваліфікація за Кримінальним кодексом; сутність запиту й інші додаткові дані. Запит візується керівником регіональної або центральної служби й засвідчується гербовою печаткою.

Запити по обліках і відповіді на них здійснюються через центральні служби, певними сторонами, які підписали Угоду. У випадках гострої потреби запит можна направити безпосередньо в місцевий (регіональний) підрозділ, проінформувавши одночасно й центральну службу запитуваної сторони.

В рамках Мінської Конвенції, а також двосторонніх угод про співробітництво між МВС країн СНД здійснюються заходи щодо направлення міжнародних доручень.

На даний час діяльність Міждержавного інформаційного банку здійснюється на всій території колишнього СРСР. Його потенціал повинен сприяти, зокрема, інформаційному, організаційному й оперативно-розшуковому забезпеченню боротьби з різними проявами: тероризму, контрабанди, незаконного обігу зброї й боєприпасів, незаконного обігу й використання наркотиків, протиправної діяльності організованих злочинних груп і злочинців-«гастролерів», які діють на територіях декількох держав, крадіжок вантажів, перевезених всіма видами транспорту, незаконної міграції (Ялишев С. А., 1999 р., Корнієнко Н. А., 2004 р.).

1 березня 1994 р. прийнята Концепція Автоматизованої системи інформаційного обміну між органами внутрішніх справ держав-учасників

СНД. Зазначена Концепція встановлює пріоритетні принципи, завдання, структуру й послідовність введення в дію підсистеми інформаційного обміну між МВС країн – учасників Співдружності.

Сутність завдань, поставлених перед Міждержавною підсистемою інформаційного обміну органів внутрішніх справ країн – учасників СНД, полягає в максимальній ефективності обміну даними в обсязі функціонування Міждержавного інформаційного банку.

Міждержавна підсистема інформаційного обміну між органами внутрішніх справ є єдиним інформаційним простором МВС держав Співдружності із системою національних інформаційних ресурсів, баз і банків даних.

Розглядаючи структуру Міждержавної підсистеми інформаційного обміну між органами внутрішніх справ, слід зазначити й технологію функціонування інформаційних ресурсів, баз і банків даних, використання телекомунікаційних систем і мереж, які діють за певними принципами і погодженими інформаційними протоколами обміну відомостей.

Міждержавна підсистема інформаційного обміну між органами внутрішніх справ складається з таких частин: 1) єдиної або взаємозалежної телекомунікаційної мережі зв'язку; 2) єдиної або взаємозалежної системи інформаційного обміну; 3) систем зберігання й обробки інформації; 4) систем захисту наявної інформації.

Єдина телекомунікаційна мережа включає високонадійну міждержавну магістральну мережу, а також національні мережі держав Співдружності, які підключаються до неї. В свою чергу, до національних магістральних мереж підключаються регіональні мережі, а до них уже й мережі абонентського доступу. Останні в свою чергу, спеціально призначені для правоохоронних органів, національні телекомунікаційні мережі, можуть бути частиною загальнонаціональної телекомунікаційної мережі (Белов О. А., 2010 р.).

Магістральна мережа обслуговує великі вузли зв'язку, які розміщуються в столицях і великих містах. Під час роботи цілодобово вона повинна мати високу пропускну здатність і достатню надійність.

Єдина система телеобробки даних забезпечує дистанційний доступ до її ресурсів і засобів зв'язку. Вона покликана також забезпечити колективне використання ресурсів систем обробки даних і для окремих користувачів у режимі міжмашинного обміну.

Систему зберігання й обробки інформації баз і банків даних планується створити в якості інтегрованих, звести довідкові й оперативно-розшукові обліки, які існують в МВС країн СНД. В якості зразку будуть виступати інформаційні системи МВС Росії (Белов О. А., 2010 р.).

По Міждержавній підсистемі інформаційного обміну між органами внутрішніх справ МВС буде проходити відкрита й конфіденційна

пошукова інформація, яка має системи захисту як технічного характеру, так і організаційного змісту.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ

Осадчук Катерина Михайлівна

студентка Інституту підготовки слідчих кадрів для органів МВС

*України Національного університету «Юридична академія України імені
Ярослава Мудрого»*

Відповідно до ч.2 ст.29 Кримінального кодексу України (далі -КК) організатор, підбурювач, та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею Особливої частини КК, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем.

Однак це загальне правило не вирішує питання про кваліфікацію діянь співучасників у випадках, коли суб'єкт відповідного злочину є спеціальним і тому воно потребує уточнень, науково – теоретичної, а в перспективі – законодавчої конкретизації.

Особливі правила кваліфікації злочинів зі спеціальним суб'єктом встановлюються у випадках, коли криміналізація діяння спеціального суб'єкта була пов'язана необхідністю диференціації кримінальної відповідальності, виділення кваліфікованих або навпаки, привілейованих, складів злочинного посягання. При цьому "розмитість" кримінально-правової термінології при конструюванні існуючого визначення спеціального суб'єкта може спричинити неправильну кваліфікацію значної кількості злочинів.

Так, у наукових дискусіях окремими вченими підтримувалась теза про те, що суб'єктом грубого порушення законодавства про працю (ст.172 КК) може бути загальний суб'єкт, зокрема зазначалося, що за незаконне звільнення може відповідати особа, яка не має повноважень щодо звільнення працівника. Насамперед маються на увазі такі звільнення, які сталися на великих підприємствах, коли керівник через ті чи інші причини не зміг розібратися в ситуації або був введений в оману своїми помічниками чи іншими особами. На думку І.П. Лановенко, головне полягає не в тому, ким підписано наказ про незаконне звільнення працівника з роботи, а в установленні дійсного винуватця (чи винуватців) протизаконного діяння.

Використання повноважень особи, яка діє з необережності, або невинно, за словами Н.О. Гуторової, є загальною проблемою співучасті. У цьому випадку, стверджує вона, функції службової особи фактично

перекладає на себе винна особа. З таким висновком можна погодитися лише частково, у ситуації, коли фактичний власник підприємства приймає рішення, використовуючи умисні дії юридичного власника або уповноваженої ним службової особи. Але навряд чи можна встановити співучасть у випадку, коли особа, що не володіє ані фактично, ані юридично такими повноваженнями, своїми діями уводить в оману службову особу, яка й приймає незаконне за змістом рішення.

У випадку спільності умислу спеціального суб'єкта та інших осіб, що не мають спеціальних ознак, проблема кваліфікації скоєних ними дій повинна вирішуватися на підставі спеціальних законодавчих положень щодо співучасті у злочині, які відповідали б сучасним вимогам теорії та практики. У статтях КК про співучасть немає прямої заборони на можливість співучасті у злочинах зі спеціальним суб'єктом інших осіб. Більше того, це питання прямо вирішене стосовно злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Так, у ч.3 ст.401 вказується, що співучасть у військових злочинах осіб, не згаданих у цій статті (тобто не військовослужбовців), тягне за собою відповідальність за відповідними статтями про військові злочини (розділ XIX Особливої частини КК). Очевидно, що зазначене правило повинно розповсюджуватися й на деякі інші злочинні посягання, що вчиняються спеціальними суб'єктами.

Особливість вчинення злочинів зі спеціальним суб'єктом у співучасті полягає в тому, що виконавцем такого злочину може бути тільки особа, яка має спеціальні (додаткові) ознаки, тобто спеціальний суб'єкт. Співучасники, які не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виконувати інші ролі при вчиненні такого злочину, зокрема, організатора, підбурювача, пособника.

Таким чином, їх дії, за загальним правилом, мають кваліфікуватися за тією ж статтею, що й дії виконавця, але з обов'язковим посиланням на відповідну частину ст.27 КК (залежно від виконуваної ролі у вчиненні злочину).

Література:

1. Уголовная ответственность за преступления против трудовых прав граждан и безопасности производства в Украинской ССР : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.715 / Лановенко И. П.- К., 1972. - 48 с.
2. Совершение преступления организованной группой лиц(уголовно-правовой аспект) : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Гуторова Наталия Александровна ; Университет внутренних дел. - Х., 1996. - 223 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (далі – КК України)

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 травня 2001 року / За ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. - С. 904.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА МЕТОДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Луцького
інституту розвитку людини Університету «Україна»

У криміналістичній літературі малодослідженим питанням є джерела інформації, на основі яких будується криміналістична характеристика кримінального правопорушення.

Джерело інформації – будь-яка система, що виробляє повідомлення або вміщує інформацію, призначену для її передачі, а також науковий документ або видання. Джерела інформації поділяють на первинні і похідні (Кондаков Н. І., 1975 р.).

В. П. Бахін, при вивченні слідчої практики пропонує такі джерела інформації про неї : а) слідча діяльність, при спостереженні і цільовому вивченні якої можливе отримання даних, що її характеризують; б) учасники цієї діяльності – джерела інформації про зміст, характер і потреби практики; в) дослідники слідчої діяльності – носії інформації про власні спостереження і отриманих при цьому даних; г) документи, що відображають безпосередні результати і характеристику слідчої діяльності; д) матеріали, що вміщують дані і думки про стан і характер слідчої діяльності її безпосередніх учасників і дослідників (Бахін В. П., 1992 р.).

На думку В. В. Радаєва, інформація, що має значення для розробки криміналістичних характеристик, може бути отримана при вивченні кримінальних справ (кримінальних проваджень), анкетуванні слідчих, прокурорів-криміналістів, експертів, на нарадах по обміну передовим досвідом слідчих, прокурорів-криміналістів, експертів, з інформаційних листів, підготовлених методичними апаратами органів прокуратури, внутрішніх справ і інших джерел (Радаєв В. В., 1987 р.).

Г. А. Густов вважав, що джерелом інформації для криміналістичної характеристики конкретного кримінального правопорушення є криміналістичні знання слідчого, його життєвий і професійний досвід, матеріали кримінальної справи (кримінального провадження), інформація

органів дізнання, консультації спеціалістів. А джерелом відомостей, що вміщує криміналістична характеристика, є практика правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю і криміналістичні дослідження (Густов Г. А., 1984 р.).

П. М. Кубрак зазначає, що поряд з матеріалами кримінальних справ (кримінальних проваджень), важливими додатковими джерелами, що мають значення при розробці елементів криміналістичних характеристик окремих видів і груп кримінальних правопорушень, можуть бути опитування слідчих, працівників кримінального розшуку, дані криміналістичних обліків про мотиви, види вчинення окремих кримінальних правопорушень, висновки криміналістичних, судово-психологічних та інших видів судових експертиз (Кубрак П. М., 1996 р.).

О. Н. Колесніченко для побудови криміналістичних характеристик пропонував такі джерела інформації: а) матеріали кримінальних справ про успішно розкриті злочини, б) матеріали оперативно-розшукової діяльності, в) відомості, отримані від слідчих та оперативних працівників шляхом інтерв'ювання, г) відомості, отримані від засуджених (під час їх опиту і відповідної оцінки) (Колесніченко О. Н., 1988 р.).

Ряд вчених, що досліджували процес побудови криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень, єдиним джерелом інформації для побудови даного виду характеристик виділяють кримінальні справи (кримінальні провадження).

Однак, на нашу думку, таке звуження джерел інформації для процесу побудови криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень недоцільне. Адже в даному випадку інші джерела інформації просто ігноруються, що призводить до побудови менш інформативних криміналістичних моделей кримінальних правопорушень, а це, в свою чергу, зменшує ефективність використання криміналістичних характеристик.

Пропонуємо при побудові криміналістичних характеристик використовувати такі джерела інформації:

I. Люди:

1. Працівники правоохоронних органів (слідчі, оперативні працівники тощо);

2. Спеціалісти (судмедексперти, експерти-криміналісти, лікарі-психіатри, тощо);

3. Підозрювані, обвинувачувані, засуджені за вчинення кримінальних правопорушень.

4. Потерпілі від злочинів;

II. Документи:

1. Письмові (кримінальні справи (кримінальні провадження), книги, періодичні видання, тощо);

2. Графічні (плани місцевості, де проводився обшук, огляд місця події тощо);

3. Звукові, кіно - , фото - (відео (відеододатки до протоколів огляду місця події або трупа), аудіозаписи допитів тощо);

4. Статистичні (статистичні картки тощо).

Вважаємо, що для побудови криміналістичної характеристики важливими є письмові джерела інформації, пропонуємо, таку **класифікацію вказаних джерел інформації** :

I. Джерела первинної інформації :

1. Кримінальні справи (кримінальні провадження);

2. Матеріали підрозділів, що здійснюють оперативно - розшукову діяльність;

3. Книги : а) монографії; б) підручники і навчальні посібники; в) наукові праці і матеріали наукових конференцій;

4. Періодичні видання : а) журнали; б) газети;

5. Спеціальні види видань : а) інформаційні бюлетені; б) інформаційні листки;

6. Проміжні види публікацій : а) попередні публікації (друкуються в порядку обговорення до появи основної публікації); б) автореферати дисертацій;

7. Неопубліковані документи : а) переклади; б) дисертації; в) звіти про результати науково - дослідних робіт;

II. Джерела вторинної інформації :

1. Довідкові видання : а) енциклопедії; б) довідники; в) тлумачні словники;

2. Огляди : а) аналітичні; б) реферативні;

3. Реферативні журнали;

4. Експрес-інформація.

З метою розробки криміналістичних характеристик видів (груп) кримінальних правопорушень перспективним є використання кількісних даних. Вони можуть бути взяті з робіт, що відносяться до суміжних галузей юридичної науки. При відсутності необхідних відомостей криміналісти повинні проводити у цьому напрямку спеціальні дослідження.

Виникає питання про можливості і доцільність використання у криміналістичній характеристиці видів (груп) кримінальних правопорушень так званих кримінологічних даних. Але кримінологічними вони називаються тільки тому, що виявлені кримінологами, і є описом певних сторін кримінальних правопорушень. Такі дані самі по собі не можуть бути ні кримінологічними, ні криміналістичними. Таким є тільки використання цих даних. Наприклад, одні і ті ж дані кримінології можуть використовуватися для проведення профілактичних заходів щодо

кримінальних правопорушень, а криміналістами для побудови версій в ході розслідування вбивств.

З цієї причини одна і та ж інформація може одночасно знаходитися у декількох галузевих характеристиках. Так, неповнолітній вік жертви кримінального правопорушення може знаходитися у змісті кримінально-правової (коли він конструктивний елемент складу кримінального правопорушення), криміналістичної (під час обрання, припустимо, тактики допиту), віктимологічної у рамках кримінологічної (під час розробки профілактичних заходів віктимологічного змісту) характеристик. Таке взаємопроникнення і обумовлене діалектичною єдністю злочинця, його діяння і жертви у кримінальних правопорушеннях проти особи.

Слід також вказати на методи, що використовуються для збору інформації з метою побудови криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень.

На нашу думку, **найбільш корисними для проведення подібних досліджень є такі методи :**

1. Документальний метод, що полягає у вивченні матеріалів кримінальних справ (кримінальних правопорушень) та інших документальних джерел.

2. Біографічний метод, який полягає у збиранні й узагальненні відомостей біографічного характеру (при цьому інформаційними джерелами є автобіографії злочинців, щоденники, довідки лікувальних, навчальних і виховних закладів тощо).

3. Метод спостереження – найбільш поширений метод збору інформації шляхом безпосереднього сприйняття і реєстрації важливих з точки зору дослідника явищ, процесів і подій. Полягає, наприклад, у цілеспрямованому сприйнятті психічних явищ з метою вивчення злочинця (може використовуватися під час знаходження злочинця у місцях позбавлення волі, під час проведення слідчих дій тощо).

4. Метод аналізу результатів діяльності, що полягає в дослідженні суспільних результатів діяльності особи, яка вивчається. З допомогою цього методу збирається інформація про інтереси, здібності, вміння і навички злочинця, при цьому повинні аналізуватися письмові документи, залишені злочинцем, продукти його художньої творчості, виробничої діяльності, тощо.

5. Метод експертних оцінок, який застосовується для виконання найбільш складних завдань. При цьому велику допомогу надають судові психологи, психіатри та медики.

6. Метод вивчення груп і колективів, що застосовується, наприклад, для з'ясування умов, за яких у злочинця з'явилися певні нахили і психічні відхилення тощо.

7. Опитування – метод збору криміналістичних даних, заснований на зверненні особи, що опитує, до респондента із запитаннями. Найбільш значимим видом опитування є анкетування засуджених, працівників правоохоронних органів тощо.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Щегель Ніна Іванівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

Павловська Анна Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України єдиною і достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України. У доктрині кримінального права загально визнано поділ складу злочину на чотири елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. Відсутність одного із цих елементів або однієї з обов'язкових ознак цих елементів виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності. Безумовно, всі елементи складу злочину є рівними у своєму загальнозмістовому визначенні [1, с. 3]. Але, нам уявляється, що все ж основним елементом складу злочину слід визнати суб'єкт.

Нові підходи до вивчення даного питання вимагають окремого наукового аналізу впливу психофізіологічних та інших особливостей неповнолітнього на можливість визнаватися суб'єктом кримінальної відповідальності [1, с. 3].

А з огляду на те, що неповнолітні є спеціальним суб'єктом такої відповідальності, існує цілий ряд особливостей, притаманних процедурі притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Своєрідність неповнолітніх як спеціального суб'єкта кримінальної відповідальності, передусім, полягає у тому хронологічному віці, який обумовлює психічний та фізіологічний розвиток особистості, набуття нею певних знань, навичок та вмінь, що дає змогу усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та керувати ними.

Відповідно до міжнародної Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., що була ратифікована Постановою Верховної Ради України

від 27.02.1991 р. № 789-XII, "дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку" [2, с. 42]. Проте, в Україні законодавчо встановлено градацію віку дитини у таких вікових категоріях: малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою - у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

На наш погляд позиція законодавця, який встановив спеціальний (знижений) вік, з якого настає кримінальна відповідальність з 14-ти років, є досить обґрунтованою, оскільки неповнолітні у віці 11–13 років нездатні прогнозувати суспільний характер своїх вчинків саме за рівнем свого психофізичного розвитку.

Таким чином, слід погодитись, що кримінальне законодавство, яке регламентує особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання. Встановлюючи ці особливості законодавець виходив з того, що норми кримінального закону повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили злочин. Складнощі у досягненні цих цілей зумовлено віковими соціально-психологічними рисами неповнолітніх. Найбільшою мірою в ході вдосконалення норм кримінального права має бути враховано такі характеристики: незрілість мислення; брак достатнього соціального досвіду; нестабільність психіки; підвищену емоційність; підвищену навіюваність і самонавіюваність; схильність до фантазій.

Зважаючи на викладене, слід відмітити, що для нормального функціонування системи правосуддя у справах про притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх, вона має включати в себе: врахування вікових особливостей неповнолітнього; юридичні гарантії захисту прав і законних інтересів неповнолітніх; повноту індивідуального соціально-психологічного дослідження особистості неповнолітнього; вибір індивідуального заходу впливу та його виконання. При цьому, з метою виконання принципу індивідуалізації кримінального покарання та з урахуванням вікових особливостей неповнолітніх притягнення їх до кримінальної відповідальності потребує детального законодавчого закріплення.

Література:

1. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.08 / Т.О. Гончар. — Одеса, 2005. — 20 с.
2. Конвенція про права дитини 1989 року: збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. — К. : Логос, 2001. — Ч. 1. — С. 42–63.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОВОГО КПК УКРАЇНИ

Юркова Галина Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства ННІ історії і права Миколаївського національного університету ім.

В.О.Сухомлинського

У реалізації прав і законних інтересів суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності важливу роль відіграють процесуальні гарантії, серед яких особливе місце посідають процесуальні обов'язки учасників кримінального провадження. Саме виконання одними суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності своїх процесуальних обов'язків сприяє захисту прав і законних інтересів інших.

Серед процесуальних засобів особливе місце, на наш погляд, займає використання у кримінальному провадженні такого ефективного методу доказування, як участь понятого при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Визначаючи деякі терміни законодавець у п.25 ч.1 статті 3 КПК зазначив, що понятий являється одним із учасників кримінального провадження, проте процесуальний статус даного учасника процесу в новому КПК не визначено. Крім того, не зрозуміло з якою метою його залучають до проведення процесуальних дій.

Крім вказаної статті, термін «поятий» згадується лише у трьох статтях Кодексу. Найбільше уваги даному учаснику кримінального провадження приділено у статті 223 КПК. В ній визначено, *по-перше*, кількість понятих при проведенні слідчих (розшукових) дій, яких не може бути менше ніж два.

По - друге, вимога до понятих, нею є незаінтересованість особи. *По-третє*, випадки обов'язкової участі понятих при проведенні слідчих та розшукових дій. Так, поняті обов'язково присутні при пред'явленні особи, трупа чи речі для впізнання, огляді трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчому експерименті, освідуванні особи, обшуку або огляді житла чи іншого володіння особи, обшуку особи. *По-четверте*, випадки залучення понятих на розсуд слідчого, прокурора. Так, поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. *По - п'яте*, винятки, коли перераховані слідчі дії можуть проводитися без участі понятих. Ними є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення таких слідчих (розшукових) дій: пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляд трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчий експеримент, освідування особи.

По-шосте, визначено перелік осіб, які не можуть бути понятими. Ними є: потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого,

працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.

Із вищесказаного, постає питання. А хто такий понятій? З якою метою він запрошується до проведення слідчих (розшукових) дій? Редакція статті 127 «старого» КПК в певній мірі давала відповідь на вказані питання: як поняті запрошувалися особи, не заінтересовані у справі, які присутні при проведенні передбачених Кримінально-процесуальним кодексом України слідчих дій і своїм підписом засвідчували відповідність записів у протоколі виконаним діям. Якщо на думку законодавця це питання не має значення, то поняті перетворюються на простого спостерігача, а їх участь на просту формальність, що є неправильно. Адже, понятій своєю присутністю не тільки засвідчує факт проведення слідчої (розшукової) дії, але й також її зміст, хід і результати. Саме тоді, отриманні докази будуть мати юридичне значення в суді.

Що стосується засвідчення понятим певного факту, то чинний КПК чітко його визначив. Так, відповідно до статті 104 КПК, у разі якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилась від підписання протоколу, то факт відмови, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом понятих у разі відсутності захисника чи законного представника такої особи.

На відміну від обов'язків, в новому КПК не визначено і права понятих. Так стаття 66 КПК закріплює лише один обов'язок понятого, а саме, на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії.

Таким чином, підводячи підсумки сказаному, вважаємо за необхідне доповнити параграф 5 «Інші учасники кримінального провадження» КПК України статтею, в якій закріпити визначення понятого, його процесуальний статус, основні правила (питання), які повинен знати кожний понятій при проведенні процесуальних дій, а саме: яким чином повинна здійснюватись його присутність і в чому її зміст, а також обов'язок слідчого роз'яснити понятим вказані правила [2, с.64,65].

Сказане на наш погляд, буде сприяти не тільки реалізації завдань кримінального судочинства, але й захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Участь понятих у кримінальному процесі повинна бути *гарантією допустимості доказів*.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України.- К.: Алерта., 2012. – 304с.
2. Юркова Г.В. Участь понятих як одна з гарантій допустимості доказів у кримінальному процесі // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. Спеціальний випуск: у 2-х ч.- Ч.1. – Луганськ. – 2005. – С. 62-65.

МУНІЦИПАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дробуш Ірина Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави та права Національного університету водного господарства та природокористування

Наявність інституту місцевого самоврядування є однією з засад конституційного ладу, а його дієвість є ознакою розвиненої демократичної держави.

Упродовж останніх двохсот років право на місцеве самоврядування стало конституційно визнаним у більшості країн Західної Європи. Конституційні норми цих країн гарантують муніципальним органам самостійність і самоорганізацію. Після повалення тоталітарного режиму країни Східної Європи теж включили норми, які гарантують право на самоврядування до своїх нових Конституцій та прийняли відповідні базові закони.

Необхідно зазначити, що за роки незалежності Української держави було закладено конституційно-правові, законодавчі, організаційні, матеріально-фінансові засади місцевого самоврядування як самостійної складової конституційного ладу України. Стаття 7 Конституції України передбачає, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування. Розділ XI «Місьцеве самоврядування» регулює засади організації та функціонування місцевого самоврядування, закріплює основні підходи до розмежування компетенції між різними рівнями органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Після ухвалення Конституції України було прийнято базовий Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Згодом було також прийнято Закони України «Про статус депутатів місцевих рад», «Про столицю України — місто-герой Київ», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про органи самоорганізації населення», «Про асоціації органів самоврядування». Крім того, Українська держава ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування та Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади.

Правове регулювання та практика діяльності органів місцевого самоврядування не задовольняють сучасних потреб України і не відповідають Європейській хартії місцевого самоврядування.

Невиконання ж положень хартії і, як наслідок, узятих на себе зобов'язань, є істотною перепорою на шляху реалізації курсу на інтеграцію до Європейського співтовариства, задекларованого Україною.

У зв'язку з цим слід зауважити, що з минулого року Україна знову перебуває під моніторингом з боку Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи щодо стану місцевого самоврядування. Останній такий комплексний моніторинг системи регіонального та місцевого управління й стану місцевої та регіональної демократії в Україні було проведено у 2001 році. За результатами моніторингу ухвалено Рекомендацію №102 (2001) Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи «Щодо стану місцевої та регіональної демократії в Україні», яка містила критичну оцінку стану місцевої демократії в Україні та комплексний перелік заходів, рекомендованих нашій державі для виправлення ситуації. Однак, переважна більшість з них була проігнорована владою української держави.

На важливості проведення реформи місцевого самоврядування, що має на меті посилити розвиток регіонів України наголошує й Президент України В. Янукович. При цьому закликає керівників регіонів активно брати участь у впровадженні реформи місцевого самоврядування.

Водночас у Посланні до Верховної Ради України Президента України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році» Віктор Янукович чітко визначив орієнтири майбутньої реформи місцевого самоврядування: розширення прав територіальних громад (міст, сіл), бюджетна децентралізація та реформа системи публічних послуг (адміністративних, соціальних і комунальних).

Однак значна частина нормативно-правових новацій у цій сфері, запропонованих як урядовцями, так і окремими народними депутатами, не відповідають визначеним главою держави пріоритетам реформи місцевого самоврядування і призводять до розбалансування системи врядування на місцях.

Так, за останні два роки було прийнято понад два десятки законів України, які істотно обмежують права органів місцевого самоврядування, суперечать державному курсу на децентралізацію управління, а ще більше — зареєстровано у вигляді законопроектів та активно лобіюються окремими посадовими особами і народними депутатами. Починаючи з того, що обласні та районні ради більше не мають права затверджувати правила благоустрою на своїй території, і закінчуючи тим, що ці представницькі органи місцевого самоврядування позбавляються права участі у формуванні пропозиції до програм і заходів, включно з інвестиційними програмами (проектами), котрі можуть реалізовуватися за кошти державного фонду регіонального розвитку у наступному

бюджетному періоді. Показовий у цьому контексті законопроект, який передбачає затвердження урядом штатних розписів міськвиконкомів!

У жовтні 2012 року Президент України під час візиту до Криму публічно жорстко розкритикував плани надмірної централізації дозвільної системи в рамках компетенції Мінекології, вказавши на необхідність збереження відповідних повноважень на місцях.

Тенденція до концентрації повноважень у міністерствах та відомствах на центральному рівні є головною перешкодою на шляху впровадження належного врядування.

Нині Президент України зазначає, що «здійснення реформування місцевого самоврядування має відбуватися на засадах децентралізації, деконцентрації владних повноважень, субсидіарності, консолідації ресурсного забезпечення і стратегічного планування розвитку територіальних громад, що вимагає зважених кроків щодо законодавчого вирішення нагальних проблем місцевого та регіонального розвитку в контексті державної регіональної політики, бюджетної, податкової та муніципальної реформ із дотримання положень Європейської хартії місцевого самоврядування». [1;4]

Варто й зазначити й те, що принцип субсидіарності в функціонуванні муніципальної влади так і не набув своєї практичної реалізації. Адже його основна суть зводиться до розширення повноважень органів місцевого самоврядування, яким найбільш відомі нагальні потреби відповідних територіальних громад.

Вважаємо за доцільне розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади, залишивши за останніми контрольні – наглядові функції. Інші функції, спрямовані на вирішення питань місцевого значення, мають належати виключно органам місцевого самоврядування. Для цього необхідно на конституційному рівні закріпити необхідність створення власних виконавчих органів районних та обласних рад.

При цьому більшість територіальних громад у сільських територіях неспроможні виконувати власні повноваження. Дотаційність 5419 місцевих бюджетів становить понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримуються за рахунок коштів державного бюджету.

Слід виходити з того, що функціонування ефективної бюджетної системи неможливе без достатньої доходної бази місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування повинні бути зацікавлені у збільшенні доходів місцевих бюджетів. Для цього при розподілі доходів між бюджетами різних рівнів необхідно закріплювати (на довгострокових засадах) джерела формування місцевих бюджетів, а також залишати в місцевих бюджетах значно вищі відсотки відрахувань від загальнодержавних податків, а то й повністю залишати на місцях.

Необхідно також удосконалити механізм фінансування державою витрат органів місцевого самоврядування, яких вони зазнали внаслідок виконання делегованих повноважень виконавчої влади та рішень органів державної влади.

Муніципальна реформа тісно пов'язана з реформуванням територіальної організації влади. За змістом Конституції України система територіальних громад та утворюваних ними органів місцевого самоврядування нерозривно пов'язана із системою відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що є просторовою основою для організації та діяльності не тільки органів місцевого самоврядування, а й місцевих органів державної влади.

Наразі статистика свідчить, що від 1991 року спостерігається тенденція збільшення кількості адміністративно – територіальних одиниць з одночасним зменшенням кількості їхніх жителів. За період з 1991 по 2011 роки чисельність сільського населення зменшилась на 2,5 млн. осіб та скоротилась кількість сільських населених пунктів на 348 одиниць. Але кількість сільських рад збільшилась на 1067 одиниць.

Наступною проблемою у сфері адміністративно-територіального устрою є невизначеність процедури та застарілість критеріїв для формування районів, віднесення населених пунктів до категорії сіл, селищ та міст.

Чисельність населення в межах груп адміністративно-територіальних одиниць коливається: серед районів – від 6,2 тис. жителів у Поліському районі Київської області до 183 тис. жителів у Харківському районі Харківської області; серед міст районного значення – від 1 тис. жителів м. Угнів Львівської області до 36,6 тис. у м. Вишневому Київської області;

серед селищ міського типу – від 43 жителів смт Войкове Донецької області до 21,5 тис. жителів у смт Піскове Харківської області.

В існуючій системі адміністративно-територіального устрою 93 міста мають населення менше 10 тис. жителів, разом з тим 47 селищ міського типу мають населення понад 10 тис. жителів. [2; 19]

Це породжує існування диспропорцій у рівнях бюджетної забезпеченості жителів цих адміністративно-територіальних одиниць, різної доступності до адміністративних, соціальних та інших видів послуг тощо.

У законодавстві, як правило, закріплюються гарантії прав муніципалітетів на управління певною територією. У Німеччині захист прав комун від необґрунтованої ліквідації, зміни меж територій забезпечується, зокрема, діяльністю конституційних судів федеральних земель. Конституція цієї держави гарантує недоторканність місцевого самоврядування як форми організації влади. Хоча вона не містить

гарантію недоторканності окремо взятої громади, практикою судочинства опрацьована така вимога: припинення будь-якої громади на підставі закону землі про зміну адміністративно-територіального поділу можливе лише за наявності особливих інтересів суспільного блага, порушення чи недотримання яких розглядається як порушенням Конституції. Як таке порушення розглядаються факти, якщо: а) не була своєчасно й повно виявлена та врахована думка громади; б) законодавчий орган при прийнятті рішення недостатньо повно виявив сутність справи або виходив з невірної тлумачення його істотних питань; в) унаслідок зміни адміністративно-територіального поділу, здійснюваного законодавчим органом, погіршується становище мешканців та знов створюваних громад, що не виправдовується перевагами від цих законодавчих заходів (співставлення витрат та результатів).

Тому одним із стратегічних напрямів муніципальної реформи має стати укрупнення відповідних територіальних громад, зміцнення матеріально – фінансової основи місцевого самоврядування з дотриманням принципів гарантованості, субсидіарності та повсюдності місцевого самоврядування.

Література:

- 1.Славнічук М. Реформа, яка затрималась на двадцять років // Зеркало недели. Україна. - №44. – 30 листопада 2012.- С.4-5.
- 2.Серьогіна С. Напрями вдосконалення конституційного регулювання системно-структурної організації місцевого самоврядування в Україні // Конституційна Асамблея: політико – правові аспекти діяльності. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. - № 8. – 2012. – С. 19-20.

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОСТУПОК»

Кувакін Сергій В'ячеславович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та митного права

Гнідаш Ірина Олександрівна

курсант групи ПІІ-3, Академія митної служби України, м.

Дніпропетровськ

На сьогодні серед науковців існують дискусії щодо визначення понять «адміністративне правопорушення» та «адміністративний проступок». Одні стверджують, що ці поняття є тотожними та можуть

використовуватися як синоніми, а інші ж, в свою чергу, запевняють, що ці поняття є різними і повинні існувати самостійно один від одного.

Виходячи зі статті 9 Кодексу про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) **адміністративним правопорушенням (проступком)** визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1].

Адміністративний проступок можна розглядати з різних точок зору. Наприклад, у загальносоціальному значенні адміністративний проступок розглядається як антисоціальна або шкідлива для суспільства дія, яка спрямована на знищення основ цивілізованого життя та порушує норми. Що зафіксовані правовими кодексами держави [2, с. 20].

До вивчення проступку зверталось багато вітчизняних та зарубіжних вчених, де одним із перших у новітній літературі адміністративного права до характеристики цього поняття звернувся професор **І.П. Голосніченко** в монографії «Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права» (1991 р.).

Аналізуючи погляди науковців, їх можна поділити на дві групи: тих, хто ототожнює ці поняття, та тих, хто розмежовує.

В.С. Стефанюк висловив думку про те, що адміністративним правопорушенням слід вважати будь-яке порушення норм адміністративного права, тоді як адміністративним проступком – протиправне діяння, за яке законодавством передбачено накладання адміністративних стягнень [14, с. 13]. Поняття «**адміністративне правопорушення**» за своєю суттю є набагато ширшим, ніж поняття «**адміністративний проступок**», оскільки включає в себе всі протиправні дії, що мають місце у сфері здійснення публічного управління [11, с. 113].

З цією думкою також погоджується і **С. В. Ківалов**. Адміністративний проступок включає в себе тільки ті протиправні дії, за які настає адміністративна відповідальність [8, с. 453].

В.М. Бевзенко вважає, що досліджувані поняття є нетотожними, оскільки адміністративне правопорушення передбачає порушення будь-якої адміністративно-правової норми – незалежно від того, чи передбачено за це відповідальність. Адміністративний проступок слід розглядати як вид адміністративного правопорушення, за яке встановлено адміністративну відповідальність [4, с. 84].

Окрім того, **В.М. Бевзенко** зазначає, що «адміністративний проступок» та «адміністративне правопорушення» слід розглядати як окреме та загальне, диференційовано закріплюючи у законодавстві систему відповідних адміністративних стягнень, порядок їх накладення та виконання юрисдикційними органами. Також розмежування цих понять

має виключно науково-теоретичний характер, тоді як у законодавстві та правозастосовчій практиці ці терміни використовуються як синоніми [4, с. 48].

Російський адміністративіст **Д.М. Бахрах** вважає, що не всі порушення норм адміністративного права є адміністративним проступком. Адміністративний проступок, на його думку, - діяння, що порушує норми адміністративного та інших галузей права, які охороняються адміністративними стягненнями. Реалізація адміністративних санкцій не обов'язково супроводить адміністративний проступок, але можливість їх застосування є його обов'язковою властивістю [3, с. 349].

Проаналізувавши погляди **Герасименко Є.С.**, можна стверджувати, що ці поняття мають право на власне рівноправне існування. Так, термін "адміністративний проступок" міг би залишити власне значення, саме те, що закріплюється чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення. Термін же "адміністративне правопорушення" мав би означати порушення всіх норм в галузі адміністративного права, виключаючи адміністративні проступки. Тобто зміст терміну "адміністративне правопорушення" мав би бути значно ширшим, ніж визначений Кодексом у даний час [7, с. 13]. Серед характерних рис, які відокремлюють адміністративне правопорушення від адмінпроступку, автор називає специфічне коло охоронюваних правовідносин - відносин, що регулюються "управлінською частиною" адміністративного права, включення до кола суб'єктів правопорушення юридичних осіб, реформування інституту вини і такої ознаки як винність при вчиненні адміністративного правопорушення саме внаслідок включення до кола суб'єктів юридичних осіб, тощо [7, с. 15].

Іншої думки дотримуються **Л.Д. Менів, Д.М. Лук'янець, А.С. Васильєв** та інші. Зокрема, **Меніва Л.Д.** визначає термін "правопорушення" як узагальнююче, родове для всіх деліктів [13, с. 299].

Аналізуючи підстави адміністративної відповідальності, **Д.М. Лук'янець** доходить висновку, що фактичну підставу адміністративної відповідальності складає адміністративне правопорушення (проступок). У своєму дослідженні автор не розмежовує ці два поняття – поперемінно їх використовує, характеризуючи ознаки, елементи складу правопорушення і проступку [10, с. 45-49].

Думку, схожу з позицією **Лук'янця Д. М.** щодо співвідношення понять "адміністративне правопорушення" і «адміністративний проступок», висловлює **А. С. Васильєв**, який зазначає, що адміністративна відповідальність застосовується щодо організаційно невідпорядкованих суб'єктів за порушення адміністративно-правових

обов'язків, які утворюють склад особливого правопорушення – адміністративного проступку [5, с. 105].

Виходячи із вищесказаного, можна зробити **висновок**, що на сьогодні немає єдиної точки зору щодо вирішення даного питання, але на нашу думку, адміністративним правопорушенням слід вважати будь-яке порушення норм адміністративного права, тоді як адміністративний проступок є протиправним діянням за вчинення якого законодавцем передбачено накладення адміністративного стягнення. На нашу думку, використовувати термін «адміністративний проступок» буде більш доцільно, аніж вживати два терміни, які містяться в чинному КУпАП.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 18.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради України України. - Додаток до №51.
2. Бачинин В. А. Философия права: краткий словарь. / В.А. Бачинин. – СПб., 2000. – 400с.
3. Бахрах Д. Н. Административное право России. Учебник для вузов. / Д.Н. Бахрах. – М.: НОРМА, 2002. – 456 с.
4. Бевзенко В. М. Правові та лінгвістичні аспекти співвідношення понять «адміністративний проступок» та «адміністративне правопорушення». / В.М. Бевзенко. - Університетські наукові записки. – 2005. - №4 (16). – С. 199 – 202 с.
5. Васильев А.С. Административное право Украины (Общая часть): учебное пособие./ А.С. Васильев. – Х.: «Одиссей», 2003. – 288 с.
6. Волощук А.М. Розмежування кримінальних правопорушень та адміністративних проступків у контексті положень реформи адміністративного та кримінального законодавства України. / А.М. Волощук. - Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. - №4. – С. 264 – 273.
7. Герасименко Є.С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н.: спец. 12.00.07 - теорія управління; адмін. право і процес; фінан. право / Є. С. Герасименко. – К., 2000. – 21 с.
8. Ківалов С. В. Адміністративне право України / заг. ред. С. В. Ківалова. – О., 2003. – 896 с.
9. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративне-деліктне право): Навчальний посібник. / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.
10. Лук'янець Д.М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія. / Д.М. Лук'янець, НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – 2001. – 220 с.

11. Манжула А.А. Генеза поняття «проступок» у законодавстві України. А. А. Манжула / Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №4. – С. 113 – 119.
12. Манжула А. А. Дефініція «проступок» як категорія публічно-правової відповідальності. / А. А. Манжула. - Форум права. – 2011. – №3. – С. 505 – 511 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11maappv.pdf>
13. Менів Л.Д. Адміністративний проступок: поняття ознаки та особливості прояву в законодавстві про захист прав споживачів. / Л. Д. Менів. - Держава і право. – Випуск 46. – С. 299 - 305
14. Стефанюк В.С. Правова обумовленість запровадження адміністративної юстиції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. – К., 2000. – 21 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ»

*Кукуруз Олександра Віталіївна
курсант Академії митної служби України*

У зв'язку із запровадженням нового Митного кодексу України істотно змінилась ціла низка підходів щодо здійснення митного контролю. Зокрема, проблемним питанням стало визначення самого поняття «організації».

Різноманітні аспекти митного контролю досліджені в Україні досить детально. Лише на дисертаційному рівні цими питаннями займалися Ю.М.Дьомін, А.В. Мазур, О.М. Тропіна та інші. Однак, законодавчо закріпленого визначення поняття «організації» митного контролю не існує.

Відповідно до ст.4 МКУ, митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своїх повноважень з метою забезпечення додержання норм чинного МКУ, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Слід зазначити, що в Митному кодексі України відсутнє визначення поняття «Організація здійснення митного контролю». Взагалі, «організація» означає одну з функцій управління у суспільстві або впорядкування, приведення чогось в систему.

В структурі митного контролю розрізняють два етапи: етап організації та етап здійснення митного контролю. Відповідно до цього, на думку Співак І.В., можна виокремити два рівні: на першому рівні

відбувається закріплення самої можливості діяльності, а на другому – використання та виконання цілої низки прав та обов'язків.

Організація ж митного контролю – своєрідний етап, як і етап здійснення, який і полягає, на думку В.М.Горшенєва та І.Б.Шахова, у визначенні об'єкта та суб'єкта контрольної діяльності, форм і методів його проведення.

На думку А.В.Мазура, організація митного контролю - виконавчо-розпорядча діяльність організаційно-правового характеру, спрямована на створення (забезпечення) умов, необхідних і достатніх для виконання митними органами контрольної функції в межах та обсязі, передбаченими законодавством України про митну справу, а також міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку.

Загальні засади організації митного контролю встановлюються у кожній державі з урахуванням національних особливостей здійснення митних формальностей, геополітичного положення, а також пріоритетних напрямків діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів.

Сфера організації митного контролю – напрямок діяльності митних органів, спрямований на запровадження відповідних програм, технологій митного контролю та митного оформлення, вдосконалення митного забезпечення, розвитку митної інфраструктури тощо.

Отже, організація митного контролю – це своєрідний етап митного контролю, що полягає у визначенні об'єкта, суб'єкта, форм та обсягів контролю, а також створення необхідних умов для подальшого виконання митними органами контрольної функції.

Доцільно було б закріпити на законодавчому рівні визначення поняття «організації здійснення митного контролю» для його більш чіткого розуміння та раціонального розподілу нормотворчих та правореалізаційних повноважень посадових осіб митних органів.

Література:

1. Співак І.В. Митний контроль як різновид державного контролю// „Часопис” Київського університету права НАНУ. – 2008. - № 1. – С. 100-106
2. Мазур А.В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні: автореф.дис.на здобуття наук. ступеня канд.Юр.наук -12.00.07/Анатолій Васильович Мазур. – Х., 2004 – 19 С.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012//Урядовий кур'єр – 2012 - №73-74.
4. Митний кодекс України: Науково-практичний коментар (А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний, Р.А. Калюжний та ін. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців „Правова єдність”, 2008. – 757 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

*Сатановська Марія Анатоліївна
аспірантка Національного університету біоресурсів та
природокористування України*

На сучасному етапі реформування сфери охорони здоров'я, що є невід'ємною частиною соціально-економічних перетворень в Україні, важливе значення набуває проблема державного регулювання інвестиційним забезпеченням розвитку медичної галузі. Головною метою реформи є побудова такої моделі охорони здоров'я, яка б забезпечувала рівний та справедливий доступ усіх членів суспільства до необхідних медичних послуг, їх високу якість та економічність при збереженні соціально-прийнятого обсягу державних гарантій.

В умовах обмежених фінансових можливостей Уряд України, на прикладі зарубіжних країн, знайшов шлях до втілення планів розвитку пріоритетних галузей, зокрема сфери охорони здоров'я. Одним із головних результатів діяльності цього є законодавчо регульована взаємодія держави і приватного бізнесу. У західній практиці така взаємодія отримала назву Public-Private Partnership, тобто державно-приватного партнерства (ДПП).

Метою роботи є обґрунтування адміністративно-правового забезпечення ДПП у сфері охорони здоров'я України.

ДПП здатне стати продуктивною формою взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та приватного сектору для фінансової підтримки галузі охорони здоров'я. Основною причиною його зацікавленості органами державної виконавчої влади, а в подальшому і застосування, є обмежені бюджетні кошти та низька якість медичних послуг, необхідність розширення інвестиційної діяльності, залучення новітніх технологій. Тобто партнерство держави та бізнесу дозволить об'єднати потенціал і ресурси, що діятиме за синергічним ефектом та приведе до підвищення функціонування сфери охорони здоров'я в цілому [3].

Організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи ДПП на договірній основі визначаються Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI (далі - Закон) [1].

Закон дає досить широкий і невичерпний перелік сфер застосування ДПП, зокрема включаючи сферу охорони здоров'я, яка в Україні не завжди розглядається як традиційна сфера ДПП. В країнах Європи

охорона здоров'я найпопулярніша та найпривабливіша сфера можливості застосування ДПП, в країнах, що розвиваються – друга після розповсюдженості після дорожнього будівництва.

Також, у згаданому вище законодавчому акті не встановлено критеріїв чіткого розмежування сфер за критерієм доцільності запровадження у них ДПП, на відміну від міжнародного досвіду, відповідно до якого ДПП поширюється на ринкові сегменти економіки, пов'язані зі створенням, відновленням та модернізацією інфраструктури, або наданням публічних (суспільних) послуг.

Законом було запроваджено принципи та підходи до ДПП, окреслено важливість обов'язкового попереднього аналізу ефективності проєктів ДПП, визначення приватного партнера на умовах конкурсу, а також передбачено особливу державну підтримку проєктів ДПП.

На виконання Закону було розроблено ряд підзаконних актів, які регламентують методичні і організаційно-управлінські аспекти ДПП, але їхня дієвість залишається на низькому рівні через вади Закону та окремих нормативних актів.

Слід відмітити, що процедура здійснення ДПП у сфері охорони здоров'я не набула ще практичного досвіду, на відміну від інших галузей інфраструктури України (транспорт, житлово-комунальне господарство). Також, в Україні не розроблено алгоритму дій, дієвих механізмів та налагоджених процедур, за допомогою яких можна було б реалізувати завдання державної політики щодо розвитку медицини, зокрема шляхом використання механізмів ДПП.

Обов'язковою умовою під час впровадження ДПП у сфері охорони здоров'я є доступність медичної допомоги, якості медичного обслуговування і раціональне використання ресурсів [4].

Законом встановлено, що правочини, зокрема аналіз ефективності здійснення ДПП, прийняття рішення про здійснення ДПП, визначення приватного партнера, державна підтримка здійснення ДПП та контроль за виконанням договорів, укладених у рамках ДПП, можуть здійснюватись органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України (відповідно Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) [2].

Тобто, враховуючи вимоги законодавства до прийняття відповідного рішення Кабінету Міністрів України Міністерство охорони здоров'я України, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я, не може вважатися уповноваженим органом і вчиняти вищезгадані правочини. Відповідно до свого Положення МОЗ України немає законодавчих підстав, крім періодичних доручень Президента України, ініціювати закладам охорони здоров'я, підприємствам, установам та організаціям, що належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я України,

подавати пропозиції та стимулювати їх до взаємовигідної співпраці з приватним сектором у межах ДПП.

Отже, нормативне регулювання взаємодії центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та уповноваженого державного органу, відповідального за розвиток ДПП в Україні, передбачатиме право вказаних органів у межах своїх повноважень та законодавства України самостійно приймати рішення про доцільність впровадження проектів ДПП, отримувати консультативну та методичну допомогу уповноваженого органу і зобов'язання погоджувати свою діяльність з відповідними органами державної влади в разі впровадження проектів ДПП, що передбачають отримання державної допомоги.

В Законі слід визначити рівні та органи державного регулювання відносин ДПП, повноваження та загальні засади координації діяльності цих органів щодо ДПП, відповідальність за невиконання/неналежне виконання закріплених за ним повноважень, в тому числі у разі завдання шкоди учасникам ДПП.

Література:

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI.
2. Указ Президента України від 31 травня 2011 року № 634 «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України».
3. Підгаєць С.В., Сіташ Т.Д. Проблеми та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в системі охорони здоров'я. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../e123pid.pdf.
4. Мартякова О.В., Трикоз І.В. Державно-приватне партнерство у сфері охорони здоров'я // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 1(13). С.37-43.

**ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ В
СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ**

Белая Олександра Андріївна

*студентка магістратури Київського національного університету ім. Т.
Шевченка*

Захист трудових прав є одним з найважливіших завдань будь-якої держави. Не останню роль у його виконанні відіграє світова спільнота, яка, як правило, не стоїть осторонь, коли порушуються певні права та свободи. Більше того, міжнародне співтовариство закріплює певні заходи, спрямовані на захист прав та свобод людини і громадянина, і робить усе, щоб вони виконувалися національними урядами.

Міжнародне трудове право можна розглядати як підгалузь національного трудового права, що представлена специфічною правовою регламентацією. Так, норми міжнародного трудового права закріплені в низці міжнародно-правових документів, основні з яких – це: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Захист трудових прав на міжнародному рівні пов'язується з діяльністю такої організації як Міжнародна організація праці. Основними міжнародно-правовими актами МОП, за допомогою яких здійснюється міжнародно-правова регламентація трудових і пов'язаних із ними відносин, виступають конвенції й рекомендації, що різняться між собою за юридичною природою.

Практично всі конвенції й рекомендації МОП спрямовані на захист трудових прав найманих працівників. У той же час існує низка конвенцій і рекомендацій, які безпосередньо присвячені заходам захисту трудових прав таких працівників, зокрема судовому. Це Конвенції: №158 „Про припинення трудових відносин з ініціативи підприємця” (1982 р.), №35 „Про обов'язкове страхування по старості працівників промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, а також надомників і домашніх служників” (1933 р.), №36 „Про обов'язкове страхування за віком працівників у сільському господарстві” (1933 р.), №37 „Про обов'язкове страхування по інвалідності працівників промислових та торговельних підприємств, осіб вільних професій, надомників і домашніх служників” (1933 р.), №38 „Про обов'язкове страхування на випадок інвалідності працівників у сільському господарстві” (1933 р.), №39 „Про обов'язкове страхування на випадок втрати годувальника працівників

промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, працівників-надомників і домашніх служників” (1933 р.), №40 „Про обов’язкове страхування на випадок втрати годувальника працівників агропромислового комплексу” (1933 р.), №117 „Про основні цілі та норми соціальної політики” (1962 р.), №87 „Про свободу асоціації та захист права на організацію” (1948 р.), №135 „Про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються” (1971 р.); Рекомендації: №143 „Щодо захисту прав представників працівників на підприємстві та можливостей, які їм надаються” (1971 р.), №166 „Щодо припинення трудових відносин з ініціативи роботодавця” (1982 р.).

Конвенція МОП №158 „Про припинення трудових відносин з ініціативи підприємця” спрямована на захист прав працівників у випадку намагання підприємця припинити трудові відносини з власної ініціативи. Зокрема, підрозділ С. розд. II цього документа визначає процедуру оскарження рішення про припинення трудових відносин з ініціативи підприємця. Працівник, з яким намічено припинити трудові відносини, має право бути попередженим про це зарані – в розумний строк або має право на грошову компенсацію замість попередження, якщо він не вчинив серйозної провини, тобто такої, у зв’язку з чим було б недоцільно вимагати від підприємця продовжувати з ним трудові відносини протягом строку попередження.

Працівник, трудові відносини з яким було припинено, має право, відповідно до національних законодавства і практики, на: а) вихідну допомогу або інший аналогічний вид допомоги у зв’язку з припиненням трудових відносин, розмір якої залежить від стажу роботи й розміру заробітної плати і яка виплачується безпосередньо підприємцем або з фонду, утвореного із внесків підприємців; б) допомогу з фонду страхування по безробіттю, фондів допомоги безробітним або інших форм соціального забезпечення таких, як допомога по старості чи інвалідності, що виплачується на загальних підставах, котрі дають право на цю допомогу; с) поєднання такої допомоги й виплати.

Конвенція МОП №35 „Про обов’язкове страхування по старості працівників промислових і торговельних підприємств, осіб вільних професій, а також надомників і домашніх служників” установлює обов’язковість запровадження системи обов’язкового страхування по старості. Така система поширюється на всіх працівників фізичної й нефізичної праці, учнів, які працюють у промислових і торговельних підприємствах, осіб вільних професій, надомників і домашніх служників. Статтею 11 цієї Конвенції передбачено захист даного права. Так, застрахована особа або її законні представники мають право на апеляцію в будь-якому спорі стосовно пенсій. Такі спори розглядаються у спеціальних судових інстанціях за наявності суддів, професійних або

непрофесійних, обізнаних з питаннями страхування і з потребами застрахованих осіб або мають консультантів, вибраних застрахованими особами й роботодавцями відповідно. У будь-якому спорі, що виник щодо зобов'язання страхування чи ставки внеску, працівник і його роботодавець (у разі функціонування програми, що передбачає внески роботодавця) повинні мати право на апеляцію.

За ст. 11 Конвенції МОП №36 „Про обов'язкове страхування за віком працівників у сільському господарстві” застрахована особа або її законні представники мають право на оскарження будь-якого спору щодо пенсії. Такі спори належать до компетенції спеціальних судових інстанцій, до яких входять судді, які незалежно від свого професіоналізму добре обізнані питаннях страхування і з потребами застрахованих осіб або засідають за участю асесорів, які репрезентують відповідно застрахованих осіб і роботодавців. У будь-якому спорі стосовно охоплення страхуванням чи розміру внесків працівники, а коли передбачається сплата внесків роботодавцями, то й роботодавець, мають право на оскарження.

Стаття 10 Конвенції МОП №117 „Про основні цілі та норми соціальної політики” встановлює правило, за яким судові органи здійснюють захист прав працівників у сфері оплати праці. Наприклад, працюючий, щодо якого можна застосувати положення про мінімальну заробітну плату і якому після того, як воно стало застосовуватися, заробітна плата виплачувалася за нижчою ставкою, вправі в судовому або в іншому встановленому законом порядку отримати недоплачену йому суму за умови дотримання термінів, визначених законами або правилами.

Конвенція МОП № 135 „Про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються” встановлює необхідність захисту представників працюючих на підприємстві. Так, її ст. 1 закріплює, що вони користуються ефективним захистом від будь-якої дії, що може завдати їм шкоди, включаючи звільнення через їх статус чи їх діяльність як представників працівників, чи їх членство у профспілці, чи на їх участі в профспілковій діяльності в тій мірі, в якій вони діють відповідно до чинного законодавства чи колективних договорів або інших спільно погоджених умов.

Важливе значення для забезпечення судового захисту трудових прав у міжнародному просторі мають міжнародні договори між окремими державами. Вони мають обов'язковий характер для держав, що їх уклали, і, як правило, укладаються з метою забезпечення прав і свобод своїх громадян на території іншої держави. Прикладом може служити Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах, підписаний 23 травня 1995 р. й ратифікований Законом України №452/95-ВР від 22 листопада 1995 р. За цим Договором, громадяни однієї

Договірної Сторони вправі вільно звертатися до судів, прокуратури, установ нотаріату, інших установ другої Договірної Сторони, до компетенції яких входить розгляд цивільних (у тому числі трудових, житлових), сімейних і кримінальних справ, можуть виступати в процесах по них, порушувати клопотання, подавати позови, здійснювати інші процесуальні дії на тих самих умовах, як і власні громадяни.

З огляду на це Україні необхідно активізувати свою діяльність на шляху забезпечення, за допомогою міжнародних договорів, своїм громадянам вільного доступу до судових установ інших країн.

**ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ**

Чупіна Крістіна Олександрівна

*слухач магістратури юридичного факультету Запорізького національного
університету*

Для всебічного і повного аналізу особливостей юридичної відповідальності за земельні правопорушення, необхідним є аналіз змісту поняття „земельні правопорушення” та виокремлення їх особливостей. Адже не викликає сумнівів, що в якості необхідної підстави для застосування заходів примусового впливу та притягнення особи до юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства є вчинення нею земельного правопорушення.

Насамперед, слід провести аналіз дефініції „правопорушення”, яке за змістом є більш загальним аніж „земельне правопорушення”. Так, наприклад, у теорії держави і права правопорушення визначене як „винне протиправне діяння деліктоздатних осіб, що тягне за собою юридичну відповідальність” [1], або „усвідомлений вольовий акт суспільно небезпечного протиправного діяння” [2], в енциклопедичній літературі правопорушенням визнано „анти суспільне діяння, яке завдає шкоди суспільству і карається законом” [3]. Серед загальних особливостей, які характеризують правопорушення, як правило виділяють такі: правопорушення це завжди усвідомлене, вольове діяння (дія або бездіяльність) особи або групи осіб; таке діяння завжди суперечить нормам права; це діяння, яке шкодить суспільним інтересам, являє певний ступінь суспільної небезпеки; завжди винне діяння; суб’єкт його вчинення завжди наділений деліктоздатністю; за його вчинення передбачається притягнення до юридичної відповідальності.

До того ж, варто зауважити, що термін „правопорушення” є узагальненим, родовим для всіх різновидів деліктів. Наприклад, у кримінальному праві кримінальне правопорушення ми називаємо „злочин”, тобто не припускаємо двояке трактування цього делікту. Так само і в адміністративному праві слід вказати на тенденцію до спроб навести більш узагальнене поняття. Тому в літературі і поділяють правопорушення на злочини та проступки (різновидом яких, наприклад, є адміністративний проступок) [4, с. 34]. Між злочинами і проступками об’єктивно існує лише кількісна відмінність у ступені суспільної небезпеки, а якісну відмінність надає законодавець.

Розкриваючи зміст поняття „земельне правопорушення”, слід

звернутись до позицій вчених. Аналіз спеціальної літератури не дає однозначної відповіді щодо визначення та змісту поняття „земельне правопорушення”, думки науковців, здебільшого, сходяться до того, що будь-яке порушення земельного законодавства є земельним правопорушенням. Так, М.В. Шульга визначає, що земельне правопорушення — це суспільно шкідлива дія чи бездіяльність, що суперечить нормам земельного права, за вчинення якої винна, деліктоздатна особа несе юридичну відповідальність [5, с. 235]. Ю.В. Корнєєв вважає, що земельне правопорушення являє собою винне, протиправне діяння (дію чи бездіяльність), що суперечить правовим нормам раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління земельним фондом як національним багатством нашої держави [6]. С.І. Хом'яченко земельним правопорушенням визнає суспільно небезпечну дію чи бездіяльність, що суперечить нормам земельного права [7]. Г.В. Чубуков вважає, що земельне правопорушення — це винна, протиправна дія (бездіяльність) особи, яка не виконує обов'язки щодо раціонального використання земельних ресурсів, перешкоджає здійсненню прав та законних інтересів власників та користувачів землі, порушує встановлений державою земельний правопорядок та порядок управління земельними ресурсами як національним багатством [8]. А.М. Мірошніченко висловлює думку, що земельне правопорушення за змістом є порушенням норм земельного права, а за формою — порушенням приписів земельного законодавства [9]. За дослідженням Т.Б. Саркісової, з точки зору загальної теорії права земельне правопорушення є галузевим видом правопорушень, яке за своєю юридичною природою належать до так званого „складного типу” правопорушень, виходячи з подвійної правової природи його протиправності. Протиправність земельних правопорушень визначається як земельним законодавством, так і адміністративним, кримінальним, цивільним, трудовим тощо [10]. Таким чином, можна зробити висновок, що у спеціальній літературі відсутній загальний підхід до визначення поняття „земельне правопорушення”. Окрім того, відсутнє легальне визначення земельного правопорушення і у вітчизняному законодавстві, що варто визнати нормативною прогалиною і запропонувати усунути її шляхом внесення відповідних змін до законодавства і закріпити офіційну дефініцію.

До того ж, М.В. Шульга визначає загальні риси земельних правопорушень: 1) негативні соціальні явища; 2) соціально шкідливі, оскільки спричиняють чи можуть спричинити шкоду суспільним земельним відносинам. Ця шкода залежно від наслідків протиправного діяння та його соціальної оцінки може бути різною (значною і незначною,

матеріальною і моральною та ін.), але вона завжди стосуватиметься земельних прав та законних інтересів суб'єктів; 3) завжди здійснюється під контролем волі і свідомості суб'єкта, до земельних правопорушень належать лише ті діяння, які є не тільки результатом прояву усвідомленої волі особи, але й обов'язково вчиняються за наявності вини особи. Дія може бути об'єктивно протиправною, але за відсутності вини її не можна віднести до земельних правопорушень; 4) протиправність – воно суперечить правовим приписам щодо раціонального використання та охорони земельних ресурсів, перешкоджає реалізації земельної реформи, здійсненню прав і законних інтересів власників землі та землекористувачів, порушує встановлений державою порядок управління землями України як її національним багатством; 5) конкретне діяння деліктоздатної особи [5, с. 235]. Ю.В. Корнєєв звертає увагу на те, що об'єктивна характеристика земельного правопорушення полягає у тому, що воно завжди виступає як конкретне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи [6].

Таким чином, можна зробити узагальнення, що земельне правопорушення — це винна, протиправна, суспільно шкідлива дія чи бездіяльність, яка суперечить нормам земельного права, і за вчинення якої деліктоздатна особа несе юридичну відповідальність. Особливостями земельних правопорушень слід визнати: особливий об'єкт посягання – правовий режим земель (загальний об'єкт), правовий режим земельної ділянки, права землевласників, землекористувачів та інших осіб тощо (конкретний об'єкт); протиправність, що має подвійну правову природу, яка визначається як земельним законодавством, так і адміністративним, кримінальним, цивільним тощо; діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи.

Література:

1. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. - Харків: Консум, 2004. - 656 с.
2. Малєин Н.С. Юридическая ответственность и справедливость. - М.: Юрид. лит., 1992. - 215 с.
3. Юридический энциклопедический словарь / [ред. Сухарев А.Я.; Богуславский М.М.; Козырь М.И. и др.]. - М.: Советская Энциклопедия, 1984. - 416.
4. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посібник / В.К. Колпаков. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 256 с.
5. Земельне право України: Підручник / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман та ін.; За ред. М. В. Шульги. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 368 с.

6. Корнєєв Ю. В. Земельне право : навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 248 с
7. Хомяченко С. Поняття і види земельних правопорушень // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 8. - С. 65.
8. Чубуков Г.В. Земельное право России : учебник. - М.: Изд. "Тихомиров М.Ю.", 2002. - 328 с.
9. Мірошніченко А.М. Земельне право України: Підручник. - К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. - 680 с.
10. Саркісова Т.Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності в Україні : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12. 00. 06 / Саркісова Тамара Борисівна. - Київ, 2012 - 216с.

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Сирота Анатолій Іванович

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального та адміністративного права Бердянського університету менеджменту і бізнесу

Складність правового регулювання банківської таємниці в Україні пов'язана з відмінностями визначення цієї юридичної категорії нормами різних галузей права, що призводить до неоднозначного тлумачення норм, виникненню колізій у правозастосовній практиці. Важливим практичним аспектом при застосуванні норм права, що регулюють банківську таємницю, є порядок розкриття інформації, віднесеної до цієї категорії, оскільки збереження банківської таємниці є принципом роботи комерційних банків, державною гарантією забезпечення свободи та недоторканості особистого життя громадян, захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

Немає одностайності щодо визначення цієї категорії і серед правників. Так, одні науковці визначають банківську таємницю як “обов'язок, зобов'язання банку (фінансово-кредитної установи) зберігати в таємниці операції клієнтів...” [1, с.144; 2, с.14-17]. Інші вчені у своїх визначеннях роблять наголос на те, що банківська таємниця – це, перш за все, “відомості, пов'язані з інформацією про діяльність банку...”, або “інформація, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта...” [3, с. 90-92; 4, с. 75].

Неоднозначно вчені визначають належність правових норм, що регулюють банківську таємницю, до тієї або іншої галузі права. Так, дослідник банківської таємниці Д.О. Гетьманцев зазначає, що банківська таємниця є субінститутом фінансового права [4, с. 75]. Є.Б. Карманов зазначає, що банківська таємниця є складним інститутом цивільного права [5, с. 110-113]. Майже аналогічну позицію займає автор навчального посібника “Банківське право” Ю.В. Ващенко.

Вважаємо, що не можна однозначно стверджувати, що банківська таємниця є інститутом фінансового чи цивільного права. Банківську таємницю визначають і регулюють ст.ст. 1076, 200 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), ст.ст. 60-62 Закону “Про банки і банківську діяльність” (надалі - закон № 2121-III), інформацію, що складає банківську таємницю, регулюють також норми інформаційного права а саме, Закону України “Про інформацію”. Порядок розгляду судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську

таємницю, регулюється нормами гл. 12 Цивільного процесуального кодексу України. Кримінальним процесуальним кодексом України регулюється тимчасовий доступ до речей і документів, які містять відомості, що становлять банківську таємницю, слідчих правоохоронних органів. Як ми бачимо, регулювання банківської таємниці здійснюється нормами різних галузей права.

Безперечно, основополагаючим нормативно-правовим актом, який регулює відносини з приводу банківської таємниці, є Закон України “Про банки і банківську діяльність”, статті якого визначають поняття “банківська таємниця”, встановлюють основи порядку збереження та розкриття інформації, що становить банківську таємницю.

Вважаємо, що основними елементами правової категорії “банківська таємниця” є певна інформація, її зміст і правовий режим.

Першим елементом правової категорії “банківська таємниця” є інформація. Цілком слушно дослідник банківської таємниці Д.О. Гетьманцев зазначає, що банківська таємниця має вивчатись і практично реалізовуватись через поняття інформації [4, с. 42]. Так, у ст. 60 закону № 2121-III визначено, що банківська таємниця - це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку. Загальне, широке тлумачення інформації дається у ст. 1 Закону України “Про інформацію”, де це поняття визначається як “будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях, або відображені в електронному вигляді”. ЦК України, майже аналогічно, визначає її як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі і відносить інформацію до нематеріальних благ (п. 1 ст. 200 ЦК України).

Другим елементом правової категорії “банківська таємниця” є її зміст. У ст. 60 закону № 2121-III Законодавець конкретно визначає зміст відомостей, що складають банківську таємницю - це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку.

ЦК України відносить до банківської таємниці, взагалі відомості про клієнта, тим самим ширше визначає зміст інформації про клієнта, що складає банківську таємницю ніж ст. 60 закону № 2121-III. В той же час ЦК України залишає поза банківською таємницею інформацію про клієнтів іншого банку, зазначену у документах, угодах та операціях клієнта.

Широке тлумачення категорії “банківська таємниця” дає і російське законодавство, за яким банківською таємницею охоплюються інформація

про всі справи клієнта, про всі відомості, які стають відомою кредитній установі в процесі ділових відносин з клієнтом [6, с. 95]. Як зазначає російський фахівець з банківського права, професор О.М. Олейник, таке положення відповідає банківській практиці в багатьох країнах. Німецькі юристи стверджують, що банк зобов'язаний зберігати в таємниці факти, їх оцінку співвідносних з клієнтами, від яких він такі відомості вимагає. Аналогічної точки зору дотримуються і французькі юристи, які зазначають, що “ банкір зобов'язаний а ргіогі тримати в таємниці усю приватну інформацію, довірену йому клієнтами або третіми особами, або отриману ним в процесі професійної діяльності” [7].

Третім елементом правової категорії “банківська таємниця” є її особливий порядок правового регулювання - правовий режим. Правовий режим виражається своєрідному сполученні комплексу правових засобів (норм права, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, правозастосовних актів, юридичних фактів, заохочень і покарань тощо) із способами правового регулювання (дозволами, заборонами, зобов'язаннями), типами правового регулювання (загально-дозвільним та спеціально-дозвільним) і методами (імперативним або диспозитивним). При цьому різні правові режими поєднують правові засоби, способи, типи і методи правового регулювання в різному їх поєднанні, при домінуючій ролі одних і допоміжній ролі інших.

Банківська таємниця - це один з видів правового режиму інформації з обмеженим доступом, регламентованим на законодавчому рівні, різновид таємної інформації. Системне значення для визначення правового режиму інформації, що становить банківську таємницю має постанова Національного банку України “Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці” від 14 липня 2006 № 267. Названа постанова деталізує законодавче врегулювання банківської таємниці, стосовно правил зберігання, захисту, використання інформації, що становить банківську таємницю, мінімізує ризики довільного тлумачення норм законодавства, робить прозорими відносини з приводу банківської таємниці.

Висновки: Категорія “банківська таємниця” є комплексним правовим явищем, основу якого обумовлюють три елемента: по-перше, це інформація щодо клієнта, яка стала відомою банку у процесі його обслуговування; по - друге, це інформація певного змісту, який визначається законом; по-третє, це один з видів правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Відносини з приводу інформації, що становить банківську таємницю, містять елемент договірних зобов'язань між банком і клієнтом, і елемент публічної необхідності забезпечення відкритості банківської діяльності, тому ці відносини регулюються нормами різних галузей права,

в першу чергу - цивільним і фінансовим правом, які визначають поняття і зміст інформації, що становить банківську таємницю, встановлюють її правовий режим, тобто систему умов здійснення правового регулювання з метою забезпечення законних приватних і публічних інтересів.

На нашу думку, банківська таємниця - це відображена та задокументована на паперовому або електронному носіїв інформація з обмеженим законодавством доступом, яка містить будь-які відомості про клієнтів, отримані фінансовою установою в процесі безпосереднього здійснення нею своєї діяльності, таємницю яких фінансова установа зобов'язана забезпечувати з метою захисту інтересів клієнтів.

Література:

1. Ващенко Ю.В. Банківське право: [навч. посібник] / Ю.В.Ващенко. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 344с.
2. Кротюк В.Л. Правове регулювання банківської таємниці / В.Л. Кротюк // Вісник НБУ. – 1999. - № 8. - С. 14-17.
3. Костюченко О.А. Банківське право: Банківська система. Національний банк. Комерційні банки. Кредитування. Ринок цінних паперів. Національне валютне законодавство. Банківські системи зарубіжних країн. Інститут банківської таємниці: [навч. посібник] / О.А. Костюченко. – К.: А.С.К., 2001. – 576 с.
4. Гетьманцев Д. О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: канд. дис. на здоб. наук. ступеня к.ю.н. / Д.О. Гетьманцев. – Київ, 2003. – 206 с.
5. Карманов Є. Банківська таємниця як об'єкт цивільно-правового регулювання / Є. Карманов // Право України. — 2001. — № 12. — С. 110—113.
6. Лаврушин О.И. Банковское дело: [учебник] / О.И. Лаврушин, И.Д. Мамонова, Н.И. Валенцева. – [7-е изд., перераб. и доп.]. – М.: КНОРУС, 2008. – 768 с.
7. Олейник О.М. Основы банковского права. / О.М. Олейник. — М.: Юристъ, 1999 / Курс лекций. - Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1268_page_1.html.

**ЩОДО ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМСТВ З
ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В РАЗІ ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА**

Липницька Євгенія Олександрівна

*старший викладач кафедри господарського права Донецького
національного університету*

Однією з найважливіших гарантій нормального функціонування підприємств з іноземними інвестиціями є гарантія захисту прав у разі зміни законодавства про іноземне інвестування.

Аналіз практики підприємств з іноземними інвестиціями, в тому числі судової, свідчить про недотримання нашою державою зобов'язань щодо стабільності законодавства про іноземне інвестування, наслідком чого є зміна умов такого інвестування, скасування наданих пільг тощо.

Законодавством України передбачені як загальні, так і спеціальні норми, які встановлюють дію гарантії у разі змін законодавства про іноземні інвестиції. Зокрема, це стаття 397 Господарського кодексу України [1] та стаття 8 Закону України «Про режим іноземного інвестування» [2]. Разом з цим, правозастосовча практика вказує на декларативність зазначених норм та порушення прав та законних інтересів іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями.

В науковій літературі питання правових гарантій захисту прав іноземних інвесторів, а також гарантій здійснення іноземних інвестицій досліджували такі вітчизняні вчені як В.М.Коссак, О.С.Семерак, В.М.Стойка, Д.Е. Федорчук, В.В. Поєдинок та інші. До російських вчених, роботи яких присвячені проблемам гарантій іноземних інвестицій, можна віднести М. Богуславського, Н.Вознесенську, Д. Лабіна, Н. Шебанову та інших. Разом з цим в наукових працях недостатньо уваги приділено питанню гарантій захисту прав у разі змін законодавства саме підприємств з іноземними інвестиціями.

Вищезазначене вказує на актуальність заявленої теми дослідження, метою якого є обґрунтування пропозицій щодо забезпечення гарантії захисту прав названих підприємств в разі змін законодавства.

За час існування незалежної України законодавство в сфері іноземного інвестування змінювалось багато разів, що не може не впливати на інвестиційний імідж країни. Так, умови іноземного інвестування регулювались законом «Про іноземні інвестиції» (1992 р.) [3], Декретом Кабінету Міністрів України «Про режим іноземного інвестування» (1993 р.) [4]. В 1996 році був прийнятий закон «Про режим іноземного інвестування» (1996 р.), який є чинним на сьогоднішній день.

Також вносились зміни та доповнення щодо дії державних гарантій захисту інвестицій і до Закону України «Про інвестиційну діяльність» (1991 р.) [5]. Законом України від 21.05.1999 р. вносились зміни та доповнення до ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність», які стосувались захисту інвестицій та державних гарантій захисту інвестицій [6]. Суттєвим положенням, яке включалось до зазначеної статті, було те, що державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій. Отже, до поняття «державних гарантій захисту інвестицій» відносились будь-які заходи, які забезпечували схоронність інвестицій, в тому числі податкові. Разом з цим, як слушно відзначає В.К.Мамутов, Закон «Про інвестиційну діяльність» містить лише декларацію про державні гарантії [7, с. 70] .

З прийняттям у 2000 році Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» (далі – Закон про усунення дискримінації) [8] змінилось визначення поняття «державних гарантій захисту інвестицій», яке містилось у ст. 19 Закону «Про інвестиційну діяльність», під якими потрібно розуміти систему правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Тобто сфера дії державних гарантій була значно звужена. На теперішній час державні гарантії в сфері іноземного інвестування стосуються лише захисту прав власності інвесторів на вкладені інвестиції та майно, отримане внаслідок інвестування, і не стосуються захисту стабільності умов здійснення інвестиційної діяльності.

Найсуперечливішим є положення ч. 1 ст. 5 вищезазначеного закону, де визначено, що цей Закон поширюється на підприємства з іноземними інвестиціями, незалежно від часу внесення іноземних інвестицій, їх реєстрації, у тому числі до введення в дію та протягом дії Закону України «Про іноземні інвестиції», Декрету Кабінету Міністрів України «Про режим іноземного інвестування» та Закону України «Про режим іноземного інвестування». Таким чином, законодавець встановив ретроспективну дію Закону про усунення дискримінації.

Крім того, рішенням Конституційного Суду України № 1-рп/2002 від 29.01.2002 року передбачено, що положення ч. 1 ст. 5 Закону про усунення дискримінації у взаємозв'язку з іншими положеннями цього Закону є підставою для відмови як у наданні, так і в припиненні раніше наданих пільг у сфері валютного і митного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів) підприємствам з іноземними інвестиціями, їх дочірнім підприємствам, а також філіям, відділенням, іншим відокремленим підрозділам, включаючи постійні представництва

нерезидентів, незалежно від часу внесення іноземних інвестицій та їх реєстрації [9]. Попри чисельні обурення та звернення до Конституційного Суду України, Закон лишився незмінним, у зв'язку з чим зацікавлені особи були вимушені звернутись до судових інстанцій за захистом своїх прав та виграли відповідні процеси.

Проте держава, усвідомлюючи власну поразку, вдалася до зовсім не популярного ходу, а саме, внесення змін до вказаного закону. Так, у 2001 р. ст.7 Закону доповнена абзацом другим такого змісту: «Судові рішення про застосування до підприємств з іноземними інвестиціями, їхніх дочірніх підприємств, а також філій, відділень та інших відокремлених підрозділів державних гарантій захисту інвестицій, винесені на підставі законодавчих актів, зазначених у ст. 4 цього Закону, підлягають виконанню виключно в частині, що не суперечить цьому Закону». Отже, держава на законодавчому рівні фактично заборонила виконувати судові рішення, прийняті на користь підприємств з іноземними інвестиціями, що додатково послабило віру іноземних інвесторів в ефективне українське правосуддя як інструмент захисту своїх інвестицій.

Цікавим в плані надання гарантій від зміни законодавства є досвід Російської Федерації. Російський законодавець пов'язує рівень гарантій надаваних комерційній організації з іноземними інвестиціями пропорційно участі в ній іноземного інвестора або розміру іноземної інвестиції. Так, стабілізаційне застереження поширюється на комерційні організації з іноземними інвестиціями, якщо частка, частки (внесок) іноземних інвесторів у статутному (складочному) капіталі такої організації становлять понад 25 відсотків, а також на комерційну організацію з іноземними інвестиціями, що реалізує пріоритетний інвестиційний проект, незалежно від частки, часток (внеску) іноземних інвесторів у статутному (складочному) капіталі такої організації [10].

На думку автора, обсяг гарантії від зміни законодавства повинен залежати не від розміру іноземної інвестиції, та не від розміру участі іноземного інвестора в національному суб'єкті господарювання, а від тих зобов'язань, які бере на себе іноземний інвестор або підприємство з іноземними інвестиціями при виконанні конкретного інвестиційного проекту.

Відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [11] інвестиційним проектом у пріоритетній галузі економіки вважається інвестиційний проект, що передбачається реалізувати на новоствореному або діючому підприємстві, на якому буде проведено реконструкцію або модернізацію (за обов'язкової умови виділення окремого структурного підрозділу, на якому буде реалізовуватися інвестиційний проект) та який одночасно відповідає

певним вимогам щодо загальної кошторисна вартості проекту, кількості створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах та середньої заробітної плати працівників.

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки.

Аналіз дії державної гарантії у разі зміни законодавства дає підстави стверджувати, що держава залишила за собою повну свободу змінювати або скасовувати взяті на себе зобов'язання щодо забезпечення стабільності умов в сфері інвестування, в тому числі іноземного. Норми, які встановлюють вказані гарантії, як були так і залишаються декларативними. Враховуючи тенденцію до зменшення з кожним роком пільг як для іноземних інвесторів, так і суб'єктів господарювання з іноземними інвестиціями запропоновано надання державної гарантії від змін законодавства, включаючи валютне, митне та податкове законодавство, не всім іноземним інвесторам та підприємствам з іноземними інвестиціями, а лише тим, які реалізують пріоритетні інвестиційні проекти. Суб'єктам, які не здійснюють реалізацію пріоритетних інвестиційних проектів, гарантується незмінність законодавства в сфері гарантій захисту іноземних інвестицій, тобто правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів).

Для реалізації цієї пропозиції доцільно внести зміни до ст. 8 Закону України «Про режим іноземного інвестування».

Зазначені пропозиції дозволять узгодити публічні інтереси держави з приватними інтересами іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями.

Література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 18. – Ст. 144.
2. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 19. – Ст. 80.
3. Про іноземні інвестиції: Закон України від 13 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України – 1992. - № 26. – Ст. 357.
4. Про режим іноземного інвестування: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року // Збірник постанов Уряду – 1993. - № 8. – Ст. 158.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 47. – Ст. 646.

6. Про внесення зміни до статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність»: Закон України від 21.05.1999 № 697-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 31. – Ст. 248.
7. Mamutov V. Die rechtlichen Rahmenbedingungen für ausländische Investitionen in der Ukraine / Deutsch – Ukrainisches Seminar 22-23 Januar 2007 – S. 70.
8. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 17 лютого 2000 р. № 1457-III // Відомості Верховної Ради України - 2000. - № 12. - Ст. 97.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 5 Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та частини першої статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) від 29.01.2002 р. № 1-рп/2002 // Вісник Конституційного суду України. - 2002 р. - № 1. - стор. 5.
10. Об иностранных инвестициях в Российской Федерации: Федеральный закон от 9 июля 1999 г. № 160 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://base.garant.ru/12116250>.
11. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закону України від 06.09.2012 р. № 5205-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - № 76. – Ст. 3069.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ВІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТИ

Попович К. П.

студентка магістратури економіко-правового факультету Донецького національного університету

Порушення порядку здійснення розрахунків в іноземній валюті є одним з найбільш розповсюджених видів порушень зобов'язань за зовнішньоекономічним договором (контрактом). Особливістю досліджуваної відповідальності є те, що окрім санкцій, передбачених зовнішньоекономічним договором (контрактом), до суб'єкта господарювання-резидента застосовуються санкції, передбачені Законом

України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», а саме це: стягнення податковими інспекціями пені у розмірі 0,3 відсотка суми неоподаткованої виручки (митної вартості недопоставленої продукції) за кожний день прострочення понад 180 днів з моменту оформлення вантажної митної декларації, але не більше загальної вартості суми неоподаткованої виручки або вартості недопоставленого товару[1]. Застосування вказаної санкції є проблематичним на практиці, оскільки вона застосовується до добросовісного суб'єкта господарювання внаслідок неналежного виконання зобов'язань його контрагентом, який не здійснив своєчасну оплату за поставлену продукцію. Тому є необхідним визначення у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність»[2] чітких підстав звільнення від відповідальності за зазначене правопорушення.

Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» містить лише одну підставу для зупинення нарахування 0,3 % пені: прийняття до розгляду судом, Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання нерезидентом строків, передбачених зовнішньоекономічним контрактом, строк, передбачений правилом 180 днів, зупиняється і пеня за його порушення в цей період не сплачується. При цьому, положення ст. 4 Закону стосуються лише тимчасового зупинення нарахування пені та не застосовуються ретроспективно до строків до моменту прийняття компетентним органом або арбітражем позовної заяви. Аналіз практики податкових органів щодо стягнення зазначеної пені вказує на неоднозначне тлумачення податковими органами терміну «прийняття позовної заяви». Є достатньо розповсюдженою ситуація, коли податкові органи вимагають від суб'єктів господарювання надання ухвали суду або арбітражу про порушення провадження у справі. Але таке тлумачення положень ст. 4 Закону не відповідає позиції Вищого господарського суду та принципам правого господарського порядку. Юридичним фактом, який встановлює процесуальні правовідносини між сторонами спору і судом, є насамперед факт звернення позивача до суду, а не факт порушення провадження у справі. Отже, датою прийняття судом позовної заяви, з якої терміни, передбачені правилом 180 днів, зупиняються, слід вважати саме дату звернення резидента до суду або арбітражу з позовом про стягнення з нерезидента заборгованості за контрактом.

Окрім цього, положення Закону не залишають суб'єктам господарювання врегулювати питання стосовно погашення прострочення заборгованості за контрактом в інший спосіб: шляхом добровільного

виконання зобов'язань за договором, зарахуванням зустрічних вимог, затвердженням мирової угоди між резидентом и нерезидентом.

Як вважається, зазначені положення Закону негативно відбиваються на стійкості ділових зв'язків суб'єктів господарювання та на платіжному балансі України, адже експортні операції є його невід'ємним елементом. Доволі часто зовнішньоекономічні контракти передбачають комплексні транзакції, за яких прострочення понад 180 днів не є суттєвим елементом у розрізі всього комплексу правовідносин. Окрім цього, прострочення може виникнути через низку факторів, у тому числі інструкцій самого резидента або дій третьої особи (виробника продукції, банку, перевізника).

Таким чином, представляється за доцільне вважати датою прийняття судом позовної заяви, з якої терміни, передбачені правилом 180 днів, зупиняються, дату звернення резидента до суду або арбітражу з позовом про стягнення з нерезидента заборгованості за контрактом. З метою стабілізації зовнішньоекономічної діяльності та сприяння її розвитку доцільно розширити коло підстав для звільнення від відповідальності за порушення порядку здійснення розрахунків в іноземній валюті, а саме віднести до таких підстав й інші способи врегулювання спору шляхом добровільного виконання зобов'язань за договором, зарахуванням зустрічних вимог, затвердженням мирової угоди між резидентом и нерезидентом тощо.

Література:

1. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23 вересня 1994 року № 185/91-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 40. – Ст. 364. – (зі змін.тадопов.).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 29. – Ст. 377. -(зі змін.тадопов.).

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗБЕРІГАННЯ НА МИТНОМУ СКЛАДІ ЯК ВИДУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рибалко Олена Сергіївна

студентка магістратури економіко-правового факультету Донецького національного університету

Послугами зберігання на митному складі користуються практично всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Такі послуги є невід'ємним елементом супроводження зовнішньоекономічної діяльності. Правові засади такої діяльності визначаються Митним кодексом України[1],

наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу» [2]. Але вказані нормативно-правові акти регулюють діяльність митних складів не з господарсько-правових позицій, а з позиції адміністративного права, тобто контролю за діяльністю таких суб'єктів господарювання. Фактично, визначення зберігання на митному складі як виду господарської діяльності у законодавстві та науковій літературі відсутні, що негативно відбивається на конституційних засадах правопорядку у такій сфері діяльності (ст. 5 Господарського кодексу України), неможливості суб'єктів господарювання, які надають послуги зберігання на митному складі, користуватися наданими ним положеннями господарського законодавства, правами та можливостями.

Тому метою тез є визначення зберігання на митному складі як виду господарської діяльності.

Родовим визначенням для зберігання та митному складі є визначення господарської діяльності у ст. 3 Господарського кодексу України: господарською діяльністю є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [3]. Виходячи зі ст. 294 Господарського кодексу України [3], зберігання на митному складі можна визначити як один з різновидів господарської діяльності, а саме надання послуг зі зберігання.

Аналіз ст.ст. 121, 424-429 Митного кодексу України [1] дозволяє визначити наступні видові характеристики зберігання на митному складі як виду господарської діяльності. Суб'єктами такої діяльності є утримувачі митних складів. У таких складах зберігаються іноземні або українські товари під митним контролем із умовним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Для здійснення такої діяльності необхідною умовою є отримання дозволу митниці, у зоні якої буде надавати послуги зі зберігання митний склад.

Виходячи з вищевикладеного, можна надати наступне визначення зберігання на митному складі як виду господарської діяльності: це діяльність утримувачів митних складів з надання послуг зберігання іноземних або українських товарів під митним контролем із умовним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Запропоноване визначення сприятиме подальшій конкретизації особливостей здійснення господарської діяльності утримувачів митних складів у господарському законодавстві.

Література:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012.- № 32.- Ст. 1175.
2. Про затвердження Порядку надання складським об'єктам статусу «митний склад» та позбавлення такого статусу: наказ Міністерства фінансів України від 16 липня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. - № 61.- Ст. 2491.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. - № 11. – Ст. 462.

**ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ СУМІЖНИХ ПРАВ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Вахонєва Тетяна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернігівського державного технологічного університету*

Суб'єкти суміжних прав згідно із ст. 454 Цивільного кодексу України та ст.ст. 39-41 Закону України „Про авторське право та суміжні права” наділені низкою майнових прав щодо належних їм об'єктів суміжного права. Майнові права суб'єктів суміжних прав мають виключний характер, тобто лише вказані суб'єкти можуть використовувати належні їм об'єкти суміжних прав та видавати дозвіл чи заборону на їх використання іншими особами. Однак, законодавством встановлені певні обмеження суб'єктів суміжних прав щодо можливості безмежного використання належних їм об'єктів, тобто закріплені випадки використання виконань, фонограм (відеограм), передач (програм) організацій мовлення іншими особами без згоди їх правоволодільців. Зазначені обмеження є одночасно випадками можливості вільного використання об'єктів суміжних прав всіма бажаючими особами у порядку, межах та обсягах дозволених законодавством.

Як зазначає О.П. Сергєєв, є очевидним, що вони встановлені в інтересах суспільства, яке зацікавлене у вільному розповсюдженні інформації, розвитку науки і освіти [1, С. 360]. Тому проблемним у даному випадку є об'єктивно розумне та справедливе співвіднесення майнових та особистих немайнових інтересів суб'єктів суміжних прав та духовних інтересів інших осіб, які націлені на використання об'єкту суміжного права у дозволених межах.

Вільне використання об'єктів суміжних прав сторонніми особами може насамперед реалізовуватися шляхом фіксації, тобто здійсненням запису (звукозапису, відеозапису) за допомогою спеціальних технічних засобів на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою. Іншим, не менш розповсюдженим способом вільного використання, є відтворення, яким є виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Однак будь-яке вільне використання об'єктів суміжного та, звичайно, авторського права є чітко регламентованим.

Згідно із ч. 1 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права” допускаються використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення у випадках, які обумовлені можливістю вільного використання об’єктів авторського права, передбачених статтями 21-25 Закону України „Про авторське право і суміжні права”. Аналіз зазначених норм вказує на взаємозв’язок об’єктів авторського права та об’єктів суміжних прав, які в багатьох випадках не можуть існувати окремо один від одного. Так, випадки вільного використання авторських творів, що закріплені ст. 21 Закону України „Про авторське право і суміжні права”, передбачають можливість без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов’язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою;

10) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених статтями 22-25 Закону України „Про авторське право і суміжні права”, тобто: 1) можливість вільного відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом; 2) можливість вільного відтворення примірників твору для навчання; 3) можливість вільного копіювання, модифікації і декомпіляції комп'ютерних програм; 4) можливість вільного відтворення творів у особистих цілях. Цей законодавчо закріплений перелік вільного використання творів є вичерпним.

Таким чином, вільне використання об'єктів суміжних прав здійснюється у таких випадках:

1) при здійсненні вільного використання об'єктів авторського права, коли дозволяється також вільне використання взаємопов'язаних з ними об'єктів суміжного права (ст. 21-25 Закону України „Про авторське право і суміжні права”);

2) при здійсненні вільного використання об'єктів суміжних прав дозволеними способами, які стосуються вільного використання об'єктів авторського права і можуть бути застосовані до об'єктів суміжного права (ст. 21-25 Закону України „Про авторське право і суміжні права”);

3) у будь-яких випадках здійснення вільного використання об'єктів суміжних прав провадиться за таких умов:

а) відтворення зазначених об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень;

б) право на відтворення, що здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень, не поширюється на експорт відтворених примірників фонограм, відеограм, програм мовлення за межі митної території України;

в) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на справедливую винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників (ч. 1 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права”).

Частина 2 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права” закріплює допустимість відтворення в домашніх умовах і виключно в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їх примірниках, без згоди автора (авторів), виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою їм винагороди.

Способи виплати винагороди за відтворення в домашніх умовах закріплені ч. 4 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права”, яка зазначає, що виплата винагороди виробникам фонограм і відеограм та іншим особам, які мають авторське право і (або) суміжні права, здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення виключно в особистих цілях у домашніх умовах творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах, крім: а) професійного обладнання та (або) матеріальних носіїв, не призначених для використання в домашніх умовах; б) обладнання і матеріальних носіїв, що експортуються за митну територію України; в) обладнання і матеріальних носіїв, що ввозяться фізичною особою на митну територію України виключно в особистих цілях і без комерційної мети.

Розміри відрахувань (відсотків), що мають сплачуватися виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, визначаються Кабінетом Міністрів України, а саме постановою від 27 червня 2003 р. № 992 «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах». Так, наприклад, розмір відрахувань при реалізації магнітофонів та іншої звукозаписувальної апаратури, з пристроями для звуковідтворення або без них становить 3 % від їх вартості; розмір відрахувань при реалізації апаратури для відеозапису з відеотюнером або без нього становить 3 % від їх вартості; розмір відрахувань при реалізації носіїв для запису звуку або аналогічного запису інших явищ (зокрема аудіокасети, відеокасети, диски для лазерних систем зчитування) становить 5 % від їх вартості тощо.

Зібрані, таким чином, кошти, розподіляються між авторами, виконавцями, виробниками фонограм (відеограм). Якщо угодами між організаціями колективного управління не передбачено інше, то ці кошти розподіляються у таких пропорціях: авторам - 50 відсотків, виконавцям - 25 відсотків і виробникам фонограм (відеограм) - 25 відсотків (ч. 7 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права”).

Згідно із ч. 6 ст. 42 Закону України „Про авторське право і суміжні права” спеціальна Установа (центральный орган виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності) і визначені нею для збору коштів уповноважені організації мають право вимагати від виробників та імпортерів інформацію про виробництво, імпорт і реалізацію (продаж) зазначеного обладнання і матеріальних носіїв.

Діюче законодавство не закріплює конкретного та вичерпного переліку випадків вільного використання об’єктів суміжних прав, а обмежується лише вказівкою на загальні умови та обсяги такого

використання та вказує на застосування за аналогією норм, що стосуються вільного використання об'єктів авторського права. Це значно ускладнює визначення правомірності використання об'єктів суміжного права сторонніми особами, які шляхом такого використання законно задовольняють свої духовні потреби, або, можливо, порушують майнові права суб'єктів авторського права та суміжних прав.

Говорячи про можливість вільного використання об'єктів суміжних прав у встановлених законодавством випадках і обсягах, слід відзначити, що відповідне використання об'єктів суміжних прав без згоди суб'єктів суміжних прав є можливим лише за умови дотримання особистих немайнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав, які передбачені Цивільним кодексом України та нормами спеціального законодавства, є безстроковими, невідчужуваними та мають особистісний характер.

Передбачене законодавством використання об'єктів суміжних прав без згоди суб'єктів суміжних прав не повинно завдавати шкоди нормальній експлуатації виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення і зачіпати законні інтереси виконавців, виробників фонограм, відеограм і програм мовлення чи інших суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Література:

1. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: «ПРОСПЕКТ», 1999.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Гожий Микола Степанович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

Турчиняк Юрій Богданович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

Вальковський Анатолій Вікторович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

Наочним прикладом соціального прогресу світового співтовариства є зростання значимості інформації в суспільних відносинах. Продовжує своє формування та розвиток інформаційне суспільство і в Україні, для якої механізм правового регулювання не в повній мірі відповідає

сучасним викликам. Інформаційне суспільство розвивається над швидкими темпами, і саме тому в інформаційна сфера необхідно дослідити значне коло не врегульованих інформаційно-правових питань.

Науково-дослідницька робота зроблена авторами свідчить, що між діючими нормативно-правовими актами існують суттєві суперечності і розбіжності, що порушують системність та цілісність законодавства та не сприяють стабільному й послідовному розвитку даної галузі. В умовах коли знання і інформація стають фундаментальними ресурсами для розвитку всього світового співтовариства і для нашої державі гостро постає проблема не тільки належного вивчення даних питань, а й вивчення міжнародного досвіду.

Цією важливою проблемою зацікавилось наступне коло науковців: О.А. Баранов, В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, І. Б. Жилияєв, В.Г. Заблоцький, Р.А. Калюжний, Б.А. Кормич, О.В. Кохановська, А.І. Марущак, О.Г. Марценюк, А. І. Семенченко, О.М. Розум, В.С. Цимбалюк та ін., які висвітлили не комплексні проблеми, а лише окремі питання регулювання інформаційних відносин.

Українська держава не зможе увійти до світового та європейського інформаційного простору на рівноправній основі без інтенсивного запровадження в усі сфери життя інформаційно-комунікаційних технологій та істотної перебудови системи державної інформаційно-правової політики. Тому необхідно розвивати і зміцнювати національну інформаційну інфраструктуру, створити сучасні інформаційно-аналітичні системи правоохоронних органів та органів державної влади, для підвищення продуктивності їх діяльності та надійного захисту інформаційних ресурсів даних установ. Іншим напрямком розвитку інформаційного суспільства виступає перебудова нормативно-правової бази, оскільки чинна нормативно-правова база галузі залишиться не достатньо ефективною. Ми вважаємо, що в Україні доцільно ввести систематизуючий нормативний документ - Інформаційний кодекс України, для якого, у свою чергу, необхідно визначити внутрішню структуру та ієрархію існуючих актів інформаційного законодавства України, прийняти необхідні зміни та доповнення до нього. Також необхідно підвищити якість правового регулювання, нових інститутів інформаційного права, як то інформаційна безпека тощо. Правове регулювання повинно мати комплексний характер, що зумовлено особливостями суб'єктів та об'єкту відповідних правових відносин. У той же час, проблеми, що впливають із природних потреб розвитку інформаційного суспільства, обумовлюють мету законодавця з їх врегулювання та удосконалення.

Таким чином, реалізація інформаційного права в умовах розвитку української державності буде сприяти входу України до світового та

європейського інформаційного простору, зміцненню національної інформаційної інфраструктури, створенню сучасних інформаційно-аналітичних систем правоохоронних органів відповідно світових стандартів.

Література:

1. Марущак А. І. Інформаційне право України : Підручник. – К. : Дакор, 2011. – 456 с.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Турчиняк Юрій Богданович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

Гожий Микола Степанович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

Вальковський Анатолій Вікторович

бакалавр, Національний університет державної податкової служби України

На даний час, у сучасному світі, інформаційні технології дедалі активніше застосовуються видозмінюючи і надаючи соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів та вимірів у таких напрямках, як правовій, соціально-економічній, податковій, екологічній, медичній, військовій, політико-адміністративній, медійно - комунікаційній, культурній, науково-освітній сферах та ін. Інформаційна складова відіграє все більшу роль у формуванні не тільки конкурентного потенціалу держави, а й її іміджу, якісно нового розвитку міжнародних правових відносин.

Досягнення цієї амбітної мети потребує системної цілеспрямованої роботи з модернізації більшості сфер життя українського соціуму. Однією з підстав її успішного здійснення є об'єктивний огляд наявної ситуації у сфері розвитку інформаційного суспільства в Україні з акцентуацією уваги на основних проблемних зонах і можливостях їх розвитку [1,3].

Однією із найбільш нагальних проблем в Україні, що стосуються інформаційного права є прийняття Інформаційного кодексу України. Для цього, необхідні: 1) визначення внутрішньої структури та ієрархії актів інформаційного законодавства України на рівні правової доктрини; 2)

прийняття необхідних змін та доповнень до законів України, що регулюють інформаційні відносини (щонайменше – нової редакції базового Закону України «Про інформацію», який навіть з останніми змінами 2005 року багато в чому є застарілим)[2]; 3) інкорпорація галузевого законодавства, тобто визначення відповідної сукупності нормативно-правових актів і розміщення її у Зводі законів України як окремого розділу – «Інформаційне законодавство». Такі кроки дозволять упорядкувати інформаційні відносини в Україні в межах чіткої ієрархії законів та єдиної системи нормативно-правових понять.

Наявність Інформаційного кодексу України та чітких норм інформаційного права допомогла б Україні отримувати досить хороші прибутки, наприклад: глобальна економічна криза, при загальному негативному впливі на українську економіку, саме в цьому секторі, спричинила злет попиту серед іноземних інвесторів на українських ІТ-спеціалістів, як на відносно дешеву й достатньо кваліфіковану робочу силу зі знанням англійської мови та зручним географічним розташуванням. За підрахунками Асоціації аутсорсингу Центральної і Східної Європи (CEEОА), на I квартал 2010 р. обсяг ринку галузевих аутсорсингових послуг в Україні зріс до 530 млн. дол. за рік, що відповідає I місцю в регіоні Центрально-Східної Європи (без Росії). У рейтингу «Black Book of Outsourcing» у десятці провідних аутсорсингових компаній у регіоні ЦСЄ 7 позицій займають компанії з України. При цьому, за даними «Ukrainian Hi-Tech Initiative», приблизно три чверті цих компаній в Україні працюють у «тіньовому» секторі і, як правило, обслуговують інтереси закордонних фірм [3].

Сьогодні має місце різкий дисбаланс між обсягом ресурсів і зусиль, витрачених суспільством на підготовку ІТ-спеціалістів, та обсягом «віддачі» від них. Склалася ситуація, за якої Україна повноцінно використовує в своїх інтересах лише невелику частину генерованого нею ж інтелектуального капіталу і втрачає решту. Тому одним із важливих завдань інформаційної політики є зацікавленість в попередженні відпливу кваліфікованих ІТ-кадрів за кордон або в «тіньовий» сектор національної економіки.

Таким чином, розвиток інформаційного права України в умовах глобалізації економіки, пов'язаний із прийняттям Інформаційного кодексу держави, вдосконалення національної системи інформаційного права та врегулювання проблемних питань цього напрямку, стає одним із пріоритетних завдань на шляху формування інформаційного суспільства, швидкого виходу нашої держави на якісно новий рівень міжнародних правових стосунків, забезпечення її інформаційної безпеки та підвищенню впливу і авторитету.

Література:

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К.: НІСД. – 2010. – 64 с.
2. Див. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» (01.12.2005р.) //Голос України - № 236 – 2005 – 13 грудня.
3. Український ринок ІТ-аутсорсингу перевищує 500 млн. дол. на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://watcher.com.ua/2010/04/22/ukrayinskyu-rynokit-autsorsynhu-perevyschuye-500-mln-na-rik/>
4. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні Турчиняк Ю.Б., Кисляченко П.В./ Правова система в умовах розвитку сучасної державно – правової дійсності: генезис та напрями вдосконалення: «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 15 грудня 2011 року. Тези наукових доповідей. – К., 2011. – 264 с.

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

<i>Каретнікова Вікторія Валеріївна</i> ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ.....	3
<i>Левчук Світлана Вікторівна</i> ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ЯК СПОСІБ УСУНЕННЯ ПРОГАЛИН В ПРАВІ.....	5
<i>Ухач Василь Зіновійович</i> «УКРАЇНА ЖИВЕ Й БОРЕТЬСЯ ТА СИЛОЮ ЗДОБУВАЄ ПЕРЕМОГУ» УКРАЇНСЬКИЙ САМОСТІЙНИЦЬКИЙ РУХ В БОРОТБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ (1940-1950 роки).....	8

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право

<i>Короєд Сергій Олександрович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	13
<i>Торута Людмила Павлівна</i> АНАЛІЗ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ.....	16

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право

<i>Багнюк Галина Іванівна</i> ГЛАСНІСТЬ І ВІДКРИТІСТЬ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ.....	21
<i>Босий Дмитро Миколайович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЛЬНОСТІ В МЕЖАХ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ.....	25
<i>Буз Віталій Володимирович</i> МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	29
<i>Дуюнова Тетяна Василівна</i> ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ, ЩО ВІДБУВАЮТЬ ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	32
<i>Ковальов Василь Володимирович</i> ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ.....	34

<i>Ковальов Василь Володимирович</i> ВИДИ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ КРАЇН СНД.....	38
<i>Ковальова Валентина Василівна</i> АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ.....	40
<i>Ковальова Валентина Василівна</i> КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОЗНАКИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	44
<i>Ковальова Ольга Вікторівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ КРАЇН СНД.....	47
<i>Осадчук Катерина Михайлівна</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ, ВЧИНЕНИХ У СПІВУЧАСТІ.....	51
<i>Старушкевич Анатолій Володимирович</i> ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА МЕТОДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	53
<i>Щегель Ніна Іванівна, Павловська Анна Анатоліївна</i> ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	57
<i>Юркова Галина Володимирівна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОВОГО КПК УКРАЇНИ.....	59
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Муніципальне право	
<i>Дробуш Ірина Вікторівна</i> МУНІЦИПАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	61
<i>Кувакін Сергій В'ячеславович, Гнідаш Ірина Олександрівна</i> РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОСТУПОК».....	65
<i>Кукуруз Олександра Віталіївна</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ».....	69
<i>Сатановська Марія Анатоліївна</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНО- ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	71

Трудове право та право соціального забезпечення

<i>Белая Олександра Андріївна</i> ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ.....	74
---	----

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

<i>Чупіна Крістіна Олександрівна</i> ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ.....	78
---	----

Фінансове право. Банківське право

<i>Сирота Анатолій Іванович</i> БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ.....	82
--	----

Господарське право. Господарське процесуальне право

<i>Липницька Євгенія Олександрівна</i> ЩОДО ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В РАЗІ ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА.....	86
--	----

<i>Попович К. П.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ВІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТИ.....	90
--	----

<i>Рибалко Олена Сергіївна</i> ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗБЕРІГАННЯ НА МИТНОМУ СКЛАДІ ЯК ВИДУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	92
--	----

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право

<i>Вахонєва Тетяна Миколаївна</i> ВІЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ СУМІЖНИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	95
--	----

<i>Гожий Микола Степанович, Турчиняк Юрій Богданович, Вальковський Анатолій Вікторович</i> ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	99
---	----

<i>Турчиняк Юрій Богданович, Гожий Микола Степанович, Вальковський Анатолій Вікторович</i> РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	101
---	-----

Підписано до друку 20.04.2013
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідoctво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net

